

Landesbibliothek Oldenburg

Digitalisierung von Drucken

M. Hartwici Bambami[i], Ecclesiast. Petro-Paulini, Apparatus Enthymematico-Exegeticus

Observationes In Novum Foedus, Exquisitiores Comprehendens

Bambamius, Hartwig

Hamburgi, MDCCXXVII.

VD18 90548728

Sectio IV. Canonum Harmonicorum Duodecada complectens.

urn:nbn:de:gbv:45:1-14064

tur, *ἡ δὲ παρουσία ἔχουμεν*, CUM fiduciam habemus in die iudicii. Ubi particula *ἡ δὲ* non significat finem & effectum charitatis DEi, qua nos DEum diligimus, quasi ea sit causa fiduciae, in iudicio DEi habenda; sed significationem, vel documentum dilectionis. Breviter: Caritas DEi in nobis perfecta, i. e. sincera & seria, non est causa fiducia in iudicio DEi, hæc enim oritur ex fide in Christum; sed est causa infallibiter cognoscendi fiduciam. Non probatur perfecta charitas, ait Augustinus, nisi cœperit dies ille desiderari. Vid. B. Höpfner: de *Justificat* p. 686. seq. id contra Pontificios ostendentem.

4. 3. Ep. v. 4 Majus gaudium non habeo, *ἡ δὲ CUM audio*, filios meos in veritate ambulare. Hinc & Flavius P. II. Clavis observat: Peculiaris est huic Apostolo, usurpare *ἡ δὲ* pro *ὅτι*, UT pro QUANDO.

Seçtio IV.

Canonum HARMONICORUM
DUODECADA complectens.

I.

Omnes Evangelistæ justum temporis ordinem in Historia Evangelica observant, nec transpositio rerum temere fingenda est.

Prob.

Cc 2

§ I.

§ I.

Quia hæc dica Spiritui sancto impingenda minime est, quasi ipse, ordinis Auctor, in historia, quæ omnium summa est, ἀταξίαν affectarit. Insignis sane in historico nævus est, ordinem negligere.

2. Quia observatio temporis, apud Evangelistas crebro obvia, satis arguit, quod ordinem rerum gestarum in narratione sua haud neglexerint. Ita *Lucas* ipse præfatur se ideo post alios scripturum, ut ordine quorundam Historiam Evangelicam contexat, sicut in multis ordinem historiarum per circumstantias notat, & in plerisque cum *Matthæo* in ordine convenit, juxta *B. Chemnit.* *Harmon. Ev. Prolegom.* c. 1.

3. Quia nec *Matthæus*, de quo in primis objici solet, ordinem temporis violat. Indubitanter enim, quæ in *Matthæo* occurrunt, locorum & temporum notæ, eum ab hac labe facti vindicant. Quid? quod idem nonnunquam tempus locumque præ aliis Evangelistis certius determinat. Ita e. g. postquam dæmones in porcorum Gedarenorum gregem demergerant, solus *Matthæus* c. IX. v. 1. exprimit, Christum, nave vectum, rediisse Capernaum, & ibi sanasse paralyticum, cum in domo quadam pranderet, advenisse *Jairum*. *Lucas* vero c. VIII. 40. 42. indet

mina

minate post reditum Christi è regione Gadarenorum mentionem facit Jairi, omiſſa mentione loci, quo ad Chriſtum ven- adeoque accuratior in hoc Matthæus eſt. Conf. pluribus adverſus Whiſtonum B. Gottfr. Olear. in Matth. Obſerv. II. III.

Injurii itaque in Scriptores Evangelicos ſunt, qui ipſo ἀχρονίας temere accuſant.

II.

*Licet vero apud Scriptores Evangelicos Hystero-
logie quedam occurrant, ea tamen
ordini hiftoriarum neutiquam
præjudicant.*

I.

Sic Matth. X. I. electio & emiſſio Apoſto-
lorum, quaſi ſimul eodem tempore fa-
cta deſcribuntur; quas tamen diſtinctas hi-
ſtorias eſſe, & diverſis temporibus factas,
ex Marco & Luca conſtat. Ita enim ali-
quando, quæ de iisdem perſonis narrantur,
in narratione conjunguntur, quæ tamen
non eodem, ſed diverſo tempore accide-
runt: notante B. Chemnitio in Prolegom. ad
Harm. Ev. Cap. V.

2. Sic Matth. XI. eſt ſedes propria Lega-
tionis Johanneæ ad Chriſtum; quæ à Luca
c. VII. 18. ex occasione famæ excitati filii
Nainit. *prolepticè* relata fuit, una cum ſeqq.

Cc 3

usque

usque ad v. 36. Non est igitur, quod apud *Matthæum*, h. l. hystero-logiam statuamus. B. *Calov.* in *Harmon. Ev.* To. I. *Bibl. Ill. N. T.* fol. 59. b.

3. Sic *Matth.* XIV. & *Marc.* VI. occasione data *Historia de Johanne*, ab *Herode* occiso, inferitur. *Conf. Luc.* III. 19. 20. ubi, quæ de *Johanne* commemoranda erant, uno quasi filo breviter absolvit.

4. Ita *Matthæus* c. XXVII. 37. per hystero-logiam narrat, tabulam cruci affixam, cui inscripta erat sententia mortis Christi, cum prius de vestimentis Christi divisis commemorasset; aliter ac *Joh.* XIX. Neque vero credibile est, milites prius de cruce descendisse ad vestimenta dividenda, & deinde rursus ascendisse, ut tabulam affigerent. Cujusmodi quidem prolepsis, aut *Hystero-logia* omnibus *Historicis* usitata est, præcipue in rebus, quæ uno tempore acciderunt.

5. Ita *Lucas* c. XXII. 21. 23. per hystero-logiam meminit *Judæ* proditiōnis detectæ: id quod ante *S. Cœnæ* institutionem alias commemorandum erat.

6. Similiter *Lucas* c. XXIII. 46. mortem Christi designat, & v. 45. velum scissum; *Matthæus* autem prius de Christo mortuo, quam velo rupto prodit, c. XXVII. 50. 51. Et recte B. *Gerhardus* in *Harmon. Ev.* ad h. l. ex *Augustino* notat, *Lucam* voluisse miraculo adjun-

adjungere miraculum, cum ante de sole
obscurato dixisset. Conf. & Appar. meum
P. I, p. 152. seq.

Hujusmodi itaq; Hysterologiae aut Antici-
pationes, quippe quae & in scriptoribus pro-
fanis sine vitio occurrunt, nec in Sacris cul-
pandae sunt.

III.

*Temporis & loci diversitas certissima criteria
sunt, historias, quae prima fronte viden-
tur eadem, pro diversis haben-
das esse.*

EX JEERIS.

§ I.

Hi nempe duo isti Historiae oculi sunt,
in Harmonia Ev. diligenter observandi,
Chronologia & Topographia. Ubi igitur diver-
sitas *temporis & loci* animadvertitur, etsi *qua-*
dam penes alios Evangelistas similes *circum-*
stantiae deprehendantur, ibi diversae Historiae
ponendae sunt.

§. 2. Posito hoc, diversitas concionum Chri-
sti, Matth. V. & Luc. VI. inducitur. Licet
enim graviter erret *Andr. Osiander*, Annott.
ad Harm. l. I. c. 29. qui fere integri anni spa-
tium inter has conciones intercessisse exi-
stimat; diversitatem interim monstrat
I. *Locus.* *Matthaeus* enim expressis verbis di-

Cc 4

cit,

cit, habitam fuisse hanc concionem in monte: *Lucas* infra montem. 2. *Habitus* Christi *Matth.* enim narrat, Christum sedendo descivisse; *Lucas* vero, quod stando in planitie prædicaverit populo. 3. Multa omittit *Lucas*, unde verisimile est, Christum eandem concionem, sed brevius, sub monte repetivisse, & forsan aliis auditoribus supervenientibus. Conf. Dn. *Lamberg.* Harmon. Evangel. 75. seqv.

§. 3. Ita diversus *leprosus* *Matthæi* est, VIII. 1. à leproso apud *Lucam* c. V. 12. Utrunque petitio leprosi, & responsio ac mandatum Christi fere iisdem verbis contestantur. Quia differunt, tum *ratione loci*: Ille *Lucas* leprosus sanatus est in civitate aliqua, quæ de hoc non habetur, sed contrarium, quod descendens de monte Christus in nullam aliam civitatem, quam *Capernaum*, se contulit, c. IX. 1. quæ nunquam ita indefinitè describitur, *μία τῶν πόλεων*; sed vel nomine suo designatur, vel civitas Christi dicitur, & ante ingressum *Jesu* in *Capernaum*, leprosum præsentem ipsi obviam factum esse, e collatione v. 1. & 5. luculentum est: tum *ratione temporis*. Sanatio enim hujus facta post concionem montanam; illius autem apud *Lucam* sanatio antegressa longe ante montanam Christi concionem. Quæ temporis locique diversitas nos cogit, ut diversè per-

personas & historias constituamus. B. Calov. Harm. Ev. f. 49. b. Conf. B. Chemn. Harm. c. XLII.

§. 4. Sic diversus est *paralyticus* Matth. IX. 1. sqq. à paralytico Marc. II. 3. & Luc. V. 18. Et si enim circumstantiæ similes sint pleræque, *tempus* tamen omnino diversum est, ut pro eadem historia illa haberi non possint. Nam Paralyticum Matth. IX. *post concionem montanam* demum sanatum esse, è serie Matthæi manifestum est; ille vero paralyt. sanatus est ante istam concionem. Magna sane introducitur confusio in serie ac relatione Matth. nisi statuatur hic paralyticus alius. B. Calov. f. 55. b. Conf. idem f. 14. Et vide plura exempla apud B. Sandhagen in der Einleitung p. m. 22. seqq.

§. 5. Canon hic Harmoniæ Evangelicæ insignem affert lucem, & quoad *εἰρημὸν τῆς ἀκολουθίας* omnia in aprico & plano constituit, adeoque nulla hic confusione opus est, nulla recapitulatione, aut *ὑπερὸν πρότερον* fingendum, ut historiæ ex posterioribus capitibus ad priora, & vice versa, transponantur.

IV.

Dubio enim caret, easdem conciones sæpius à Christo repetitas, & varia miracula, quæ fuerunt similia, sæpius ab ipso facta esse.

Cc 5

Prob.

Quia ejusmodi exempla in uno eodemque Evangelista obvia sunt. Ita verba Baptistæ, relata Joh. I. 15. iterum occurrunt v. 27. Verba Christi de candela accensa occurrunt Luc. VIII. 16. 18. & tamen postea etiam à Christo proferuntur, c. XI. 33. Verba Prophetæ, *misericordiam volo, & non sacrificium*, Salvator occasione ita ferente bis contra adversarios adducit, Matth. IX. 13. XII. 7. Sic Christum eadem occasione eadem adversariis respondisse, ex Matth. XII. 39. XVI. 4. constat.

2. Similiter Matth. V. 29. 30. *de oculo sceleratizante* repetitur à Domino c. XVIII. 8. De *leniori in Sodomeos judicio futuro*, Matth. X. 15. occurrit iterum cap. XI. 24. Et *gnome Salvatoris: Nihil est occultum, quod non manifestum fiat*, Luc. VIII. 17. ab ipso denuo inculcatur, c. XII. 2. Cum igitur eadem Christi dicta in eodem Evangelista sæpius occurrant, negari omnino nequit, Christum eandem doctrinam vel ob diversitatem auditorum, vel ob dignitatem rerum, distinctis temporibus sæpius repetiisse.

3. Quoties de instante passione sua vel in uno Evangelista in memoriam revocavit Dominus? Prædicat eam Matth. XVI. 21. & sexto postmodum die repetit, c. XVI. 12.

mox, esse

mox, paucis diebus elapsis, iterum mentionem ejus facit, v. 22. Quod si igitur unus Evangelista eadem Christi verba exiguo interjecto tempore repetit, quanto magis ἑτερόφωνον est, conciones, quæ alias videntur similes, pro diversis habendas esse, dum in diversis Evangelistis traduntur circumstantiis diversis. Singuli namque Evangelistæ non omnia Christi verba & facta exhibent. Recte *Phil. Melancthon*: “Credo, Christum suas conciones legales, & Evangelicas sæpe iisdem verbis repetiisse, sicut apparet ex collatione Evangelistarum“. *Explicat. Evang. P. III. p. 309.*

4. Hinc recte collegeris, formam precandi bis datam à Christo, ex *Matth. VI. 9. 13.* & *Luc. XI. 2. 4.* cum tempus aliæque circumstantiæ id evincant. Item, quod Christus uno die eandem quæstionem bis moverit de *Christo, cujus esset Filius?* Ita primum quærit ex *Pharisæis*, *Matth. XXII. 41. 42.* mox iterum coram populo, *Marc. XII. 35.* Confer & supra de *Prophetis*, *Appar. P. I. p. 712. seq.* & *P. II. sect. II. Can. 39.*

Prob. Posterius.

I.

Ita rectissime observavit *Augustinus L. II. de Consensu Evangelist. c. 67.* historiam de repurgatione templi, *Joh. II. 14.* diversam esse ab illa, quæ *Matth. XXI. 12. &c.* describitur.

bitur. Priorem ejectionem, primo anno factam, à solo *Johanne* describi; posteriorem vero, quæ sub passionis tempus contingit, à tribus Evangelistis enarrari. *Nota*, summi plurimi Interpretum, qui Marc. XI. peculiarem prorsus repurgationem statuunt, adeoque triplicem à Christo factam putant. Sed non opus est hac multiplicatione. *Vid. B. Seb. Schmid.* in Fascic. disp. p. 740. seq.

2. Ita *surdus* idemque *mutus* miraculose à Christo sanatus fuit, Marc. VII. 32. Ejusmodi vero morbum adhuc alia vice à Christo sublatum, memorat idem, c. IX. 25.

3. Duorum *paralyticorum*, à Christo sanatorum, meminit Matthæus, primi c. VIII. 5. secundi c. IX. 2.3. Et, quot *dæmoniacy* à Christo curati leguntur?

Plura hujusmodi exempla ex Pandectis Evangelicis produci possent. Sed hæc sufficiant contra eos, qui alias ex similitudine facti identitatem inferre volunt, loci & temporis rationem haud attendentes.

V.

Adeoque actiones, aliquo modo parallele, non statim pro iisdem habenda sunt.

Εκθεσις.

Exempla, huc facientia, jam occurrunt supra, Can. III. Et in his distinguedis diligens præ reliquis fuit *Abr.*

vet du Vivier, quo de vid. Dn. Autores *Relat. innoc.* ad ann. 1706. p. 257. 258. & Rev. *Zeitsch.* Monita ad Harmon. Ev. p. 12. 13. Conf. idem de duplici Christi unctione in Horis passion. p. 53.

VI.

Vicissim paucularum circumstantiarum varietas non ostendit, in varias historias dispescendas esse narrationes, non per omnia similes, si cætera consentiant.

Prob.

I.

Ita, quamvis in narratione curationis servi centurionis Capern. quæ legitur Matth. VIII. & Luc. VII. nonnulla sit circumstantiarum varietas, non est continuo colligendum, duas esse historias, cum, ad summam rei quod attinet, consentiant Evangelistæ. Apud *Matth.* quidem Centurio ipse Christum alloquens inducitur; apud *Lucam* vero describitur ablegans ad Eum Judæos, qui negant, ipsum ausum esse venire. At hæc minime pugnant. *Matthæus* enim, more apud Scriptores sacros receptissimo, brevius rem narrans. ipsum facientem describit, quod per alios fecit. Nisi dicere velis simplicius, Centurionem prius per legatos Christum compell-

pellasse, postea vero ipsummet Eum adiuiffe
 Conf. *Cleric.* de Harmon. Ev. Diff. III. Cap.
 VII.

2. Ita *Andr. Osiander* non admittit Evangelis-
 tarum harmoniam de tempestatis sedatio-
 ne, Matth. VIII. 18. Marc. IV. 35. Luc. VII. 22.
 sed alias ac distinctas constituit historias,
 Matthæi quidem priorem faciens, Marc.
 vero & Lucæ longo intervallo posteriorem.
 Lib. I. Harm. c. 39. Sed nulla necessitas est
 hæc historias, loco vel tempore haud dis-
 crepantes, diversas facere. Conf. & *B. Lysert*
 Harm. c. 64.

3. Ita sunt, qui diversas historias faciant,
 Matth. IX. 18. unam, alteram Marc. V. 23.
 & Luc. VIII. 41. Duas nempe puellas à mor-
 te excitatas, duas item hæmorrhousas sana-
 tas. Sed eadem temporis ac loci περιστασις
 easdem esse personas, non diversas, satis e-
 vincit. Equidem datur hic aliqua apud E-
 vangelistas discrepantia. Nam *Marcus* puel-
 lam in extremis fuisse dicit; *Lucas* vero eam
 mori, & *Matthæus* jam defunctam asserit.
 Sed conciliatio facilis, modo circumstantiis
 attendantur. Narrant enim Evangelistæ
 quod, cum domo exiret pater, filia jam a-
 nimam agere cœperit. Idcirco Dominum
 accedens initio sic precatur, Dum autem
 cunctatur Dominus propter interventum al-
 terius miraculi, in hæmorrhousa editi, ve-
 niunt interea domestici dicentes, filiam esse mo-

mor-

mortuam. Quod triste nuntium audiens
Jairus, denuo supplex fit Domino, & indi-
cat, filiam jam defunctam esse. Vid. B. *Alt-
bofer*: in Harmon. emedull. p. 601. f.

Ita Evangelistæ facile conciliari possunt,
ubi inter se discrepare videntur. Conf. ex
professo B. *Wulther*. in Harmon. Bibl.

VII.

*Nec contradictionis, nec corruptionis suspicio
est, cum exigua varietas circumstantiarum aut
ordinis in narratione unius ejusdemque
historiæ apud Evangelistas occurrit.*

Prob.

I.

Ita Evangelistæ sermones Christi aliis quan-
doque verbis referunt, interdum addunt,
interdum detrahunt. Nec inde tamen dis-
crepantia statuenda. e. g. in historia Legis-
periti, Marc. XII. 29. coll. Luc. X. 27. ubi in
posteriori loco omittitur: *Audi Israël, &c.* In-
terim sufficit, ab uno Scriptore θεοπνεύσω
fuisse allegatum. Confer Appar. P. I. p. 162.
seq. Notat B. *Grünenberg*. in Colleg. Ms. ad
Joh. XVIII. 9. sacrorum Scriptorum inge-
nuam scribendi licentiam, non semper ipsa
verba, etiamsi absque negotio & memoriæ
molestia, velut θεοπνεύσω possent, repeten-
tium;

tium; sed respicientium semper ad sensus veritatem, verbis licet aliquantulum mutatis.

2. Ita *Matthæus* & *Lucas* quoad ordinationem Christi in deserto discrepant. Quid hic dicemus? quærit *B. Finck*: Cent. I. can. 41. an affirmabimus, Evangelistas fuisse contrarios? Minime gentium. Nam *Lucas* descripsit cum particulis, ordinem aliquem designantibus. Unde idem hunc canonem format: *Non est contradictio in Scripturis sanctis, quando a diversis autoribus res aliqua narratur, eodem ordine non observato.*

3. Ita Christum *Matthæus* sedisse refert super asinam & pullum, c. XXI. 5. cum reliqui tres Evangelistæ pulli solius mentionem faciunt. Sed enim vero vectus est Dominus super pullo solo, etiamsi simul ad manus esset asina, pulli mater. Locus vero è *Zacharia* in conjunctione copulativa καὶ recte explicatur: *Et quidem pullum &c.* itemque ἑπὶ ἀσῶν καὶ ὑποζυγίων non exponendum est de asina & pullo, sed de vestimentis, quibus impositus est Dominus. Hinc *Marcus* & *Lucas* mentionem quidem asinæ, sed solius pulli fecere, sicut & *Johannes*, qui ὄνάριον, asellum introducit.

4. Sic latroni utrique tribuitur, quod probra in Christum jecerit, *Matth.* XXVII. 40. At *Lucas* unum tantum illorum assignat. *XXIII.* 39. Conf. *Appar. P. I.* p. 165.

5. Similiter, qui Evangelistarum pauciora habet, non negat plura, modo ne ulla sit exclusionis nota. e. g. Matth. VIII. Marc. IV. Luc. VIII. narratur historia de dæmonibus, qui corpora suum subierunt: *Marcus* quidem & *Lucas* unum virum, impuris spiritibus obsessum, memorant; sed *Matthæus* duos fuisse ait.

Pulchre D. *Chrysof.* Homil. I. in Math. "Evangelistæ in multis diversi inter se inveniuntur ac dissoni: imo hoc ipsum maximum est testimonium veritatis. Si enim in omnibus consonarent, nemo inimicus credidisset unquam, sed eos communi ad decipiendum consilio congregatos fuisse" &c.

VIII.

Spiritus S. Historicam Evangelistarum seriem ita disposuit, ut mutuas invicem contulerint operas ad historię ordinem atque complementum.

Explicatio.

I.

Sic iter Christi maritimum ad Gedarenos habent tres priores Evangelistæ; *Matthæus* vero cap. VIII. 13. mandatum trajiciendi, à Christo datum, prodit, & v. 19-22. inducit Legis peritum, societatem trajiciendi petentem, *Marcus* autem c. IV. 1. f. addit, quæ

Dd

inci-

inciderunt, antequam altum peterent: & denique omnes tres conveniunt de ipsa navigatione.

2. Sic historia de Iesu ambulante super aquas, Joh. VI. 19. & quod discipuli eum in vigilio excipere voluerint, plenior redditur ex Matth. XIV. 30. ubi memoratur, Petrum prius ad Christum contendisse super aquas. Conf. Historiam Nativitatis Christi ex Matthæo & Luca, itemque Historiam Resurrectionis ex IV. Evangelistis.

3. Similiter oraculum Christi de Baptismo, solius *Matthæi* est, c. XXVIII. 19. Oraculum Christi de poenitentia & fide, solius *Marci* c. I. 15. de passione Christi, & ingressu in gloriam solus *Lucas* commemorat, c. XXIV. 26. & mandatum Christi de præcepto novo unus *Johannes* recenset, c. XIV. 34. de alia, cuilibet Evangelistæ peculiaribus. Rev. *Zeibichii* Monitis ad Harm. Ev. p. 14.

Quadrat huc B. *Lutheri* observatio: *Wir wissen / daß der Evangelisten Gewohnheit ist / daß einer von einerley Sachen saget / weiter und mehr denn der ander / und einer aussenläßt / daß der ander saget / To. III. Altenb. f. 876. a.* Adeundem modum B. *Lyserus* notat in Harm. Ev. c. III. in: "Evangelistæ mutuas operas tradere solent in descriptionibus. Ut vel hinc colligere quam necessaria singulorum Evangelistarum collatio sit. Conf. & *Clericus* Diss. III. Harmon. Ev. Cap. III.

Est hic perinde, ac in Harmonia Musica, ubi respiramentum alterius concentoris quandoque singularem auribus conciliat voluptatem.

IX.

Quoniam non unus Evangelistarum omnia Christi facta ex intentione Spiritus S. conscribere debuit, hinc factum est, ut saepe apud Evangelistas historiae conjungantur, quae tamen diversis temporibus contigerunt.

Prob.

I.

Sic Lucas, c. II. 39. annotat, parentes Christi perfectis ordine rebus, quae secundum Legem DEI in circumcissione & purificatione fieri debebant, reversos esse in Nazareth, & ibi habitasse; ubi tamen necessario interponenda sunt, quae *Matthaeus* scribit, de fuga Christi in Aegyptum, c. II. 13. seq. Non enim hoc voluit Lucas, quasi Christus, sex hebdomadam puer, Hierosolymis immediate in Nazareth fuerit perlatus; & ex Nazareth deinde in Aegyptum secesserit; sed voluit Evangelista memoratis verbis historiam aliquot annorum Christi in compendium redigere, & docere, quod postquam perfecissent, juxta legem Domini, quae oportebat, tandem pervenerint in Nazareth, licet non

confestim aut immediate; sed post aliquot annorum tempus; ita quidem, ut Hierosolyma Bethleemum redierint, Bethleemum vero in Ægyptum concesserint, ac tandem in suo reditu venerint ita in Nazareth, sicut Lucas refert. Quas circumstantias & interjectas historias inter actum illum purificationis in templo, & inter adventum illorum in Galilæam, quia Matthæum Evangelistam diligenter persecutum constabat, Lucas studio prætermisit. vid. B. Æg. Hann: Opp. Tom. III. p. 38.

2. Sic & Lucas dicit, c. IV. 13. 14. Jesum tentatione consummata, rediisse in Galilæam. Ubi tamen ex Joh. c. I & II. multa inferenda esse, res ipsa ostendit. conf. B. C. Finck. Cent. I. can. 98.

3. Sic Matth. III. 1. dicitur: *IN DIEBUS illis advenit Johannes Baptista &c.* Quod tamen ratione temporis distinguendum est à præcedentibus. Optime B. Dorscheus, Comm. postea in IV. Evangel. p. 46. Hæc phrasis, ait, non semper ad res brevi ante factas respiciendum monet, quasi hæc, quæ c. III. recensentur statim post illa, quæ c. II. 22. habentur, reditum nimirum Christi ex Ægypto, & habitationem in Nazareth fixam, gesta fuerint; longum enim temporis intervallum intercessisse, notum est; Sed hæc phrasis sæpe longissimum tempus notat, ut constat ex Jud. XVIII. 1. Ezech. XXXVIII. 17. No-

igitur præcise tempus notatur, quo Christus rediit ex Ægypto, sed potius ad verbum κατώκησεν c. II. 23. respicitur, ut sensus sit: In temporibus illis, quibus habitavit Joseph cum Maria & Christo in Nazareth, contigit id, de quo hoc c. III. dicitur. Idem suppeditat exemplum aliud, p. 72. fin.

4. Similiter ubi Joh. VI. 1. legitur: *POST HÆC abiit Jesus trans mare Galilææ*, communis illa connectendi formula: *μετὰ ταῦτα*, tantum est *connexiva*, non simul eorum, quæ interrupto ordine ac individuo temporis nexu seinvicem subsequuta sunt, *continuativa*, cum fere annum spatium intercedat inter hanc miraculosam populi tam numerosi cibationem, & ea, quæ antecedente capite recensentur, quemadmodum apparet luculentissime ex collatione c. V. 1. cum c. VI. 4. Ubi unum Pascha excipit alterum. Vid B. Wilh. Lyser: *Disputt. Exeget. in Joh. Disp. VI. Th. 2.* Atque hinc patet, Johannem quasi ἐκλογὰς quasdam addidisse iis, quæ ab Evangelistis cæteris erant consignata.

Canon eo conducit, ut Monotesaron Evangelicum eò accuratius ordinetur, nec fallacia compositionis & divisionis quoad Historias sacras temere committatur. Conf. & B. Finck: *Cent. I. Can. 98.*

X.

Quando post narratam aliquam Historiam unus Evangelista hanc, alius aliam subjungit; tenendus est ordo historiae ejus Evangelistae, qui manifestiorem temporis notam & seriei historicae suppeditat.

Explicatio.

§ I.

Ita post servum Centurionis *Matthaeus* subjungit socrum Petri; *Lucas* vero filium viduae. Sed *Lucas* utitur particula, qua series rerum gestarum notatur; *Matthaeus* vero VIII. 14. generali tantum formula connexionis subjungit sanationem socrus Petri. Character igitur chronologicus non est praetermittendus. Semper enim Evangelistae connexionem ostendunt, qua ad Harmoniam perveniri possit, adeoque voculae, temporum indices, minime negligendae sunt.

§. 2. Ita *Matth. X.* & *Luc. IX. 1-6* conveniunt ambo Evangelistae, in Historia emissionis Apostolorum tradenda; sed porro dispiciendum est, uter eorum ordinem historiae arumpat, aut continuet? *Matthaeus* c. XI. de terminate subjicit, Christum post egressum Apostolorum docuisse in civitatibus, & Johannem, auditis operibus Christi, misisse eum duos discipulos. *Lucas* vero c. IX. 7. secum omissa historia miraculorum & concionum

Christi, statim descendit ad Herodem, admirantem miracula Christi, & credentem, Johannem resurrexisse: quam historiam etiam tradit *Matthæus* c. XIV. 1. f. Unde perspicuum est, omnia illa, quæ intercedunt in *Matthæo* à c. XI. usque ad c. XIV. esse particularem Historiam, à reliquis Evangelistis prætermittam, adeoque inter *Luc. IX. 6. 7.* interponendam.

§. 3. Ita *Matthæus* c. XIV. 14. f. memorat, Christum saturasse 5000 homines quinque panibus & duobus piscibus; cujus historiæ mentionem quoque facit *Lucas*, c. IX. 12. f. eidemque subjungit historiam, de confessione Petri, sine ulla temporis annotatione: verum in *Matthæo* expresse indicatur, quid Christus post hanc saturationem egerit, consentientibus *Marco* c. VI. 45, usque ad c. VIII. 26. & *Johanne* c. VI. 15. f. Confer *Dn. Lamberg. in Harmon. Ev. p. 6.* Plura exempla legenti ultro occurrent.

XI.

Unus Evangelista explicat alterum.

Prob.

I.

Ita si quæras, quænam *Matth. IX. 1.* Christi fuerit civitas? *Marcus* expresse *Capernaum* appellat: ibi enim Christus communiter habitare consuevit. Et *Matth. IV. 13.*

Dd 4

difer-

disertis verbis afferitur, Christum, relicto Nazareth, venisse in Capernaum, ibique habitasse. Conf c. XVII. 24. ubi Capernaum à Christo, velut cive, tributum exigitur.

2. Ita si quærat: Utrum verbum *βιάζεται* quod mediæ formæ est, Matth. XI. 12. sensu activo, an passivo accipiendum? ostendit Lucas XVI. 16. activo sensu esse sumendum, ubi reddit: Quivis *εἰς αὐτὴν βιάζεται*, in illud (regnum cœlorum) vi perumpit. Alia est regni cœlestis *βία*, quæ præcedit, alia τῶν βιασῶν, quæ sequitur. Regnum enim hoc per verbum & spiritum vim suam in cordibus hominum exserit, Act. XXVI. 18. cuius consequens est, quod *βιασαὶ ἀπράγσοι*. Erudite observavit Morus, ad publicanos potissimum respici. Mattheum ipsum, Zachæum aliosque, qui cum antea *βιασαὶ*, ut ipsorum propria fuerit non modo *βία*, sed etiam ἀπράγσοι, jam alio sensu *βιασαὶ* dici, rapaces regni cœlorum. confer Luc. VII. 29. Matth. XXI. 31. Corn. Adami in Observatt. Theol. Philol. c. V. Alias B. Dorscheus notat, verbum *βιάζεται* h. l. in bonam partem usurpari, pro fervido, & nullum repagulum, retinaculum nullum patiente fidei justificantis conatu, arripientis magna fiducia regnum cœlorum, offerentis & quasi obtrudentis se concitatione quadam spiritus ipsi regno cœlorum, quod olim à Judæis hæreditate quasi quadam possessum, nunc à gentibus etiam arripitur. Pentadec. pag. 257.

3. Sic

3. Sic Matth. XI. 19. quæritur: Num verbum *ἐδικαιώθη* in meliorem, an vero deteriorem partem, sumendum sit? Sed quæstio deciditur ex Luc. VII. 29. 35. Ubi *ἐδικαιώθη* respondet voci præcedenti *ἐδικαίωσαν*, & verbum contrarium *ἀπεθεῖν* v. 30. ponitur. Sensus: *Et (tamen) justificata (justa agnita & inventa) est Sapientia (illa cœlestis & substantialis, Filius DEI) à filiis ipsius, (morigeris, & ordinationi divinæ se submittentibus.)* Ut adeo hic instituatur *ἀντίθεσις* inter Pharisæos, reprehendentes Christum ab una, & omnes eos, qui absolvunt celebrantque Christum, ab altera parte. Vid. pluribus B. *Job. Tarnov. Exerc. Theol.* p. m. 465. f. B. *Calov. Bibl. Ill.* ad h. l. fol. 279. B. *Stolberg.* in pecul. Dissert. quæ Tractatui ejus de *Solæcismis* subjuncta est, p. 343. seqq.

4. Sic Matth. III. 16. videtur ambiguum, quisnam viderit Spiritum Sanctum descendere, Jesusne, an Johannes? item super quem descenderit? Quidam enim codices habent relative, *ἐπ' αὐτόν*, nonnulli reciproce, *ἐφ' αὐτόν*, legunt. Sed lectio relativa in nostris Codicibus est communior & omnino vera, eademque imprimis probatur ex collatione Joh. I. 32. qui locus est velut Exegesis loci apud Matthæum; ubi Baptista ait: *Vidi Spiritum descendentem velut columbam de cælo, & mansit super illum.*

D d 5

5 Sic

5. Sic Marc. X. 11. ait Salvator: *Quicumque dimiserit uxorem suam, & duxerit aliam, mæchatur super illa.* Ne vero id simpliciter accipiatur, apud *Mattheum* additur exceptio, *nisi propter fornicationem, c. XIX. 9.*

6. Similiter *Matth. XIX. 23,* verba optimi Salvatoris sunt. *Dico vobis, quod difficile est dives intret in regnum cælorum.* Cave autem, id de quovis divite intellexeris: ideo apud *Marcum, c. X. 24.* explicatur, per eos, *qui confidunt in opibus suis.* Nota hic obiter, per divinam omnipotentiam posse fieri, ut corpus in multo minori spatio existat. *Camelum* per foramen acus transire, *Matth. XIX. 24.* adhuc facilius est, quam divitem salvari; quod tamen possibile apud *DEum* esse, ex v. 26. apparet.

7. Ità quæritur, quid per *abominationem desolationis, Matth. XXIV. 15.* intelligatur. Variæ hic dantur Interpretum sententiæ, quarum undecim collegit *B. Gerhard. Harm. Ev. c. CLX.* Sed optimam explicationem dat *Christus* ipse apud alium Evangelistam, quod exercitum Romanorum intelligat, *Luc. XXI. 20.* Hic enim ex *Idololatriis* constans, *Βδελύγμα* Judæis erat, bellicam ἐρήμωσιν inferens.

8. Nec minus disceptant inter se Interpretes, quid *Matth. XXIV. 30.* per *signum Filii hominis*, in extremo die appariturum, innuatur? Sed res difficultate caret, quia *Marcus, c. XIII. 26, & Lucas c. XXI. 27.* de ipso Filio homi-

hominis explicant. Ita enim status regimi-
 nis sæpe ponitur pro appositione. Ut: *signum*
Jonæ, i. e. Jonas, Matth. XII. 39. *signum circum-*
cisionis, i. e. circumcisio, Rom. IV. 12. Simili-
 ter hoc loco, *signum*, quod est Filius hominis
 9. De cœtero secundum datam Regulam
 mirum videri posset, quod nec unus Evan-
 gelistarum verba Christi *Testamentaria* ex-
 plicuerit, si illa non secundum literam, sed
 metaphoricè intelligenda essent.

Nullus sane melior modus, exponen-
 di unum locum Scripturæ sacræ, quam ad-
 ducere alium ex eadem Scriptura. Et sic,
 quando unus Evangelista alium declarat, illa
 est habenda tanquam verissima expositio,
 falsa autem erit illa, quæ fuerit huic contra-
 ria; ut egregie quidem monet *Did. Stella E-*
narrat: in *Lucam* c. XXI. fol. 439.

XII.

Quo Harmonia Evangelica eo concinnius insti-
tuatur, tenendum est, apud Johannem tria
priora Ministerii Christi paschata nume-
rari, secundum quæ Historia commo-
de digeri potest.

Explicatio.

§ I.

Observatione dignum est, quod *Johannes*
 aliquot assignet festa Paschatis, ad quæ
 Chri-

Christus Ministerii sui tempore adscenderit, unde supputatio & distributio annorum, a reliquis neglecta, velut ex certis colligi potest fundamentis.

§ 2. Tria enim expresse nominat Paschata, *primum* Joh. II. 13. post miraculum, in nuptiis editum. *Secundum* c. VI. 4. post miraculum quinque panum: *Tertium*, in quo passus est Christus, c. XIII. *Quartum* vero c. V. quamvis ἀδιοριστως, inīnuat.

§ 3. Unde planus & apertus Epilogismus annorum, quibus Christus in ministerio versatus fuit; nimirum à primo paschate, Joh. II. 13. usque ad festum, Joh. V. 1. est *primus* annus. Ab illo vero festo, usque ad Pascha, ejus mentio fit Joh. VI. 4. est *secundus* annus. Inde usque ad Pascha Joh. XIII. 1. in quo crucifixus est Christus, supputatur *tertius* annus. Ratio vero temporis, quod à Baptismo Christi intercessit usque ad primum Pascha, supputationem extendit in quartum annum, qui tamen non est completus.

§ 4. Quibus quidem ex veris fundamentis constitutis, facile potest colligi ætas Christi à nativitate usque ad passionem, quod trigesimum quartum annum egerit; *erat enim, cum baptizaretur, fere triginta annorum*, Luc. III. 23. vid: erudite atque solide hæc demonstrantem B. Chemnit: Prolegom. Harm. Ev. c. III. ex quo tacite repetit Christoph. Pelarg. Comm. in Joh. p. 4.

Εἰτι

Usus Harmonia Evangelicæ insignis valde atque fructuosus est.

Prob.

I.

Quia ita maledicta Antiscripturariorum feliciter retunduntur, qui Historiam Evangelicam inconcinnam, sibi adversantem, blasphemi calumniantur, uti jam ex veteribus fecerunt *Porphyrus* atque *Celsus*, & hodiernum proh dolor! dives hujusmodi Bibliomastigum seges est.

2. Quia plurimum jucunditatis religiosæ habet hæc consideratio, dulcissimi Salvatoris nostri totam vitam & salutaria acta certo aliquo ordine memoria posse complecti, & mente circumferre. Memoriae certe subsidium non contemnendum est, totam historiam Evangelicam, certo ordine temporum, locorum & rerum gestarum distributam, animo complecti & menti infigere posse, quæ scilicet fuerint cujusque anni peregrinationes, conciones & acta: qua occasione & quo ordine in plerisque consequentia antecedentibus attextantur. Quæ observatio præter jucundum memoriæ subsidium, ad religiosas etiam considerationes & pias meditationes vitæ & officii JESU, incitamenta præbet suavissima. Vid. fusius *B. Chemnit: Proleg: Harm. Ev. c. II.*

3. Sigil-

3. Sigillatim, ad veritatem elogii demonstrandam, ubi Christus Matth. XI. 23. *atque Capernaum usque ad cælum elatum fuisse*; monstrat Harmonia Evangelica, Christum undecim vicibus urbem Capernaum sua præsentia beasse, doctrina & miraculis suis ita eam instruxisse, ut quasi cælum terreste eam designarit. Unde satis elucet Christi amor & inexhaustus ardor in procuranda hominum salute.

4. Adeundem modum, si quis ostendere vellet, quomodo populus in Galilæa, in tenebris oberrans, viderit lucem magnam tempore Christi, deprehendet ex historia, Christum post tentationem in solitudine, Joh. I. 44. usque ad primum Pascha hæsisse in Galilæa, Joh. II. 1-12. Posthæc mansit quidem in Judæa menses octo, sed tamen reliquos quatuor menses in Galilæa exegit, usque ad secundum Pascha, Joh. IV. 35. c. V. 1. & ab hinc ferme annum cum dimidio in Galilæa versatus est, ut collatio cum Joh. VII. 1. innuit.

5. Nec minus ad illustrationem loci Hebr. XII. 3. conducit, ex historia Evangelica probasse, quoties Christo in Judæa contradictum fuerit. Saltem, quod Christus dæmonium habuerit, sex ei vicibus ab adversariis exprobratum est.

6. Numerum ægrotorum & laborantium quocunque morbo vel infirmitate, Harmonia

nia Evangelica ordine subministrat. Tres à mortuis suscitati sunt &c. vid. data opera de his omnibus agentem B. Sandhagen: *Introduct.* in *Harm.* p. m. 54. sqq.

7. Novem vicibus Christum passionem suam prædixisse observes, propter discipulorum incredulitatem, qui segniter adduci poterunt ad eam credendam.

Quis hinc non videt, diligentiam esse piis dignam, in sacrosancta illa historia de concinno ordine sollicitum esse?

Sectio V.

Specimen *Theologiae vere Apostolicæ*,
ex ACTIBUS APOSTOLICIS
decerptum.

Aphor. I.

Religio Christiana est vera & divina Religio.

Ἐκθεσις.

§ I.

Notum est, quod Veteres suas *Apologias* scripserint. Hinc & Lucas, ἀσφαλῶς scribens, hoc in universum contendit, ut *Apologias* omnes Christianæ Religionis, quæ in primo principio factæ, diligenter & late colligat.

§. 2. Nimirum univērsalis *Lucæ* demonstratio hæc est: Quæ Religio nititur Autore,
è mor-

è mortuis redivivo, & ad sedem sive thronum DEI profecto; propagata est autem Collegio, nullo exteriori apparatu ad totius orbis reformationem progresso, impleto vero cœlesti præsidio, quo statim omnes linguas calluit: Constat visionibus, sapientia plenis, miraculis Divinitatem constantibus, habet mirandam cum antiquissimis Judæorum monumentis consensionem; martyriis confirmata est, divinam vim exhibentibus, lumini naturali non est adversa, præceptis abundat sanctissimis, & vaticiniis gaudet infallibilibus; ea est vera & divina Religio. Talem autem esse Christianam Religionem, probat tota Historia Apostolica. Ergo. Quam quidem Ἀποδείξω postmodum per singula capita more suo deducit B. Dorscheus Comment in Actus Apostol. hæctenus ἀνεκδότω.

II.

Eadem quoad συστατικά in V. & N. T. datur Religio.

Ἐκθεσις.

§. I.

Prob. ex Act. XV. II. *Per gratiam Domini nostri, J. C. credimus salvari, quemadmodum & illi.* Difficultas mera est in eo, quorsum pertineat illud κακεῖνοι? Resp. non Gentes intelligi, quæ in controversia erant; sed Pa-

tres

tres, qui erant extra controversiam positi. Ab his etiam removebatur possibilitas servandæ legis. Et per se cum regula boni Interpretis convenit, ad subjectum proximum referre, quod potest proximum haberi. Virtualiter fides Patrum eadem erat, quæ nostra, quanquam in terminis terminantibus quædam fuerit *διάνοσις*. Confer Act. XIX. 4. & B. Dorschei Disp. ad Hebr. XIII. 8. §. 38. quæ Comment. in Epist. ad Hebr. annexa reperitur.

§. 2. Locus Hebr. IX. 26. ad hunc respicit, in quo quasi per parenthesin includit, quod omnino, quotquot justificati in V. T. fuerint justificati sanguine J. C. Debebat Apostolus probare, ingressum Christi in sanctum sanctorum semel factum, & probat inde, quia alias sæpius debuisset mori, h. m. Cujus ingressus, ad reconciliationem apud DEum impetrandam, unicus non sufficit, illum oportuit sæpius mori ab origine mundi. Atqui Messiam, juxta Prophetas, non oportuit sæpius mori. Ergo. Probatio Majoris hæc est, quia ab origine mundi homines salvati fuerunt per redemptionem, ingressu in coelos per sanguinem proprium impetratam. Nisi itaque Christi ingressus in coelum per sanguinem proprium æquaret omnia secula, & ita responderet omnium seculorum peccatis, omnino fuisset ille ingressus iterandus, vel sæpius debuisset pati

E e Christi

Christus: Dilemmatice potest proponi sententia Pauli: Aut unicus Christi ingressus valuit ab origine mundi, aut oportuit eum ab origine mundi sæpius mori & ita ingredi in cœlum. Atqui posterius est absurdum, nullo enim modo cum dignitate Messiaë esset conjunctum, ut omni seculo moreretur. Ergo prius est verum.

III.

Inter verbum scriptum & auditum non datur essentialis differentia.

Prob.

Ex Act. XIII. 27. ubi dicitur, quod *voces Prophetarum per omne sabbatum legantur*. Ita Scriptura adhuc hodie est loquens, & Prophetæ loquuntur per Scripturas. Hæc observatio conducit ad illustrandum locum 2. Pet. I. 21. Solent nonnulli malitiose cavillari, illud λαλεῖν non de Scriptura, sed deviva voce esse intelligendum; Verum dicuntur λαλεῖν S. Viri, quando scribunt, conf. 1. Cor. II. 6. 7. 13. ubi scribit, & tamen dicit, se loqui. In Actis hoc frequens est, cap. II. 31. 34. XV. 21.

IV.

Scriptura unica fidei morumque norma est.

Ita

Act. XVII. 2. de Paulo dicitur, quod *dissertuerit, sive disputaverit è Scriptura, tanquam*

quam genuino principio. Argum: Quæ est
 unica regula omnium disputationum Pau-
 linarum, illa absolute est unica & ordina-
 ria. Atqui Scriptura S. nunquam enim ex
 aliis disputavit, respectu Articulorum fidei.
 Ergo. Contra *Staplet*: in Antidoto.

V.

Scriptura S. efficax conversionis medium est.

Prob.

I.

Ex Act. II. 37. *Audientes vero compuncti sunt
 corde.* Efficit duplicem compunctionem
 verbum div. Una est per se verbo divino
 attributa, quam sequitur conversio; altera
 est ex resultantia duri pectoris, de qua Act.
 VII. 54. confer 2. Cor. VII. 10. quæ dicta
 mutuo sese explicant. Est quasi prima a-
 pertio oculorum ista *κατάνυξις*, Act. XXVI.
 18. instar noctambulantium, qui nesciunt,
 in quo statu sint, donec oculos aperiant.

2. Ex Act. XX. 32. *Commendo vos DEO, &
 verbo gratiæ Ejus, quod potest vos superedificare*
 &c. Quid sit *λόγος τῆς χάριτος*, solet disputa-
 ri inter Interpretes. Nos simplicius existi-
 mamus, si intelligamus Evangelium, v. 24.
 Quod autem illos Evangelio commendet,
 & non contra, fit, quia est medium gra-
 tiæ, ut per illud adeo DEUS efficax sit.
τῶ δυναμένω, contra *Bezam*, ad *λόγον* referen-
 dum, conf. 2. Tim. III. 15. Rom. I. 16.

Ee 2

VI.

VI.

Lectio Scripturae S. & Laicis omnino concedenda est.

Prob.

Ex Act. XVII. 11. ubi de Berröensibus, *quod Scripturas quotidie scrutati.* Excipit *Stapleton*, esse hic sermonem tantum de generosioribus, sive primoribus, in Antid. p. 478. Resp. non ad genus referendum est h.l. sed ad statum mentis, sive mores, & animi probitatem. Neque enim videtur ad rem pertinere, quod Judæi Berröenses omnes fuissent nobiliores, quam Thessalonicenses. confer v. 5.

VII.

Datur & notitia DEI naturalis.

Prob.

Ex Act. XVII. 27. *Ut querant Dominum, omnino palpent ipsum.* Scilicet Apostolus in hoc argumento non semel occupatus, quod DEUS per naturalium rerum contemplationem nos velit ducere ad cognitionem sui. Conf. Act. XIV. 17. Rom. I. 20. seq. in quo ultimo loco verba: *ἄπο κτίσεως*, non explicanda cum *Photinianis & Armin.* de termino à quo, ut sit sensus: Invisibilia à condito mundo cognita fuerunt, per miracula scilicet, quod tamen contra scopum. Quod enim

enim omnes debet inexcusabiles facere, illud omnibus debet esse propositum; sed *ἀπὸ* notat ibi objectum, Luth. *Uus der Schöpf- fung.* Conf. Matth. VII. 16. 20. *ex fructibus,* tanquam ex objectis.

Jam quod ad nostrum locum attinet, loquitur hic Apostolus tantum de cognitione naturali, non salutifera, ut Joh. V. 39. Unde vult insinuare, si Gentiles, uti decet homines, indagassent & investigassent, omnino deprehensuros istos fuisse suæ idololatriæ vanitatem, unde necessario adigerentur ad revelationes quærendas. Necesse enim, ut alicubi se revelarit. Ex h. l. evidenter *Sociniani* refutantur. Exstat D. *Nic. Hunnii* de ista cognitione egregius Tract. *Examen errorum Socinn.* Talis inquisitio h. l. intell: in qua locum habet *ψηλαφίζειν*, palpitando q̄s. contrectare, quod non habet locum in investigatione Scripturæ: sæpe *μακρὰν* est Scriptura, procul ab homine; sed hoc *ζητεῖν* ubique homo potest instituire.

VIII.

Dantur tres Persona DEItatis.

Ἐκθεσις.

Argumentum nostrum ex Theophania pro Trinitate tale est: Qui tribus distinctis sensibus apparuerunt symbolis, illi sunt tres distinctæ personæ, &c. Majorem conantur infringere *Photiniani* ex Act. II. 4. ubi dona

F e 3

mira-

miraculosa appareant sub diversis symbolis, soni, & ignis, & variarum linguarum. Negamus autem, hic immediate intelligi dona; sed ipsam Personam. Si quis regerat, Persona Spiritus S. jam antea erat in Apostolis, resp. Persona implebantur, sed non ad eos effectus, ad quos antea erant impleti. Diversos enim implendi gradus habet.

IX.

Spiritus S. vera in DEitate Persona est.

Prob.

I.

Ita Act. V. 3. 4. Spiritus S. exsertis verbis Deus appellatur. Ubi *ψέυσασθαι* non est, mentiri Spiritum S. sive præ se ferre, ut voluit Socin: construitur enim cum Dat: & Accus: apud Profanos, & notat objectum personæ. Deinde patet ex Synonymo, v. 9. *ωσαύτως* Spiritum S. quasi non intelligeret mendacia; Conf. v. 4. & Syrus Interpres. Argum. Cui præter Apostolos & Ecclesiam Israël: tanquam causæ principali, mentitus est Ananias, ille est Deus. Per Spiritum S. donum reale h. l. intelligunt Photin: sed ei non mentimur. Ergo intell. donum personale, sive persona, & quidem increata, quippe ad quam à creatura nos ducit Petrus.

2. Ita ex verbis: *Placuit Spiritui S. & nobis,* c. XV. 28. Cui, tanquam causæ principali, cum

cum personis ministerialibus decisio, per modum latæ sententiæ tribuitur, is non minus persona est, quam personæ ministeriales. Atqui Spiritui S. &c. Ergo. Hoc argumentum diligenter urfit contra Photinn: Dn. 'D. Frantzius noster, in Disp. I. ad A. C. th. 131. Sed refutat illum Schmalz. p. 36. sqq. Tota autem Schmalzii disputatio eo recidit, Spiritui S. istud ἔδοξε improprie tribui, ut aliis sæperebus operationes tribuuntur. Sed non debemus faciles esse in ejusmodi figuris constituendis. 1. Urgemus Schmalzium, ut nobis locum monstret, ubi verbum ἔδοξε alii, quam personæ, tribuatur. 2. Urgemus etiam, quod Spiritus S. nulla facta mentione alicujus superioris personæ, ministerialibus hic conjungitur causis, ut scilicet Persona summa. 3. Urgemus indicium personalitatis ex verbo ἐπιτίθεσθαι, per modum mandati, consilii, interpretationis, dispositionis. Instat, illum Spiritum S. intelligi, qui super Apostolos effusus, atque eum esse donum, conf. Act. II. 33. Resp. quod in Spiritu S. quatenus effusus, omnino etiam Persona, sed ratione dispositionis illorum donorum, sit intelligenda. Vid. B. Dorsch. P. II. Theol. Zach. Disp. IX. § 11. Ubicunque dona sunt, ibi præsupponitur Spiritus sanctus.

3. Similiter exc. XX. 2s. argum: Cui tanquam causæ principali adscribitur vocatio & denominatio Episcoporum, ille est vera & di-

vina persona. Atqui Spiritui S. Ergo. *Photiniani* per Spiritum S. intelligunt Apostolos, Spiritu S. illuminatos, per metonymiam adjuncti pro subjecto. Sed enim vero in Actis Spiritus S. ab ipsis Apostolis distinguitur, c. XV. 28. XIII. 22. conf. I. Cor. XII. Et emphatica sunt verba, v. 23. 28. τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον, ut emphatice ad causam primam digitus qs. intendatur. Deinde excipiunt, esse pro-
 fopopœiam. Sed Spiritus S. nunquam nobis aliter, nisi personaliter describitur. Ergo hic non habet locum. Vocatur quidem donum Spiritus Sanctus, sed non tollit personalitatem. Filius etiam donum est.

X.

Angeli non sunt adorandi.

Ἐκθεσις.

Pontificii locum Act. XXVII. 23. ad invocationem Angelorum trahunt. Sed ridiculum est, subjectum remotius querere, ubi propinquum habeo, quod est Deus. Deinde est contra eorum hypotheses, λατρείαν enim soli DEO tribuunt. *Salmeronis* est ingenua confessio, quam To. XV. Comm: super N.T. p. 459. habet, neque in Historia Ev: neque in Epp. Pauli traditam esse invocationem sanctorum; sed demum in Apocalypsi.

XI.

Deus non vult , aut decernit peccatum.

Ἐκθεσις.

Ita c. II. 23. disting: inter ἔκδοσιν & λήψιν Christi, illa nihil aliud est, quam permissio, die *Ergebung*/ quæ in DEO fuit liberrima, ita scilicet dedere, uti Abraham Isaacum suum exposuit, & hoc sine ullo peccato fuisset, si Sacerdos summus mandatum habuisset de immolatione Christi, ut nec Abraham peccasset, immolando filium. Sed placuit DEO hæc ἔκδοσις. Ergo ad voluntatem DEI pertinet. Λήψις jam est contra voluntatem DEI, est enim per manus impias. Illi sanctissima manu expositum impiissima manu acceperunt. Ergo Deus non est causa peccati: ille non manus improbas ad hoc faciendum prædestinavit. Prævidit illas impias manus, hæc prævisio determinavit suam ἔκδοσιν ad illud tempus, quæ sanctissima, & ab omni peccato libera.

XII.

Terminus vite non est absoluta necessitate positus.

Prob.

Ex Act. XXVII. 31. *Nisi hi manserint in navi, vos servari non potestis.* De qua re prolixè agit B. Gerhard: To. VIII. § 61. sqq.

E e 5

XIII.

XIII.

*Et in V. T. promissiones Vitæ æternæ
occurrunt.*

Prob.

Ex Act. XXVI. 22. contra *Photin*: Paulus
nihil docuit extra Prophetas, & Mosen. Paulus
autem docuit promissiones vitæ æternæ
per Mediatorem dandas. Ergo promissio-
nes vitæ æternæ non sunt extra Mosen &
Prophetas.

XIV.

*Scriptura ignorat Gratiam DEI IRRESI-
STIBILEM.*

Prob.

I.

Ex Act. VII. 51. ubi Stephanus ad Judæos:
Vos perpetuo Spiritui S. obnitimini. Nos duo
hic notamus: *a.* Omnino Spiritum S. hic ad
convictionem & conversionem contendisse,
quod liquet p. ex illa amicabili compellatio-
ne, v. 2. p. ex scopo, qui fuit, veritatem divi-
de Jesu Nazareno ipsi Synedrio demonstra-
re, & illuminare illos: illuminatio enim est
finis demonstrationis, p. ex ipsa phrasi: vos
semper resistitis. Illi enim proprie non re-
sisto, qui intentione sua mihi non insistit.
b. Quod hæc propria sit resistentia, liquet
ex ipso verbo Græco. *Contra Remonstrantes*
disting-

distinguunt inter resistantiam, Spiritui S. & Verbo factam, illi in se resisti non posse. Diluunt hanc distinctionem *Remonstrantes* in Actis suis P. III. p. 70. seqq. Sed Verbo Spirit: S. resistere, est, ipsi Spiritui S. resistere, nam Spiritui S. ratione personæ non potest resisti, sed ratione intentionis, quæ exposita in Verbo.

2 Ita Act: XI. 18. dicitur *Deus respicientiam dare gentibus*, quæ datio non est irresistibilis, & intelligitur de oblatione mediolorum ad poenitentiam, & de ipsa voluntate benefica DEI. Conf. Act. XVII. 30. & P. III. Act. Remonstr. p. 176.

3 Ita locum, Act. XVI. 14. *de apertione cordis Lydiae*, ad gratiam irresistibilem referunt *Calviniani* rigorosi, uti *Molineus*, in *Anatom: Armin: c. 36. § 8. 9. 10.* Dicimus nos, illum falli. Nam a. Verbum istud eventuale est, factum est, ut Deus O. M. aperiret cor Lydiae. Quemadmodum verbum *καλεῖν* interdum pro actu simpliciter, Matth. XX. 16. interdum pro actu cum eventu conjuncto, ut: Rom. VIII. 30. sumitur; Ita etiam verbum hoc *διανοίγειν* interdum notat actum divinum, interdum eventum prædicationis. Sic Act. XVII. 3. *διανοίγων*, scilicet ex Scripturarum fontibus, & tamen effectus apud omnes secutus non est; itaque apud Paulum fuit intentio *διανοίξεως*, licet non ubique eventus secutus sit. Sic Luc. XXIV. 32. 45. eventum

tum

lum notat, conf. Act. XXVI. 18. *Διάνοιξις*
 h. l. non particularem & irresistibilem DEI
 intentionem notat, quasi tantum Lydiam
 voluerit convertere, cœteros præsentem non
 item. Illa apertio non est per vim irresistibi-
 lem; sed per potentiam verbi prædicati, di-
 citur enim de Apostolo *λαλεῖα*, per quam cor
 apertum fuit Lydiæ. Conf. *Corvinus* in Censu-
 ra Anatom: Armin: Molinæ, p. 595. Pau-
 cis: Dicitur Deus aperuisse Lydiæ cor, non
 per appositionem gratiæ *efficacis*, sed per gra-
 tiam *sufficientem*, ordinariam, per verbum
 dispensatam, cujus effectus non fuit interci-
 sus malitiosa repugnantia. *b.* Non probatur
 ex hoc versiculo, quod tantum Lydia con-
 versa fuerit tum temporis, licet sigillatim
 ejus mentio fiat, non propter singularem
 conversionem, sed propter conversionis
 consequentiam, v. 15. 16. quod Paulum de-
 duxerit secum in domum suam, &c. Et trans-
 itum vult Lucas sibi facere ad ancillam illam
 pythonissam. *c.* Præterea Lydia jam fuit
 conversa, tanquam *σεβομένη*, & de Messia
 illuminata. Ergo fuit cor apertum, lumen
 lumini addendo, & fidem de Messia ad JE-
 sum Nazarenum applicando. *d.* Omnino
 certum est, quod Paulus voluerit omnium
 cor aperire, ex officio suo. Ergo quous-
 que officium Pauli sese extendit, eousque
 etiam DEI voluntas.

4. Ita Act. XXIV. 25. observandus in Felice ille tactus interior, verbi prædicati, sed per malitiosam repugnantiam impeditus. Calviniani distinguunt inter gratiam interiorem efficacem, & exteriorem, inefficacem in mediis. Nos habemus hic exteriorem & interiorem, quæ nobis una est gratia, & apparet, posse homines resistere etiam intrinsecæ gratiæ divinæ.

XV.

Absolutum Prædestinationis Decretum cerebri humani figmentum est.

Prob.

I.

Q: Deus non est προσωπολήπης, Act. X. 34. Dicitur autem respectu negotii salutis ἀπροσωπόληπτος, in quo nemo divina voluntate est exclusus. Hæc enim est intentio Petri. Evertitur ita absolutum decretum, quod in effectu nihil aliud est, quam προσωποληψία.

2. Deus certam in opere salutis τάξιν constituit, Act. XIII. 48. Absolutum Decretum ex istis verbis non potest inferri. Nam I. sequeretur, quod Paulus jussu DEI mandaverit reprobis, ut crederent, Evangelium & vitam æt. ad se pertinere. Atqui hoc absurdissimum est. Perinde est, ac si Deus alicui mandasset, ut credat, se esse hominem, quem

quem tamen creavit asinum. 2. Si absolute electi tantum credunt, cœteri, quia absolute reprobi, credere non possunt, tum sequitur, reprobos fuisse reprehensos, quod conformaverint se voluntati divinæ. 3. D. Menzerus solet invertere argumentum: Si Electi sunt *τελαγμένοι* ad regnum cœlorum. Ergo non sunt absolute electi, sed sub *τάξει* mediæ salutis. 4. Non opus est, ut ad Electionem referamus hoc dictum. Verbum *τάττεν* ex Scripturis est considerandum, quod nullibi de æterna aliqua Electione sumitur, conf. Luc. VII. 8. Rom. XIII. 1. 2. 1 Cor. XV. 27. 28. ubi subjectionem & subordinationem notat. *τάξις* perpetuo ordinem constitutum infert, Luc. I. 8. 1 Cor. XIV. 40. & in primis elegans usurpatione, Col. II. 5. ad nostrum institutum pertinens. Adde Hebr. V. 6. c. VI. & VII. aliquoties. Interdum etiam significat proponere, disponere apud se, ut: Act. XV. 2. *ἔταξαν ἀναβαίνειν*, jam Paulus & Barnabas erant *τελαγμένοι*, h. e. sanctæ dispositioni Ecclesiæ non erant resistentes. Conf. c. XXII. 10. XXVIII. 23. 1 Cor. XVI. 15. Notat igitur hoc vocab: illos, qui sunt in & sub ordine divino, quando de Deo sermo est. 5. Illi igitur describuntur ab opposito, h. l. v. 46. qui sunt *ἀτακτοί*, jam autem hi non sunt ab æterno reprobati; sed ordinem divinitus oblatum respicientes. Ergo qui non rejiciunt, ex opposito recte sunt τε-

ταγμέ-

λυμένοι. Describuntur etiam aliis Epithetis & vocabulis. Nam v. 43. dicitur, quod fuerint σεβόμενοι, profelyti. Hic est exemplum τάξεως, quomodo se in ordinem constituerint, audierunt verbum, v. 42. 6. Aliis ex locis liquet, qui sint τελαγμένοι, Joh. VI. 45. Illa τάξις proponitur: ille est τελαγμένος, quī ἀκρίει. Et Luc. IX. 62. εὐθείᾳ & τελαγμένος sunt Synonyma: illud vero non notat absolutum decretum; sed ordinem divinum, cui quis in tempore subjiciendus. Jam autem illi τελαγμένοι non sunt à le τελαγμένοι, sed ab ipsis instrumentis τάξεως divinæ, quæ sunt Verbum & Sacramenta, Rom. I. 16. Qui plura vult hac de re, potest videre ipsos Remonstr. P. II. p. 61. Act. Synod. & D. Franz. de Interpret. Script. p. 126. D. Feurb. To. VII. p. 360. Dispp. Giessens.

3. Ex Act. XVII. 27. 30. ita argument. Quos Deus omnibus temporibus voluit se querere & invenire, eos nullo absoluto decreto intra tempora ignorantia conclusit. Atqui omnes gentes. Ergo. Major patet ex eo, quia alias ista voluntas esset elusoria, velle, aliquem se querere, & tamen per absol: decretum exclusisse. Alterum argum. hoc est: Ad quæ Deus ἐν πολλῇ μακροθυμίᾳ connivet, ad ea neminem absoluto decreto prædeterminat. Iam vero ad tempora ignorantia. E. Quorum respectu Deus est ὑπερδῶν, eorum respectu non est absolute

te

te προορίζων. Nam conniventia secundum communem sensum potius est nolentis, quam absolute volentis. E. per tempora ignorantiae intell. potius tempora patientiae div. quam praedeterminationis, & ad permissio- nem referimus. conf. c. XIV. 16. Quomodo pervenerint in ignorantiam istam, Paulus ipse declarat, Rom. I. 19. 20. 21. estq; ignorantia voluntaria & malitiose attracta, & suo modo punita fuit: quorum autem DEUS est ultor, eorum non est autor, inquit Fulgentius. χρόνοι τῆς ἀγνοίας comparate dicuntur, Fuerunt enim subinde & tum aliqui ex Gentibus ad Ecclesiam deducti. Pertinet huc Rom. XI. πλήρωμα ἐθνῶν, quod non fuit in V. T.

XVI.

unctio in Christo donorum infinitorum secun- dum H. N. communicationem infert.

Prob.

Ex Act. X. 38. ubi πνεῦμα & δύναμις non sunt duo distincta, sed δύναμις adjectivi vice positum, sive ut Epitheton. Sedes hujus χρίσεως est in Ps. CX. & repetitur Hebr. VII. 17. Explicatur hic modus unctionis, quod ἕκ ἐκ μέτρῃ, Col. I. 19. πᾶν πλήρωμα dicitur, Col. II. 9. Respicit haec phraseologia ad formam unctionis in V. T. ubi cornu non plene effundebatur, sed pars. Christus vero accepit ἅλον ἅλωσ. Christiani unguuntur Spi- ritu

ritu S. sed ὁλω κ μέτρῃ. Materialiter loquen-
do & in nobis habitat πᾶν πλήρωμα, sed non
formaliter, quod pertinet ad immensitatem
donationis.

XVII.

*Distinguendum vero inter idiomatum com-
municationem quoad possessionem, &
plenariam usurpationem.*

Ἐκθεσις.

[ta Act. II. 36. post resurrectionem de Jesu
dicitur, quod *D*Eus ipsum fecerit Dominum,
In incarnatione ipsa, Luc. II. 11. ποιησις hæc
apparet, & radix in ea quaerenda, Luc. I. 43.
ubi in utero jam Κυριον vocat Jesum unctus
enim in ipsa incarnatione & Rex, & Domi-
nus. Sed h. l. respicitur ad actum maxime
solemnem, non ad radicem denominatio-
nis, sed ad actualem introductionem in re-
gnum, & in sempiternum sacerdotium, quæ
per ὑψωσιν τῆ δεξιᾶ facta est.

XVIII.

*Christus est Mediator noster secundum
utramque Naturam.*

Prob.

Ex Act. III. 15. *Autor vitæ* est nomen officii,
ad mediatorium pertinens, & Christo tri-
buitur secundum utramque Naturam. Hebr.
V. 9. αἴτιος dicitur, & c. XII, 2. est nomen,
Ff quod

quod necessario DEitatem includit. Qui omnimodo & absolute Autor vitæ est, is est summus DEus. Natura humana denotatur in verbo ἀποκλείειν. Secundum H. N. Christus quoque est Autor vitæ, Ergo secundum illam habet infinitam Majestatem.

XIX.

Redemptio Christi est vera, proprieq; dicta.

Prob.

I.

Ex Act. IV. 12. *Non est in alio* f. Nota, omnis modus, quo Christus apud Socinianos Redemptor constituitur, potest etiam esse in ἄλλω, & est reipsa in ἄλλω, Ergo est insufficientis. Dicunt, 1. modum esse prædicationis, quæ autem est in ἄλλω. 2. exempli modum, qui etiam fuit in ἄλλοις. 3. modus, quod ipse det nobis salutem, quam & Pater, & Spiritus S. dat, qui sunt ἄλλοι, respectu Filii. Præter satisfactionem & meritum autem nullus alius datur modus, quia omnis alius potest esse in ἄλλω.

2. Ex Act. XX. 28. qui locus pro redemptione proprie dicta militat. Facta enim dicitur pretio, pretiosissimo sanguine Christi, & quidem in oppositione ad alia pretia, 1. Pet. I. 18. Deinde ἀντίλυτρον dicitur, 1. Tim. II. 6, confer. 1. Cor. VI. 20, VII. 23. Et nervus Apostolicæ conclusionis hoc, infert: Id dili-

gen-

gentissime custodiendum est, quod tam incomparabili pretio acquisitum. Atqui Ecclesia. Ergo.

XX.

Christus apud Patrem pro nobis intercedit.

Prob.

Ex verbo ἐμφανίζεω, Act. XXIV. 1. XXV. 2. 15. coll. Hebr. IX. 24. Estque verbum iudiciale, ubi partes citatæ sistunt se. Itaque cum nos ad tribunal DEI accedere, & nos sistere vix audeamus, Christus est, qui ἐμφανίζεω coram DEO; uti alias durch Vollmächtige Gewalt zugesehehen pflegt. Hinc Christus dicitur παράκλητος, 1. Joh. II. 2.

XXI.

Christus rediivivus vere ad inferos descendit.

Prob.

Ex Act. II. 27. *Non derelinques, &c.*, Sunt, qui negant, locum hunc de descensu ad inferos intelligendum, & quidem ex Calvinianis, qui putant, ψυχὴν pro corpore positam esse. Sed hoc habeo ex sacris, quod anima pro toto homine sumatur, non pro corpore separato. Intelligendum igitur tale aliquid per ἀδην, ubi etiam anima fuit. Manemus ergo in sententia, Christum hæc protulisse, ut triumphatorem: sunt verba confidentis, non deprecantis, per modum Victoris, venientis ad infernum.

Ff 2

XXII.

XXII.

*Christus homo, ad dextram DEI sedens, non
inclusus caelo, sed ubique praesens est.*

Prob.

I.

Ex Act. III. 21. ubi dicitur ἐπανὸν δεξιάς αὐτοῦ,
& nihil aliud intell: quam regnare, conf.
I. Cor. XV, 25. ubi fere eadem verba, sine
idem scopus. Est successiva positio ad pedes,
sic & ἀποκατάστασις. Vid. de h. l. Dissertt. con-
tra Zwinger: p. 158. 162. 221. Ergo non con-
cluditur caelo, sed dominatur Christus. Et
scopus Apostoli hoc vult. Nam talis susceptio
caelorum h. l. intelligenda est, ex qua fuit
repraesentatio omnium, quæ per Prophetas
prædicta sunt. Talis autem non est inclu-
sio in caelis; sed potius dominium coeleste.
Si Christum submoveamus à praesentia div.
secundum H. N. tum non fuit ab ipso sec.
H. N. ἀποκατάστασις,

2. Ex Act: VII. 55. Quæritur hic, an visio
fuerit ocularis, an vero mentalis? Nobis o-
mnino videtur, Stephanum vidisse etiam
oculis corporalibus caelum apertum. Gloria
DEI fuit etiam visa Prophetis oculis corpo-
ralibus, Ezech. I. &c. Gloria hæc non sepa-
ratum aliquid à gloria JESU; sed in illa ipsa
gloria JESU visus. Dicitur autem *stans à Dex-
tris DEI*, quod non ad situm referendum:
nam dextra est potentia & majestas DEI
& potest ipsam δεξιάν notare. Errant non-

XXX

nulli, quando dicunt, in ipso cœlo vidisse: pertinet enim ad quando, dum vidit in cœlum intentis oculis, vidit DEI gloriam & JESUM. Sic Johannes Matth. III. Spiritum S. non in cœlo, sed in aëre vidit. Actus prioris h. l. terminus est cœlum, actus posterioris gloria DEI, non tamen necessario in cœlo, quippe quæ est omnipræsens. Esa. VI. 3. Vidit igitur JESUM in Dextris non absentem, sed præsentem. Vidit autem Stephanus cœlos apertos, quod usitatum est in Theophaniis, Matth. III. 26. ἀνοίω, scilicet JESU, i. e. ad dignitatem Ejus ostendendam. Sic & h. l. non ideo, quod necesse sit, aperire cœlum ad ostendam gloriam, sed quia usitatum in magnis visionibus.

3. Exc. IX. 17. IESUS, qui visus ἐν τῇ ὁδῶ, non absens in cœlis, sed præsens visus. Visio hæc fuit corporalis, non mentalis, conf. v. 27. Act. XXII. 14. Qualis auditio, talis & visio. Atqui ex ore audivit realiter Ergo & realiter vidit. Et, quod reliqui Apostoli sibi pro gloria adscribunt, id ipsum sibi imputat. Neque vero Christus dextram sive cœlos deseruit, Ebr. X. 12. Si autem non deseruit dextram, fuit in 2. locis simul. Cadit igitur argumentum Calvinianorum: Christus secundum H. N. sedet ad Dextram DEI in cœlis. Ergo non potest esse præsens in terra.

XXIII.

Vocatio non est alia extrinseca, alia intrinseca.

Prob.

Ex Act. XIII. 46. Appareth. I. Verbum DEI & in eo regnum cœlorum ab Apostolo fuisse oblatum animo & intentione communicandi, non vero tantum extrinsecus. Contra Calvinianos. Nam. 1. Eo modo ipsis Judæis fuit communicatus λόγος Θεῶ, quo gentibus. 2. Quibus verbum DEI animo communicandi non est oblatum, illi propter ejus repulsam non sunt reprehendendi, nec illud repellere dici possunt. 3. Quorum judicium circa Verbum div. repulsam, est oppositum judicio divino, illis juxta judicium div. verbum DEI animo communicandi fuit oblatum. Minor apparet, quia Judæi propter suum judicium reprehenduntur, quod se indignos vita æterna judicaverint. Ergo debuissent se vita æterna dignatos judicare, juxta voluntatem DEI antecedentem.

XXIV.

Vocatio DEI universalis est, ad omnes homines spectans.

Prob.

I.

Ex Act. XIV. 16. 17. *In præterlapsis ætatibus gentes sicut ire vias suas, &c. Equidem Calvi-*

niani hic aliquid se habere putant. Sed v. 16. nihil aliud docet, quam DEum in præteritis temporibus gentes reliquisse sine ordinaria missione, sicut Judæis verbum salutis ipsa obviatione prædicavit. Subtraxit gentibus, quod in majoribus suis habuerunt, ordinarium ministerium. Constatamen v. 17. seqq. *Molinaus* cap. 1. *Anatom. Armin.* §. 3. contra hoc dictum insurgit, & putat, illud μαρτυριον non esse gratiam sufficientem. Sed recte respondit *Corvinus*, immediate ex istis verbis non probari gratiam sufficientem, & ita ratiocinatur: Si Deus reliquit gentibus aliquod testimonium suæ bonitatis, & si in media desertione illis tamen benefecit, Ergo significavit DEus, se illos, non obstante illa desertione, tamen ad gratiam vocare. p. 633. Vid. ib. plura. Est Aphorismus, sæpius insinuatus nobis in S. Scripturis: Quibus hominibus DEus dat suam in hac vita bonitatem cum regno potentia; illos etiam admittere vult ad suam bonitatem in regno gratia. Sunt enim quasi symbola & pignora quædam creaturæ gratia divina. Atque ita in v. 17. est limitatio versus 16. & h. m. vult argumentari: Qui multis testimoniis suam benignitatem gentibus probavit, ille non plane gratiam suam denegavit. Naturalia hæc beneficia, v. 17. sunt exempla invitantia ad supernaturalia, non termini illius αγαθοποιήσεως.

F f 4

2.

2. Ita Act. XVI. 6. non sequitur: Nolu-
tum Spiritus S. Ergo nunquam, & simplici-
ter noluit. Et præcluso etiam uno modo,
non tamen statim præcluderetur alter. Ergo
distinguenda vocatio à modo vocationis,
circa quem non est uniformitas. Pertinet
iste ad ordinem prædicationis Ev. Erat ma-
gnum spatium orbis terrarum, hinc ad non-
nullos tardius, ad alios citius debuerunt ac-
cedere Apostoli. Aut igitur DEus scivit,
plus fructus spiritualis Paulum collecturum
in Asia &c. quam in Macedonia; aut secus
eventurum. Jam constat ratio ordinis divi-
ni. Sic refutari possunt *Calviniani*.

3. Ita Act. XVII. 30. *DEus præcipit homini-
bus omnibus ubique resipiscere.* Παύλαχος magno stu-
dio additum est. In Adamo, & post diluvi-
um in familia Noæ omnibus quidem an-
nuntiatum μετάνοειν; Sed nunquam παύλαχος,
quod tantum in N. T. factum est, per ὁπέ-
σιν & obviationem, ubi DEus quasi obvius
factus gentibus. Antea quidem vera Eccle-
sia semper illis erat aperta. Est documen-
tum voluntatis div. gratiosæ universalis: nec
tantum est voluntas signi, sed & beneplaciti,
quod patet ex collatione versus 31. Nam
propter cuius voluntatis contemptum extre-
mum iudicium institutum est, illa voluntas
ferio & ex beneplacito istud intendit, in quo
respuitur. Jam autem propter resipiscendi
voluntatem. Ergo. v. 30. est antecedens vo-
lun-

luntas, v. 31. consequens. Deinde docetur consequenter non tantum voluntas gratiosa, sed & media, e. g. meritum Christi, Verbum, Sacramenta esse universalia. Nam qualis voluntas, talia sunt voluntati subordinata media. Tertio docet naturam gratiæ dispensatæ, quod non sit irresistibilis & absolute efficax; sed in certa ταξει.

4. Ibidem v. 31. πίσιν παραχῶν πᾶσιν i. e. den Glauben anbieten. Calviniani plerique πίσιν παρέχειν dicunt esse, demonstrare, probare, documentum dare, ut sensus sit: Quod Deus ejus rei, de qua antea dictum est, quod nempe per Christum judicaturus orbem sit, argumentum & documentum dederit, per resurrectionem Christi ex mortuis, dessen Zeugniß Er gegeben. Piscator: hat solches Jedermann dargethan. Et tamen in scholiis fatetur, Græca ita recte verti: hat Glauben dargebothen allen Menschen. Non debemus faciles esse in dimittenda versione Lutheri. Nos putamus, per fidem non ipsum habitum fidei intelligi, sed fidei facultatis & virium credendi oblationem. D. Feurborn: prolixè tractat in Tr. de Pecc: in Spir. S. ubi copiosissimus est, p. 169-179, est imprimis in eo, esse, πίσιν παρέχειν, fidem præbere. Ante XIX. annos scripsit ad D. Dorscheum D. Feurbornius. Respondit ei D. Dorscheus, i. ex opposito: Ea παραχὴ τῆς πίσεως intelligitur, quæ est opposita χρόνις τῆς ἀγνοίας.

Ff 5

v. 30.

v. 30. *Ε*. est illuminativa præbitio & collativa fidei. 2. ex integro. Talis intell: *παροχή πίστεως*, quæ respondet suo integro, nempe poenitentiae annuntiationi. Habemus hoc frequentissimum in S. Scriptura, ut conjungantur poenitentia & fides, Marc. I. 15. 3. Ex sensu perpetuo verbi *παρέχειν*, quod semper in N. T. notat alicujus rei collationem, nunquam reperietur is sensus, ut notet, demonstrare, ostendere. Igitur non est, fidem facere, sed conferre, præbere, exhibere. 4. Ex phrasi æquipollente, 1. Tim. I. 4. Luc. XVII. 5. Act. XIV. 27. aditum conferre ad fidem, per illuminationem scilicet, & hoc sensu dicitur fides *ἔρχεσθαι*, Gal. III. 25. Sic Rom. XII. 3. confer Ephes. IV. Hæc Synonyma igitur facile ostendunt, quid sit, *παρέχειν πίστιν*, scilicet fidem virtualiter offerre, Rom. I. medium fidei præbere. Syrus & Vulgatus noster quoque est. Itaque illud *ἀναστήσας ἐκ νεκρῶν*, non est medium *παροχῆς πίστεως*, sed tempus, quando scilicet omnibus fidem præbere & communicare DEUS voluerit; nempe post resurrectionem Christi. Recte itaque Lutherus: *Μαθηδὴν / non, indem.*

XXV.

Conversio non est nostrarum virium.

Prob.

Ex Act. XXVI. 18. Descriptio potest fieri ex h. l. conversionis. Habetur terminus à quo

à quo, & ad quem. Contra Photinianos not: ex h. l. conversionem non fieri tantum per propositionem objecti; sed etiam per viri- um collationem, quia hic ipsorum etiam oculorum ad videnda spiritualia præparatio indicatur.

XXVI.

Pœnitenti singulorum peccatorum enumeratio non est necessaria.

Ἐκθεσις.

Pontificii quidem locum Act. XIX. 18. de spe- ciali peccatorum enumeratione acci- piunt; sed rectius cum *Luthero*, & *Gerhardo* To. III. de Pœnit. § 114. explicatur de operi- bus Ecclesiæ illustribus & miraculosis, & sta- tuitur talis ἐξομολόγησις, qualis est Matth. XI. 25. coll. Luc. X. 17. 21. ubi est ἐξομολόγησις laudis. Hanc sententiam h. l. obtinere, 1) permittunt omnia verba. 2) Permittit sub- jectum πεπιστευκοίς, 3) nomen, τὰς πρά- ξεις αὐτῶν: nam πράξις est vocabulum ge- nerale, potest imprimis usurpari de operi- bus illustribus, ad Ecclesiæ ædificationem pertinentibus. Sic πράξις τῶν Ἀποστόλων, conf. v. 12. 4) Et consequ. hoc requirunt. Nam manifeste distinguuntur actiones v. 18. & actiones v. 19. Nullibi vero in tota S. Scriptura vocab. πράξεως, absolute positum, de peccato sumitur, conf. Matth. III. 6. Imo quando hæc duo verba conjunguntur, ἐξο- μολογ.

μολογ. & ἀναγγέλλειν, nunquam de confessione pecc. sermo est. Das ist ein Rappen dem Bellarmino.

XXVII.

Ex lege non est Justificatio.

Ἐκθεσις.

§ I.

Probatur assertio nostra ex Act. c. XV. Pontificii existimant, tantum de circumcissione controversiam fuisse; at simul de observatione Legis Moralis actum. In v. 5. & 24. habet hæc sententia nostra suum fundamentum. Nam v. 5. sine absolute de lege Mosis dicitur. Sic v. 24. circumcidi & Legem servare. Alterum fundamentum est ex ipsa decisione, in qua referuntur omnia ad fidem, v. 9. 11. Jam autem fidei non tantum Lex cerem. opponitur in S. Scriptura, sed etiam Moralis, Rom. I. II. III. Tertium fundamentum est ex Gal. V. 3. 4. connexa esse, si homo circumcidatur, illum obstringi ad observationem legis, ubi quoque oppositio dicta habetur. Etiam si igitur hoc Capite v. 1. tantum de circumcissione sermo sit, tamen vi illius includitur tota Lex. Ex opinione Judæorum, ut in facto consistit, circumcissionem Paulus describit. Qui præcepta V. T. ex facto existimat, is tam ad unum, quam ad alterum tenetur servandum. Atqui vos. Ergo. Aliàs, qui

ad circumcisionem, non ad omnia obligabatur præcepta: respicit enim meritum Christi.

§. 2. Sigillatim v. 9. *Fide corda purificari* dicuntur: quod quando pro sua justitia infusa adducit *Bellarm.* To. IV. de Justif. L. I. c. 17. committit elenchum interpretationis, Fide enim dicuntur corda purificari *ὀργανικῶς*, tanquam instrumento recipiente *ἰλασμόν & καθάρωσιν*. Corda nostra i Joh. I. Sanguine Christi purificantur, ubi *αἷμα* non *ἐσιωδῶς*, sed *ἰλαστικῶς*, sacrificialiter, in actu scilicet effusionis, consideratur, Hebr. IX. 14. unde i Joh. II. 2. Christus dicitur *ἰλασμός*, & ipse sanguis Christi dicitur *ἐν θάψισμῳ* i Pet. I. 2. consideratus, Hebr. XII. 24. Ergo Petrus fidem non intelligit in se, sed in apprehensionis actu, quatenus apprehendit illum *ἰλασμόν, θάψισμόν*.

§ 3. Ita v. 10. quaeritur, quid per *ζυγὸν ἀβάσκηλον* intell: an tantum difficultas notetur, an vero etiam impossibilitas? Pontificii volunt jugum *δυσβάσκηλον*, quia Deus impossibilia simpliciter non solet imponere, tum quia sint exempla eorum, qui poterant *βάσαι*, Luc. I. 6. Act. XIII. 22. Matth. XXIII. 4. Ut incipiamus à postremo, & illud dicitur *δυσβάσκηλον*, quod nullo modo potest portari. Deinde non sunt eadem, quæ dicuntur h. l. & Matth. XXIII. Nam hic sermo est de Legge Mos: ibi etiam de traditionibus innumeris Pharisaeorum. De exemplis jam fere responsum

sum est. Vid. D. *Dorsch.* ad Luc. I. Illa ἀμεμψία coram hominibus valuit, non coram DEO. David fuit vir secundum cor Domini, exceptis humanis imbecillitatibus, & respectu ἀνομιπίστεως. Ad primum quod attinet, falsum est. Nam hodierna DEI requisitio non demum incipit, sed fundata fuit in creationis jure. Aliud est, postulare impossibilia absolute, & aliud, postulare impossibilia ex culpa nostra. Illam distinctionem videtur Apostolus Rom. VIII. 3. inferre: Lex DEI est possibilis natura sua; sed fit impossibilis &c. Egregius est locus *Bernhardi*, Serm. 50. super Canticum.

XXVIII.

Non salvat fides aliena.

Ἐκθεσις.

Ita, quia dicitur Act. XVI. 31. *Crede in Dominum Jesum, & salvaberis tu, & domus tua;* hinc nonnulli putant, posse homines salvari per fidem alienam. Sed non opus, ut ad Sophisticam hanc allusionem descendamus. Versu enim 32. explicatur, quod locuti sint sermonem omnibus.

XXIX.

Pædobaptismus est necessarius.

Prob.

I.

Ex Act. XVI. 33. ubi habemus exemplum *Patris familias, baptizati cum tota familia,*

lia, quod exemplum validius est, quam Lydia.

2. Ex Act. XXVI. 18. Quicumque sunt sub potestate satanae, pro illis, ex ista potestate satanae liberandis, Deus non intermisit ordinare medium, quod nullum aliud est, quam Baptismus. De infantibus hic etiam sermo est, quia non habent apertos ad spiritualia oculos, sed sunt in tenebris. Ergo etiam sub potestate satanae, quae duo conjunguntur.

XXX.

Propositiones Sacramentales sunt complexivae.

Prob.

I.

Ex Act. II. 33. ubi ἅγιος est complexivum: Complectitur scilicet Spirit. S. ratione signorum & donorum, quibus usus fuit. Ut vere possum dicere: Hoc, quod effudit Christus, est Spiritus S. & tamen videtur ignis, auditur sonus; ita recte: Hoc, quod dispensatur in S. Coena, est corpus, est sanguis Christi, quanquam videamus panem & vinum.

2. Similiter c. XI. 15. dicitur πᾶσις τὸ πνεῦμα, cum proprie pertineat ad symbolum, & est modus loquendi sacramentalis. D. Dorsch. in Consider: contra Zwinger. multa egit hac de re. Sic Johannes vidit colum.

lumbam, quæ fuit Spir. S. Moses rubum vi-
dit, & Angelus Domini erat.

Seçtio VI.

Enthymemata, ex Libris APO.
STOLICIS depromta, sistens.

I.

*Apostoli specialibus suis indiciis & characteri-
bus a cæteris DEI Viris distinguuntur.*

I.

Quia palmarium Apostolorum obje-
ctum erat, Christum prædicare præ-
sentem, & pro nobis in mortem
traditum. 1 Cor. I. quo ipso discernebantur
à *Prophetis*.

2. Quia singularis Apostoli conditio erat,
ut *ἀπόστολος* rerum à Christo gestarum esset.
Act. I. 21, 1 Joh. I. 1. f. & sic distinguebantur
ab *Evangelistis*, qui non semper fuit *ἀπόστολος*,
ceu de Luca & Marco constat.

3. Quia Apostolus immediate à DEO vo-
catus erat, Gal. I. 1. & sic distinguebatur à
Doctoribus & discipulis, quippe qui, per ipsos
Apostolos vocari solebant.

4. Quia Apostoli nulli certo loco alligati
erant, sed jubebantur proficisci in mundum
universum, & undiquaque Evangelium an-
nunciare, Matth. XXII. 19. Marc. XVI.

16. Et per hoc ipsum à *Pastoribus* dignoscebantur, quippe quibus certa quædam Ecclesia committebatur. conf. *B. Dannh. in Hodosoph.* p. 146. edit. recent.

Itaque probe sibi constat discrimen officiorum, ab Apostolo traditum, Eph. IV. 11.

II.

Apostoli omnes ratione Ministerii & muneris Ecclesiastici inter se pares sunt.

I.

Quia, etsi *Petrus, Jacobus & Johannes* speciatim assumti à Christo fuerint, & solennem ejus transformationem oculis conspexerint, Matth. XVII. 1. 2. tamen hæc prærogativa non officii, sed personarum fuit.

2. Q. par omnium vocatio erat, dum à Christo immediate eligebantur, Matth. X. 1. sqq. Joh. XV. 15.

3. Q. omnibus Spiritum S. sufflando impertitus est Christus, Joh. XX. 22. eoque ad munus sacrum idoneos reddidit.

Ufus Elenct. adversus Pontificios, qui vel *Petro* ἐξοχὴν, vel *Johanni*, ut *Amyraldus*, præ reliquis venditant.

III.

*Apostolis in more fuit, secum ducere comitem,
qui mysteria divinitus revelata ulterius
interpretaretur.*

I.

Sic Petro Marcus adhæsit, Act. XII. 12.
2. Sic Paulus modo Silam, Act. XV. 40. modo
Timotheum, 1 Tim. I. 2. modo Titum, 2 Cor.
VIII. 23. Sibi comitem junxerat. Ratio-
nem addit Ambrosius, ut Seniores consilio
prævalerent, juniores ministerio.

IV.

*Apostolorum Votum commune est: GRATIA
& PAX.*

Hæc duo vocabula comprehendunt uni-
versum Christianismum. *Gratia* remit-
tit peccatum, *Pax* tranquillam reddit con-
scientiam. Duo diaboli nostri, qui nos ex-
cruciant, sunt, peccatum & conscientia.
Sed hæc duo monstra Christus vicit. *Gra-
tia* continet remissionem peccatorum, *pax*
tranquillam & lætam conscientiam. B. Lu-
therus Comm. ad Galat. To. IV. Jen. Lat. fol.
11. b.

Ita Apostolorum mos est, præmittere Epi-
stolis suis pium votum.

V.

Similiter Gratia Domini nostri, Jesu Christi, compendium votorum erat & epiphonema, quo omnes fere Epistolas finiebant Apostoli.

Vid. Rom. XVI. 20. 1 Cor. XVI. 23. 2 Cor. XIII. 13. Gal. VI. 18. Phil. IV. 23. 1. Thess. V. 28. 2 Thess. III. 18. ad Philem. v. 25, 2 Pet. III. 18. Ap. XXII. 21.

Gratia enim à Christo acquisita, uniceque actotaliter in eo fundata est. conf. B. D. Neumann. Disp. de Fundamento Benevolent. DEI universi: p. 36.

VI.

Apostolicum est, in Epistolis nec capitum, nec sententiarum connexionem solícite observare.

I.

Quia de natura styli Epistolici est, res varias sine ordine, sæpe & connexionem ad amicos referre, id quod Apostoli in scriptis suis imitantur.

2. Q. in Epistolis, maxime Joanneis, meri Aphorismi occurrunt, id quod profanis æque ac Ecclesiasticis Scriptoribus usitatum quondam fuit.

3. Q. diserte Apostolus inquit: *Loquimur non sermonibus, quos docet sapientia humana, sed quos Spiritus S. revelat.* 1 Cor. II. 13. conf. cap. I. 27.

VII.

VII.

Qua ratione scripta Evangelica ad usum transferenda sint, in Apostolorum literis explicatur.

Rem explanabo verbis B. Chemnitii, qui in fine *Prolegom. Harmon. Ev.* ita: Quomodo ex hac materia extruantur articuli fidei, seu dogmata Apostolicæ Ecclesiæ, h. e. quomodo dicta & facta Christi, in Evangelistarum scriptis comprehensa, accommodanda sint ad doctrinam de pœnitentia, de fide, de fructibus pœnitentiæ: & quomodo falsa dogmata inde refutanda sint, ostendunt Epistolæ Apostolicæ.

VIII.

Mos est Apostolicus, ut Evangelii doctrinam ex Prophetis diligentissime confirment.

Est hæc observatio B. Urb. Rhegii, de *Ratione fructuose studendi in S. Literis*; eamque ex Hilario desumpsisse videtur, qui dicit: Proprium hoc est doctrinæ Apostolicæ, Deum ex Lege & Prophetis, in Evangeliiis prædicare. Ad Ps. LXV. conf. B. Conr. Kircher. de *Usu Concordant. Bibl. Usu III.*

IX.

Apostoli vocibus Græcis aliquando peculiare & novos significatus tribuunt.

I.

Ita $\sigma\alpha\rho\zeta$ humanam naturam, Rom. III. 20. infir-

infirmiſſimam humanæ naturæ, c. VI. 19. viti-
oſiſſimam humanæ naturæ, Gal. V. 29. de-
notat.

2. Sic Πνεῦμα ſignificat hominem fidelem
& infidelem, pro conditione prædicati, 1.
Joh. IV. 2. 3. Spiritum ſanctum, 1 Joh. V.
6. 7. Angelos, Hebr. I. 14. animam, Jac. II.
26. denique Verbum DEI, 1 Joh. V. 8.

3. Sic Chriſma ſignificat Spiritum S. quod
tamen ſolius Johannis eſt.

Sane cum argumentum tam ſublime fit,
mirum non eſt, in deſcribendis hiſce myſte-
riis ſingulares quoque verborum ſignifica-
tus reperiri. Ut enim ſingulæ diſciplinæ,
ſic & Sacræ Literæ habent ſua vocabula
Technica, Theologiæ propria, quæ licet
quoad primam & propriam ſignificationem
è vulgari & quotidiano Græce loquentium
uſu ſint petita, tamen ratione notionis pro-
priae, & ad myſticum argumentum deter-
minatæ, nec poſſunt, nec debent vel intel-
ligi aliunde, vel explicari.

X.

*Mos Apoſtolicus eſt, quo orare Auditores malunt,
licet autoritate Apoſtolica mandare
poſſent.*

Ita eſt Phil. II. 1. ſ. 1 Theſſ. IV. 1. c. V. 12.
2 Ep. Joh. v. 5.

Ratio eſt ad Philem. v. 8. 9.

G. g 3

XI.

XI.

Apostoli sub ipsa revelationum periodo ad verbum scriptum, seu canonem, suos remittunt.

I.

Ita Paulus: *State, inquit, Fratres, & tenete doctrinas, quas didicistis, sive per sermones, sive per Epistolam nostram.* 2. Thess. II. 15.

2. Alibi Epistolas suas ut *deposita* commendat, 1 Tim. VI. 20. 2 Tim. I. 14. alibi posteris tradendas jubet. 2 Tim. I. 2.

3. Ita Petrus, postquam vocem, e caelo allatam, se audivisse docuisset, addit: *Multo nos firmiores habere Scripturas Propheticas, recteque facere, qui attendant illis.* 2. Pet. I. 21.

4. Sic Johannes ait: *Unctionem habetis à Sancto, i. e. cornu copiae revelationum, & nostis omnia, nec necesse habetis, ut quisquam vos doceat,* 1 Joh. II. 20. 27.

Ergo ulterioribus missis revelationibus, ad verbum *Ἰεσουχριστου* jam attendere nos oportet. vid. B. D. Neumann, in Disp. de *Canone Script.* ob sign. §. 32.

XII.

*Apostoli in Exordiis librorum suorum, & in
clausulis, præcipue autem in argumentis magni
momenti, TRIUM PERSONARUM
mentionem quam frequentissimam
faciunt.*

I.

Ita in Exordio Epistolæ: *Secundum prævisionem
DEI PATRIS, in sanctificatione SPIRITUS,
ad obedientiam & mundationem sanguinis JESU
CHRISTI, 1. Pet. I. 2.*

2. Ita in fine Epistolæ: *Gratia Domini JESU
Christi, & charitas DEI, & communio Spiritus
Sancti, sit cum omnibus vobis. 2. Cor. XIII.*

13. *Quem quidem locum Sim: Episcopus
pro validissimo adversus Anti-Trinitarios
reputat.*

3. Ita Paulus trium Personarum mentio-
nem injicit, agens de *justificatione nostra, 1.
Cor. VI. 11. de salute, per Baptismum obti-
nenda, Tit. III. 5. 6. de Adoptione, Gal. IV. 5.
6. de fiducia in precibus, Eph. II. 18.*

4. Sic Eph. IV. 4. 5. 6. ubi de servanda à fi-
delibus unitate spirituali. add. c. III. 14.

Nec obstat, non ubique *trium* mentionem
injici. vid. B. *Dorsch.* p. II. Th. *Zach.* p. 328.
f. sq. conf. 1. *Cor. VIII.* & B. *Franck.* de
Deitate p. 140.

His ostenditur, omnes tres SS. Trinitatis
Personas in perficienda salute nostra con-
currere.

XIII.

*Apostolicum est, ubi de Patre & Filio simul
loquuntur, illi nomen DEI, huic nomen
DOMINI tribuere.*

I.

Sic Paulus sub initium Epistolarum suarum
plerumque dicit: *Gratia vobis à DEO, & Pax
à Domino nostro J. C.* Rom. I. 7. 1. Cor. I. 3. 2.
Cor. I. 2. Gal. I. 3. 2. Thess. I. 1.

2. Similiter occurrit 1. Cor. VI. 14. 1. Cor.
VIII. 6. 2. Cor. XIII. 14. Eph. I. 2. 3. c. IV. 5. 6.

3. Sic Petrus 1. Ep. 13. Sic Jacobus, c. I. 1.
Ratio hæc reddi potest: Pater frequentius
DEUS dicitur, ob principatum originis, Filius
autem Dominus, propter officium, & redem-
tionis beneficium, quo nos ex captivitate
satanae in libertatem asseruit.

Tantum igitur abest, ut inferioritatem
Christi hinc elicias, ut potius ἐξοχή cum Patre
in Majestate & Perfectione summae divinae
essentiae illi eadem tribuatur, docente B.
Dorscheg, Pentadec. pag. 493. Et Regula Theo-
logica est, quæ ex inductione Scripturae robo-
ratur: Ubicunque nomen κυρίῳ in N. T. pro-
prie adhibetur, in singulari numero, sine
conditionibus restringentibus, vel immi-
nuentibus, ibi divinum, eminentissimum,
absol-

absolutissimum, omnipotentissimum importat dominium, soli DEO conveniens, nisi circumstantiæ contextus aliud innuant. juxta B. Calov. in *Theol. nat. & revel.* p. 506. & in *System. Theol.* To. III. p. 373.

Alias B. Lutherus observat, cum DEO Patre conjungi Dominum nostrum J. C. ut abstinemus à speculatione Divinitatis, nemo enim DEum novit, sed ut Christum audiamus. *Comm. ad Gal.* p. m. 18. a.

XIV.

Est hoc proprium Apostolorum munus, Christi gloriam & beneficium illustrare, atque per hoc afflitas conscientias erigere & consolari.

Est hæc Megalandri nostri observatio, quam corroborat ex Articulo de justificatione per meritum Christi; illum enim ideo Apostoli, præcipue Paulus, tam copiose tractaverunt, & tam sæpe inculcarunt. *To. IV. Jen. Lat. f. 94. a.*

XV.

Apostoli non facile beneficiorum Spiritualium in Christo, sine gratiarum actione meminere.

Apparet ex 1. Cor. I. 4. sq. Gal. I. 4. 5. Eph. I. 3. f. Col. I. 12. f. 1. Pet. I. 3. &c. Licet enim in omnibus gratiæ DEO agenda sint,

G g 5

Ma-

maxime tamen pro beneficiis Spiritualibus,
in Christo collatis.

Hinc notat B. Lutherus: Apostoli, more
Hebræorum, scriptis suis interspergunt gra-
titudines & Eucharistias: & est mos iste re-
verentia & cultus quidam DEi. To. IV.
Jen. Lat. f. 17. b.

XVI.

*Passionem & redemptionem Christi tanquam
maximum pietatis incentivum ad-
duxerunt Apostoli.*

I.

Hinc vitæ sanctitatem, ceu *finem secunda-
rium* redemptionis Christi, urgent, Tit.
II. II. 12. I. Pet. II. 24.

2. Hinc *redemptionis proprietatem* notat Apo-
stolus: Unus pro omnibus mortuus est, ut viventes
non amplius sibi ipsis vivant, sed ei, qui pro ipsis
mortuus est & resurrexit. 2. Cor. V. 15.

3. Hinc *lytri*, pro nobis præstiti, *pretiosita-
tem* in memoriam revocant, *pretio emti estis*,
I. Cor. VI. 20. non corruptibili auro & argento,
sed pretioso sanguine Christi. I. Pet. I. 18. 19. coll.
v. 15. ubi hoc argumento ab amore pecca-
ti deterret.

XVII.

*Apostoli Adventum Christi ultimum per
Apparitionem describunt.*

I.

Ita dicitur ἐπιφάνεια τῆς παρουσίας. 2. Theff. II. 8. τῆς δόξης τῆ θεῶ. Tit. II. 13. τῆ χριστῶ. 1. Tim. VI. 14. 2. Tim. IV. 1.

2. Ita vocant Φανέρωσι, Col. III. 4. 1. Pet. V. 4. 1. Joh. II. 28. c. III. 2.

3. Ita appellant ἀποκάλυψιν, 1. Cor. I. 7. 2. Theff. I. 7. 1. Pet. I. 7. 13. c. IV. 13,

Cave ergo, hinc cum Calvinianis colligas, Christum hoc tempore secundum humanam suam Naturam penitus à nobis abesse. Quin potius Christus invisibiliter nobis jam ante præsens, ideo in die extremo visibiliter ad iudicium rediturus est, seque omnibus conspiciendum exhibiturus. Act. I. 11. Apoc. I. 7. confer. B. Gerhard, Harmon. Evang. cap. CLXV. circa init.

XVIII.

Non est Apostolus, qui de ADVENTU CHRISTI ULTIMO in suis Epistolis diserte non scripserit.

I.

Sic Paulum in omnibus Epistolis suis de adventu Christi ultimo egisse, testatur Petrus, 2. Ep. III. 16. Confer inprimis utramque Epistolam ad Thessalon. quæ hoc argumentum ex instituto persequitur.

2. Sic Petrus tum alibi, tum 2. Ep. III. 2. 3. 4. s. in hoc argumento occupatur,

3. Sic

3. Sic *Johannes* 1. Ep. II. 28. Apoc. XXII. 20. de Adventu Christi extremo egregie docet.

4. Ita *Jacobus* auditores suos consolatur doctrina de adventu Domini, c. V. 7. 8.

5. Et *Judas* Apostolus ex vaticinio *Hemchi* ultimum Christi adventum demonstrat, v. 14. 15.

Adeo solide confirmatus est Articulus de Christi Adventu ultimo, cum adversus *Empectas*, qui hanc doctrinam derident, tum adversus *Fanaticos*, qui regnum mundanum præmittunt.

XIX.

Apostolicum est, à Tempore N. T. gratioso argumenta ducere padevtica.

I.

Ita *Paulus*, Rom. XIII. 11. *Tempus est, surgendi de somno.* 1. Cor. VI. 1. 2. *Jam tempus est acceptum &c.* & 1. Thess. V. 4. f. ad excutiendum peccatorum somnum adhortatur, hoc argumento, quia non sint *noctis*, sed *diei* liberi, conf. Eph. V. 8.

2. Ita *Petrus* suadet suos abstinere à cupiditatibus carnis, quia non amplius sint *Gentiles*; sed *conversi Christiani*. 1. Pet. IV. 2. 3.

3. Ita *Johannes* ad charitatem erga proximum incitat, id *ὁρμησῆριον* addens: *Tenebræ præterierunt, & vera lux jam lucet*, 1. Joh. II. 8. Adeo ipsa temporis ratio nos cohor-

tari

tari debet, ut obedientiæ novæ atque operibus lucis studeamus, abjectis & valere justis tenebrarum fructibus.

XX.

Apostolicum est, noctem & diem, tenebras & lucem saepe inter se opponere.

Loca sunt: Rom. Xlll. 2. Eph. V. 8. 1. Thess. V. 5. 1. Pet. II. 9. 1. Joh. II. 9. &c.

Ubi illud notat tempus Legis, peccatorum, V. T. hoc tempus Evangelii, gratiæ, & N. T. conf. B. Luther. To. II. Altenb. f. 691. b. Atque hæc collatio felicem Christianorum statum eò luculentius, ostendit ac deprecatur.

XXI.

Apostolicum est, homines irrogenitos pro mortuis, regenitos vero pro resurrectionis reputare.

I.

Sic Eph. II. 1. 5. 6. Vos existentes mortuos transgressionibus & peccatis, una cum Christo vivificavit, atque cum eo resuscitavit.

2. Sic Rom. XI. 15. Apostolus conversionem Gentilium diserte appellat vitam ex mortuis.

3. Sic 1. Pet. IV. 6. MORTUIS Evangelium predicatum dicitur, ubi Petrus eleganter à naturali morte, cujus mentionem v. 5. fecerat, ad

ad *Spiritualem* transit. Adeoque frustra locum hunc eo trahunt *Fanatici*, quasi impiis post mortem salutis spes superfit. Vid ex professo *B. Ittigii Dissert.* quæ *Enneadi Exerci:* inserta reperitur.

4. Sic *Apoc. XX. 6.* resurrectio prima vocatur regeneratio. confer *Matth. VIII. 22.*

Nimirum hæc opponenda *Chiliaſtis*, & qui hac phraſi resurrectionem particularem, ante consummationem seculi futuram, stabilire conantur.

XXII.

Apostoli dignitatem VOCATIONIS nostræ, tanquam efficacissimum ſanciendæ pietatis argumentum adducunt.

I.

Ita hortatur *Apostolus Ephesios*, ut *digne ambulent vocatione, qua vocati sunt, cum omni humilitate* s. *Eph. IV. 1. s.*

2. Ita *1. Theſſ. II. 1. 2.* *Paulus obtestatur suos, ut ambulent digne DEO, vocante ipsos ad sui ipsius regnum & gloriam.*

3. Ita *1. Theſſ. IV. 7.* ad castitatem adhortatur, hoc usus argumento: *Non enim vocavit nos DEUS ad impuritatem, sed ad sanctificationem.*

4. Similiter *Petrus* ad patientiam in cruce excitat, his verbis: *Si beneficientes & patientes perseveratis, hoc est gratia coram DEO. ADHOC ENIM VOCATI ESTIS.* *1. Pet. II. 20. 21.*

5. Et alias in genere hortatur: *Secundum*
cum, qui vocavit vos, sanctum, & vos sancti in omni
conversazione sitis. 1. Pet. I. 15. conf. c. II. 9. B.
 Æg. Hmn. Opp. To. IV. fol. 705. b.

XXIII.

In more habent Apostoli, ubi pœnitentiam
prædicant, diei extremi simul
mentionem injicere.

Sic Act. III. 20. c. XVII. 30. c. XXIV. 25. Rom.
 II. 4. 5. 2. Cor. V. 10. 2. Pet. III. 11. 12. Apoc.
 XIV. 7. Idem argumentum jam in V. T. ur-
 get Salomo: *Deum time, & præcepta Ejus custo-*
di. Nam omne opus DEUS producet in judicium.
 Eccl. XII. 13. 14.

XXIV.

Ἐνέρωσις in N. T. præcipue in Scriptis Aposto-
licis, semper adscribitur Filio DEI, cum
de Persona sermo est, nunquam
autem DEO Patri.

§. I.

Evincit hoc inductio locorum, Marc. XVI.
 12. 14. Joh. XXI. 1. 14. Col. III. 4. Ebr. IX.
 26. 1. Pet. I. 20. V. 4. 1. Joh. I. 2. III. 5. 8.

§. 2. Explicari hinc potest locus, à Socinia-
 nis in controversiam vocatus, quasi de DEO
 Patre sermo sit, 1. Tim. III. 16. *DEUS ē Ἐνέ-*

ρωσις

pa. In, apparuit in carne. conf. B. Calov. Bibl. Ill. To. II. in N. T. f. 964. a.

XXV.

Frequens hæc apud Apostolos Synecdoche est, qua integrum aliquem cœtum SANCTUM & FIDEM appellare solent.

§ 1.

Docent hoc omnes inscriptiones & exordia *Epistolarum Paulinarum*, ubi totum cœtum compellans, nominat *dilectos DEI*, *electos Sanctos*, Rom. 1. *sanctificatos per J. C. ditatos in omnibus*, 1. Cor. 1. Appellat *fidelos*, quos *DEUS elegerit in Christo ante jacta mundi fundamenta*, Eph. 1. *impletos fructu justitiæ*. Phil. 1.

§. 2. Sic *Petrus* vocat *electos regenitos in spem vivam*, 1. Pet. 1. confer 2. Pet. 1. Et *Judas* v. l. appellat *sanctificatos in DEO Patre, & servatos Jesu Christo*.

§. 3. Licet enim plurimi in cœtu aliquo sint hypocritæ, qui de doctrina quidem consentiunt, at cor illorum non est rectum coram DEO; tamen merito tituli illi prænominati prædicantur de cœtu vocatorum, facta denominatione à nobiliori ejus parte: cum dubium nullum sit, ubicunque prædicatur verbum DEI pure, esse ibi aliqua viva & vera Ecclesiæ membra.

§. 4. Hinc *B. Lutherus*, contra *cælestes Prophetas* scribens, ait, Scriptura vulgato modo usur-

usurpat Synecdochen, i. e. nominat aliquod totum, & intelligit ejus tantum aliquam partem, quemadmodum facit, cum populum Israeliticum vocat peculium & peculiarem populum DEI, cum tamen major semper illius pars diaboli, minor vero DEI, fuerit. Et Paulus Galatas, Corinthios aliasque civitates Ecclesias DEI nominat, cum tamen minima pars constaret ex veris filiis DEI." Conf. B. Æg. Hunn. Opp. To. IV. f. 646. a.

XXVI.

Mos est Apostolicus, præmittere Epistolis suis pium votum, eodemque simul illas obsignare.

Res ex inductione locorum facile constat, Laudabilis igitur consuetudo est, quando Ministri Ecclesiæ ante initium suarum concionum præmittunt votum, quo precantur auditoribus suis gratiam & pacem à DEO nostro, & Domino J. C. Quemadmodum & illud, quod absolutis concionibus subjungunt ex 2. Cor. XIII. 13. vel Phil. IV. 7. Quæ quidem preces ex fide susceptæ, irritæ nequaquam sunt, sed iis, quæ optantur, bonis & benedictionibus fecundæ.

H h

XXVII.

Tenenda Regula Theologica: Quando in Scriptis Apostolicis caro & Spiritus in Christo sibi opponuntur, altero Humanam, altero Divinam Ejus Naturam designari.

Prob.

I.

Sic Rom. I. 4. *Qui genitus est ex semine David SECUNDUM CARNEM, demonstratus vero est (quod est definitoriis & ultimis conclusionibus definitus) Filius DEI cum potentia, SECUNDUM SPIRITUM SANCTIFICATIONIS. En. Divinam & Humanam in Christo Naturam, conf. B. Jac. Welleri Annot. in Epist. ad Rom. p. 27.*

2. Sic I. Tim. III. 16. *DEUS manifestatus est IN CARNE, justificatus IN SPIRITU. Nimirum Divinitatem Christi impugnabant aliqui, sed explorato errore atque rejecto, justificatus est Christus quoad Divinam Naturam, & lite judicata pro DEO declaratus est. B. D. Neumannus in Programm. Acad. p. 46*

3. Sic Hebr. IX. 14. *SANGUIS Christi nos sanctificat, qui per SPIRITUM ÆTERNUM seipsum obtulit immaculatum DEO: ubi per Spiritum eternum ipsam Christi Divinitatem commode intelligas. Scopus enim Apostoli est, virtutem sanguinis Christi super virtutem sanguinis brutorum, imo supra virtutem omnium*

omnium creaturarum extollere, Conf. B. Seb. Schmid. ad h. l.

4. Similiter 1. Pet. III. 18. *Christus* dicitur *mortificatus CARNE*, i. e. quoad H. N. *sed vivificatus SPIRITU*: quo ipso non anima denotatur, hæc enim uti non moritur, ita nec vivificatur, 1. Cor. XV. 36. sed D. N. Christi *Spiritus* nomine venit: est enim DEUS ipse Spiritus, Joh. IV. 24. & ex Resurrectione quidem Divinitas Christi maxime evincitur, Rom. I. 4. 2. Cor. XIII. 4. Vide alias Rom. IX. 5. 1. Cor. XV. 45. & confer de hac Regula B. Affelmannum P. I. Syntagm. p. 402. & B. Calovium *Bibl. Illustr. N. T. To. II. f. 22. b.*

5. Neutiquam vero ad datam Regulam quadrat locus Joh. VI. 63. *SPIRITUS est vivificans, CARO non prodest quicquam*. Hic enim *caro* & *Spiritus* non opponuntur sibi in Persona Christi: Blasphemia est, affirmare, quod caro Christi nihil profit, hæc enim est verus cibus, ib. v. 55. sed per *carnem* intelligitur corrupta nostra natura, carnales cogitationes, verbo divino sese opponentes, conf. Joh. III. 6. Per *Spiritum* vero divina sapientia & revelatio, qua cæcus intellectus noster illuminatur. Militat igitur locus tam contra *Calvinianos*, quam *Socinianos*, ductum rationis in divinis mysteriis sequentes.

XXVIII.

Est hoc solenne Apostolis, ut Christi exemplo suos vel ad virtutem impellant, vel consolentur.

Prob. Prius.

I.

Sic Paulus humilitatem ex *κένωσις* Servatoris, Phil. II. 8. 9. patientiam ex ignominia crucis Christi, Ebr. XII. 2. liberalitatem ex Ejus paupertate, 2. Cor. VIII, 9. inculcat & suadet. Conf. Rom. XV. 7.

2. Sic Petrus ad patientiam in cruce exemplo Christi patientis adhortatur, 1. Pet. II. 21.

3. Sic Johannes ex amore Christi erga nos, nostram erga proximum charitatem deducit, 1. Joh, III. 16.

Prob. Posterius.

I.

Sic Paulus Rom. VIII. 17. asserit: *Qui cum Christo patiuntur, eos & cum illo ad gloriam extolendos, conf. v. 29. 1. Tim. II. 11.*

2. Sic 1. Pet. III. 14. 17. Scopus Apostoli est, consolari afflictos in adversis. Argumentum vero solatii est Christus, *patiens juxta & triumphans, v. 17. 18. 19. conf. 1. Pet. IV. 13. B. D. Neumannus in Disp. de Descensu Christi ad inferos, §. 2.*

XXIX.

XXIX.

Quoties VITA MORTI Christi in Scriptis Apostolicis opponitur, toties Resurrectionem Ejus notat.

Prob.

1.

Sic Rom. VI. 10. *Quod Christus mortuus est, peccato mortuus est semel; quod autem vivit, vivit DEO.*

2. Sic Rom. XIV. 9. *Ad hoc Christus & mortuus est, & resurrexit, & revixit &c.* Ubi non est ὑστερον προλεγον, quando Paulus vitam postponit resurrectioni; sed per reviviscentiam vitam intelligit perennantem, qua Christus nunquam in posterum excidet, q. d. Resurrexit ad vitam immortalem. Confer c. VI. 9.

3. Sic Christus dicitur crucifixus ex infirmitate, sed vivens ex virtute DEI, 2. Cor. XIII. 4.

4. Similiter Petrus 1. Ep. III. 18. de Christo asserit, quod sit mortificatus carne, vivificatus autem, i. e. resuscitatus à morte, Spiritu.

XXX.

DIES DOMINI in Scriptis Apostolicis communiter diem extremi judicii notat.

§. 1.

Vide loca 1. Cor. I. 8. V. 5. 2. Cor. I. 14. Phil. I. 6. II. 6. 1. Thess. V. 2. 2. Thess. II. 2. 2. Pet. III. 10. Dicitur & dies ille magnus, Ep.

Hh 3

Judæ

Judæ v. 6. itemque *dies absolute*: 1. Theff. V. 4. Ebr. X. 25. *Dies illa*, 2. Theff. l. 10. 2. Tim. I. 18. IV. 8.

§ 2. Dicitur autem *Dies Domini* dies novissimus, imprimis, quia illum peculiariter facturus est Dominus non ortu solis, sed splendore suo admirando, & luce gloriosa. Aliiter accipitur phrasis in V. T. Conf. B. *Calov. Bibl. Ill. N. T. To. II. fol. 878. b. sq.*

XXXI.

Certitudo fidei Christianæ verbo SCIRE in scriptis Apostolicis indicatur.

I.

Sic Rom. VIII. 38. *Scio, quod neque vita, neque mors &c. possit nos separare à dilectione DEI.* conf. & v. 22. 28.

2. Sic 2 Cor. V. 1. *Scimus, si terrenum tabernaculum hoc destructum fuerit, quod ædificationem habemus ex DEO.* adde 2 Tim. I. 12.

3. Similiter, 1 Joh. III. 2. *Scimus, quando apparuerit, similes ei erimus* conf. v. 5. 14. c. V. 13. 20.

Nullus itaque dubitationi *Pontificiæ* locus est. conf. B. *Aeg. Hunn, Opp. To. IV. f. 312. b.*

XXXII

XXXII.

Paulus in Epistolis suis à tractatione mysterio-
rum & rerum credendarum ad morum in-
formationem descendit.

EXDEUS.

§ I.

Hæc est Pauli consueta methodus, quæ in
Epistolis ejus facile observatur. Cur ve-
ro Apostolus eum retinuerit in docendo or-
dinem, Augustinus hanc rationem reddit: Ni-
si in homine præcedat fides, vita bona sequi
non poterit. conf. Andr. Hyper. de Ratione Stu-
dii Theol. p. 333. Dixeris, Paulum hoc ipso
monere, doctrinam Evangelii de gratia DEI
sic tractandam, ne interim negligatur mo-
rum sanctimonia. Egregie B. Lutherus: Auf
diese Weise lehret Paulus in allen seinen Episteln/
erstlich vom Glauben an Christum / und sezet den gu-
ten Baum; gleich als der einen guten Garten will
zeugen / der muß gute Bäume haben; zum andern
von den Früchten / und guten Wercken. To. VIII.
Altenb. f. 511. a. fin.

§ 2. Cum itaque talis methodus in Epistola
ad Hebræos quoque observata fuerit, haud in-
concinne hinc colligas, Paulum itidem hu-
jus Epistolæ Autorem esse.

S. Pauli Epistola & sententiis, & argumentis, & mysteriis sic abundant, ut vel iudicio divino difficiles intellectu censeantur.

I.

Quia ipsorummet hostium consensu dicuntur graves & ponderosæ sententiis, & pressæ argumentis. 2 Cor. X. 10.

2. *Q. Epiphonio iudice contrarias verborum sententias, Hæres. LXIV. n. 29. Flacio autem censore, in singulis vocibus singula Enthymemata contineant. In Clave, P. II.*

3. *Q. ex Petri testimonio in argumentis Epistolarum quædam difficilia occurrunt. 2 Pet. III. 16.*

Nimirum sapientia divina vel ideo Scriptorem sacrum difficilem esse voluit, ut scrutinium nostrum accendat, nec protrita facilitate lectori fastidium præbeat.

XXXIV.

Epistola Pauli quo tempore scriptæ sint, nosse, multum confert ad quæstiones explicandas.

I.

Ita, cum videmus, Romanis ac Colossensibus Paulum iisdem de rebus scribentem, non eodem tamen modo, sed illis quidem magna cum indulgentia, cum ait: *Porro eum, qui infirmatur fide, assumite, Rom. XIV. 1. Colossensibus autem non perinde, sed majore cum liber-*

bertate ac fiducia: Itaque si mortui estis cum Christo ab elementis mundi, quid tanquam viventes in mundo decretis tenemini? Ne tetigeris, ne gustaveris, neque contrectaveris, Col. II. 20. 21. Hujus quidem differentiae nullam aliam invenimus causam, quam ipsum Epistolarum tempus. In initio indulgendum erat, postea autem non ita. Notante Flacio ex Chrysostomo, P. II. Clav. f. m. 155.

2. Itacum Pontificii ex 2 Thess. II. 15. pro traditionibus suis velut Achillæam Panopliam objiciunt: Tenete traditiones, quas didicistis, sive per sermonem, sive per Epistolam nostram; tenendum accurate est, juxta Irenæi supputationem, tum temporis nec Matthæum, nec ullum Evangelistarum adhuc scripsisse, & à Paulo utramque ad Thessalon. Epistolam tantum fuisse scriptam. Sicut igitur recte dicitur, in duabus illis Epistolis non omnia, quæ de Christi & Apostolorum doctrina cognitu necessaria sunt, comprehensa esse; ita Paulus merito dicit, Thessalonicenses debere non tantum illam doctrinam, quam in binis Epistolis ab ipso traditam acceperant, tenere, in illis enim non omnia erant expresse comprehensa, verum etiam, quæ viva voce ab ipso tradita acceperant. Nunc vero aliter se res habet, postquam constitutus & absolutus est Canon Scripturæ N. Test. Unde & Apostolus in posteriori Epistola ad Timoth; quam circa finem vitæ scripsit, longe

H h s aliter

aliter loquitur de Scriptura. conf. c. III. 15.
16. 17. Vid. B. Chemnit: in Exam. Concil. Tri-
dent. P. I. f. m. 26. b. 27. a.

XXXV.

*Stylus Pauli maxima ex parte est εἰρόμενος, in
quo naturæ ductu varia commata colaque con-
nectuntur sine artificio, ut fiat oratio
jugis & perpetua.*

Ἐκθεσις.

§ I.

Equidem plurimi Interpretum Paulum
cogere voluerunt, ut scriberet stylo
κατεσπαμμένω, qui consisteret in singulis per-
fectis absolutisque sententiis: &, quando
ipsum cogere non potuerunt, dixerunt,
ipsum esse obscurum. Hæ sunt querelæ
Ignatii, Origenis, aliorumque veterum, re-
petitæ etiam à recentioribus. Verum ora-
tio continua una continua, perpetua serie de-
currit, nec finitur, priusquam tota materia
& sententia fuerit finita. Possumus tamen o-
rationem *tractam* convertere, eamque facere
versam.

§ 2. Ita e. g. sumamus Epistolam ad *Colo-
senses*, c. I. v. 1. continet subscriptionem, v. 2.
inscriptionem: v. 3. auspiciatur Epistola, &
est continua orationis series, nullum est prin-
cipium, nullus finis, unum comma alteri
annectitur, non redit in orbem, per perio-
dos, semper oratio pendet, & per 15. versus
exten-

extenditur, nec tamen finitur, nisi post 15. absolutos: alia; sententiæ hic aliis adduntur, donec tota materia fuerit absoluta. In quo quidem docendi genere opus est docta & accurata distinctione, alias facilis error est, Conferatur Epistola ad *Ephesios*, atque iterum habebitur illustrissimum exemplum orationis tractæ; non finitur oratio, priusquam tota sententia absolvatur, quod fit in fine capituli I. Et c. II. alia materia inchoatur. Nec minus Epistola ad *Romanos* tali stylo conscripta est.

§ 3. Neque vero ideo assentiendum illis est, qui orationis genus, quod *εἰς ἁπλοῦς* dicitur, simpliciter damnant, quando quidem *Aristoteles* ipse *Rhetor.* L. III. c. 9. docet, illud olim ab omnibus fuisse usurpatum. Et *Dion. Halicarnassensis* notat, quod usque ad *Thucydidem* hoc orationis genere scripserint: ab hujus enim tempore ornatus orationi additus, alias omnia erant simpliciter ac naturali ordine scripta. Et quia in N. T. stylus simplex minimeque affectatus est, ubi Spiritui S. placuit simplicitas, cujus *Paulus* in Epistolis suis passim meminit; ideo & ipsi placuit tale simplex dicendi genus, quod caret fuce, atque omni ornatu. Quanquam igitur negari nequeat, orationem versam esse elegantem & claram; interim si stylus Pauli, oratione tracta constans, ex sua ratione æstimetur, haud culpandus est, & si recte distinguatur, omni-

omnino facilis est. Hinc diximus, quod videatur difficilis & obscurus, scilicet illis, qui ipsum non ex suis nativis rationibus tractant. Sic putabat B. Er. *Schmidius*, totum caput III. Ephes. esse parenthesi includendum: causa ea est, quia volebat orationem conficere καλεσθαι μὲν.

§ 4. Ac ne solus *Paulus* in exemplum producat, ex *Herodoto* quaedam adducemus, plane similia. Præmittit toti *Historiæ* Exordium, quod itidem est tractum & pendulum, nec finit, nisi cum tota re finita. Oratio prima usque ad cap. VI. se extendit, comma commati additur, & sententia sententiæ. In c. VI. auspicatur novam de *Croeso* historiam, quam non prius finit, donec tota illa historia fuerit finita. Et sic in aliis. Hæc ex B. *Stolbergii* Collegio *Hermen.* MSto.

XXXVI.

In Pauli stylo singularis quedam devotus, & Spiritus fervor observari potest.

1.

Sic prægrandes res passim solet adhibere *Paulus* ad elocutionem, ut sunt: *Abysus*, thesauri, arma ad expugnandam muniti-
onem, &c.

2. Sic ad efficaciam sermonis *Paulini* pertinet, quod *Rom. II.* accusans omnes *Judæos* internæ hypocriseos, & non vere præstitæ legis, ita subito loqui incipit, ac si de tota
turba

curba unum aliquem sanctulum Pharisaum, vel maxime ac præ coeteris de sua operum iustitia tumentem, corripuisset, eumque in medio omnibus in exemplum sisteret. *Eccæ*, inquit, *το cognominaris Iudeus &c.*

3. Sic Rom. VIII. magna δεινωσις latet, v. 30. sqq. ubi interrogationes vehementiam sermonis augent. Grandem etiam orationem reddit, quod velut afflatus Numine, nihil humile dicit. Proponit enim magnifice: *Sci- mus, quod diligentibus Deum omnia &c.* Deinde totus sermo constat magnificis tum rebus, tum personis: Mors, Vita, fortitudo, altitudo: Deus, Christus ad Dextram DEI, &c. Unde hunc locum in exemplum grandiloquentiæ adducit D. *Augustin.* de *Doctr. Christ.* Libr. IV. cap. 20.

4. Similiter locus Pauli, I Cor. IV. 7-13. grandis atque vehemens est. Namque vehemens oratio & ardens est, quia urget acerbis interrogationibus: deinde quasi sarcasmis quibusdam: *Jam saturati estis, jam ditati estis.* Postremo comparatione suæ duræ sortis premit Corinthios, quasi ipse multo iis sit abjectior. adde Gal. III. 1. &c.

5. Recte hinc notat B. *Dannhauer.* in *Hermen.* S. p. 356. observatur in Paulo ardor τῆς πνεύματι ζέοντι, ac impetus quidam, è quo hyperbata, parenthesis, ἀποσιωπήσεις, superlativa λέξις, quam amat Paulus, ut: ὑπερεκχύνομαι, ὑπερνικῶ, ὑπερυψός &c.

6. Hinc

6. Hinc & B. *Lutherus* ait : Condonandum est Spiritui sancto, in Paulo loquenti, si peccet aliquando in Grammaticam. Ipse magno ardore loquitur &c. To. IV. *Jen. Lat.* fol. 33. b.

7. Atque hoc est, quod adversarii de Pauli Epistolis judicarunt, quod sint *graves & validae*, 2. Cor. X. 10.

Vid. de Styli Paulini vehementia *Flac. in Clar. Script. P. II. f. m. 355. sqq.* Alias vir eruditus, *Ua. Casaub.* in *Exercitt. Anti-Baron.* p. 138. fin. promiserat, se de propria Apostolo *δευτέρι* & energia multa dicturum ad A. D. 57. Sed eo usque non perrexit.

XXXVII.

HYPERBATA apud Paulum obvia sunt.

I.

Sic Rom. II. v. 12. cum '16. cohæret, inserti autem v. 13. 14. 15. emphaticæ Exegeticos causa adduntur.

2. Sic Rom. V. pendula sententia est à v. 12-18. cœteri vero versus melioris interpretationis ergo interponuntur.

3. Sic Eph. II. est hyperbaton a v. 1-5. Nam v. 5. demum infertur, quod pertinebat ad v. 1. *συνεζωποίησε τῷ χριστῷ.*

4. At vero Eph. III. ab init. male asseritur hyperbaton, & connectitur demum cum c. IV. 1. quasi subjectum sit c. III. 1. prædicatum vero c. IV. 1. conf. supra, p. 112. Sicut nec

nec opus est, ut Hebr. II. 9. tam operosum hyperbaton in Apostoli verbis statuamus, cum levissima traiectione ordo verborum sibi constare possit, si nomen ἰησοῦ ante verbum βλέπομεν, ponamus Vid. B. Ittigii Opu- scula, p. 77.

Equidem Origenes de Hyperbatis, hiatibus & imperfectis orationibus Paulinis conquiritur, cui etiam Hieronymus subscribit, qui alioquin in laudes Pauli latius digreditur. At vero, si ὑπερβαλον sermonis vitium, vel maximi Oratorum Græcorum Latinorumque imperitiæ in dicendo poterunt accusari. vid. B. Jac. Weller. Comm. ad Rom. p. 46.

XXXVIII.

Paulinum est, Gentilium Scriptorum testimoniis convincere Adversarios.

I.

Sic Act. XVII. 28. Arati Poëtæ Hemistichion citat: τὸ γὰρ καὶ γένος εἰσμέν.

2. Sic I Cor. XV. 33, adducit versum Jambicum Menandri adversus Epicuræos: Φθέρουσι ἤδη Χρῆσθ' ὀμιλίαι καυαί.

3. Sic Tit. I. 12. Hexametro Epimenidis militat. κρήτες αἰεὶ ψευδαί. vid. B. Hier. Kromayer. in Polymath. Theol. P. II. c. 6. ubi tandem ita: Versiculi Poëtarum, qui citantur à Paulo, ante citationem non fuerunt canonici, quibus fide divina credendum, postquam autem à Viro

Viro Θεόπνευσω usurpati, & Canoni N. T. fuerunt inserti, divinam auctoritatem jam obtinent. Conf. B. Walther, Harm. Bibl, pag. m. 48.

XXXIX.

Nec infrequens Paulo est dictio Poëtica.

I.

Sic Apostolo nostro quandoque excidunt versus inopinati, ut: Tit. III. 2. 1; Tim. VI. 16. Hebr. XII. 13. de quibus affirmaverim, non citra Spiritus S. assensum divinum Scriptorem eos protulisse.

2. Sic Poëtæ veteres crasin sive contractionem aliquando respuunt: idem imitatur Paulus in voce χειλέων pro χείλων, Hebr. XIII. 14.

3. Sic gratum erat Doribus, in casu secundo pro βαρνάβε dicere βαρνάβα, pro ἀρέτα, ἀρέτα, pro τέτα, τέτα, id. quod ita occurrit in Paulo, 2 Cor. XII. 32. Gal. II. 1, Hebr. VII. 14.

4. Sic Poëtis propriæ & familiares sunt abscissiones, & iisdem delectatur Apostolus, cum ἀνάσα pro ἀνάσηθι inquit, Eph. V. 14. Et sic in cœteris.

Patet hinc, Scriptorem Θεόπνευσον literas seculares, & imprimis artem Poëticam quam minime fastidivisse. vid. B. Musæus de Polymathia Paulina, B. Masius Sched, num. 2. de Polymathia Scriptorum S.

XL.

XL.

Neque vero asserendum est, Apostoli scripta, quo minus eruditionis secularis, eo plus Spiritus & vitæ habere.

Ἐκ θεοῦ.

§ I.

Nimis fane rigidum S. Literarum Aristarchum agit Spenerus, & vel ipsam θεοπνευσίαν examinat ac perstringit, his verbis: Paulus hat die größte Erudition, Wohlredenheit und andere hohe Gaben / und was er in der Academie gelernet / allgemach wieder ausgeschwizet. Je einfältiger er wurde / jemehr er an diesem abnahm / und jemehr Geist war in ihm. (quasi vero dona naturæ & gratiæ se invicem expellerent.) Man sehe nur die letzte Epistel an den Timotheum an / die kurz vor seinem Tode geschrieben. Es ist ja gleichsam nicht anders als lauter Geist / und ein Macht Spruch an dem andern. (Quasi vero id in aliis Epistolis deficeret.) P. I. Conc. Funebr. p. 112.

§ 2. Tantum vero abest, ut eruditio profana obstet Spiritus S. gratiæ, ut potius donum DEI sit, & præclarum aliquod adminiculum præstet, Scripturas S. solide explicandi. Mosi certe, Jobo, Salomoni, Danieli aliisque scientias seculares minime obfuisse, res ipsa loquitur, & S. literarum monumenta testantur. Nimis vero temerarium est, de viro θεοπνεύστῳ asserere velle, quod in futuram oblivionem quicquam didicerit. Et cer-

te seculari eruditione vel maxime instructum esse oportebat Apostolum, qui ad Gentiles convertendos mittebatur.

§ 3. Quid? quod in ipsamet posteriori ad Timoth. Epistola haud obscura eruditionis profanae vestigia occurrunt. Sic de excitandis donis vocabulo utitur Platónico, *ἀναζωπυρεῖν*, 2 Tim. I. 6. conf. inferius Observ. LVII Sic & Scholas Medicorum redolet, quod c. II. v. 16. 17. profanas Hæreticorum phraseologias cum *gangrana* comparat, indies invalescente. Tum & ex eruditione Aegyptiaca depromptum est, quod de *Janne & Jambre*, accerrimis *Mosis* adversariis memoriae prodidit, c. III. 8. Conf. B. Bücher: in Myster. inquit. p. 31. 32. Qui & hic notat principium Platónico-Pythagoricum, hominem oblivisci omnium idearum ante obitum.

XLI.

Paulus in diversis Epistolis eadem saepe repetit.

I.

Sic convenientiam inter Epistolam ad *Philippenses* & *Colossenses*, quam habent in verbis, rebus & sententiis, monstrat B. Humerus *Opp.* To. IV. f. 643. f. seq. a.

2. Sic crebram repetitionem articulorum fidei in Epistolis Pauli facile observes.

Facit

Facit nimirum ad ἀσφάλειαν, quod eadem Paulus scribit repetitque. Phil. III. 1.

XLII.

Paulus in omnibus fere Epistolis suis, se opponit Pseud-Apostolis.

§ 1.

B. Lutheri hæc observatio est, dicentis: Semper oblique petit Paulus Pseudo-Apostolos: Hi enim urgebant Legem &c. Comm. ad Gal. To. IV. Jen. Lat. f. 71. b.

§ 2. Adeo egregia est ejusdem Megalandri regula: Scriptura plena est Antithesibus, & ingeniosi hominis, cernere antitheses in Scripturis, ac per eas interpretari ejus sententias. ib. f. 81. a.

XLIII.

Paulus in Philosophiam Platoniam crebro invehitur.

I.

Ita reprehendit hominem ψυχικόν, 1. Cor. II. 14. qualis autem ille fuerit, exponam verbis Dnn. Autorum der unschuld. Nachricht. Ao. 1702. Die Platonici verstunden dadurch einen in ihren Geheimnissen hochehrfahnen Menschen / der seine Seele zu dem höchsten Grad der Vollkommenheit nach seiner Einbildung gebracht hat / daß sie deiformis wird; seinen Leib aber / als das Gefängniß und die Last der Seelen / ganz unterdrücket /

und also ganz seelisch ist. Ein solcher kan die Geheimnisse der Christl. Religion nicht fassen/ denn sie scheinen ihm gegen seine Platonische Geheimnisse nur Thorheit/ oder abgeschmacktes Zeug zu seyn. Ostendit hoc connexio atque scopus. conf. in primis c. II. 1. 4. 5. 6.

2. Ita *Apotheosin* Platoniam rejicit, qua hominem deificari, statuebant, Coloss. II. 8. 9. Cum enim cuivis homini sapienti τὴν θεότητα vendicarent, reclamant Apostolus diserte, & nullum hominum præter Christum existere, inquit, in quo θεότης radiet. Vicissim cum illi quandam divinitatis particulam, homini ingentam, fingerent, hic πάντῳ τὸ πλήρωμα in Christo inhabitare docet, atque hinc deceptricem Philosophiam ex merito vocat, à qua sedulo cavendum sit. Atque ita Textus optimè cohæret. Vid. B. D. Neumannii Disp. de Ἀποθεώσεσιν Fanaticorum § 14.

3. Ita 2 Tim. II. 18. Apostolus in eos invehitur, qui dicebant, resurrectionem jam esse factam: quod in primis Platoniorum dogma fuit, quoties nempe generetur homo, toties animam ex statione sua descendere in corpus, atque ἀναβιώσκειν, reviviscere. Vid. pluribus B. D. Neumann. in peculiari Programm. Pasch. de anno 1706.

XLIV.

*Apostolus in Textibus V. T. ponderandis
mirus fuit Artifex.*

I.

Ita Paulus ex opere creationis primi diei, Gen. 1. 3. opus secundæ creationis, tanquam non minus singulare atque arduum illustrat: DEus, qui dixit, *ex tenebris lucem illucescere, illuxit in cordibus nostris* &c. 2. Cor. IV. 6. Frequentissima enim in Scripturis comparatio est, inter *Φωτισμὸν* primæ creationis & applicatæ Redemtionis, vid. B. Varen. Comm. in Genes. p. 42. 43.

2. Ita Paulus promissionem divinam Gen. XV. de terra Canaan Abrahamo danda, à semine carnali ad credentes transfert. Quia enim tota res in eo consistit, quod Abraham DEo credidit, & reputatum est ei ad justitiam; universalem hanc inde extruit, quod omnis, qui promissioni credit, sicut Abraham, sit hæres æterni regni, & justus. vid. Gal. III. 6. f. Unde ista disputat Paulus? Unde sumit ea? quærit B. Lutherus? Ex hoc nimirum loco (Gen. XV.) quem nisi Apostolico Spiritu suscepisset explicandum, omnes nos tanquam inutile & obsoletum dictum præterivissemus. Debetur igitur Paulo, tanquam summo sacre Scripturæ Doctore, præcipua gloria &c. To. II. in Genes. f. 58. b.

3 Ita Paulus, Rom. IX. ubi vult ostendere,

dere, electionem non consistere in prerogativa carnis, nec in dignitate aliqua mundana, sed in mera DEI gratia promissa, ibi allegat Textum Mosis, Gen. XXI. & ter repetit, Isaacum esse natum, sicut dixerat Deus, indeque extruit hanc doctrinam, filios DEI electos esse, non qui secundum carnem nascuntur, sed qui secundum promissionem DEI, quam fide apprehendunt, & juxta eam renascuntur. Quis nostrum tale mysterium in hoc textu quæreret? Sed Spiritus S. Paulo aperuit sensum Scripturæ hujus, ait B. Polyc. *Lyserus in Isaaco* p. 6. confer B. *Lutherus* To. II. in *Genes. f. 78.* item To. III. f. 7. f. de nativitate Iacobi atque Isaaci.

4. Ita Paulus Gal. III. 8. seqq. locum Gen. XXII. 18. vere Apostolico Spiritu tractat. Et hinc apparet, quanta diligentia Paulus legerit Scripturas, & quam studiosissime expendit singula verba istius loci; *In semine tuo benedicentur omnes gentes terra.* Primum ex vocabulo *benedictionis* sic colligit: Si benedictio est futura in omnes gentes. Ergo omnes gentes sunt sub maledicto, etiam Judæi, qui legem habent, & affert ideo testimonium Scripturæ. Deinde urget particulam, *Omnes gentes*, ex qua sic colligit, Benedictionem non solum pertinere ad Judæos, sed etiam ad omnes Gentes totius orbis terrarum. Cum autem ad omnes gentes pertineat, impossibile sit, eam contingere per legem Mosis,

Mosis, cum nullæ gentes eam habuerint, præter Judæos. Postremo particulam, *In semine tuo*, hoc modo explicat, quod aliquis homo nasci debebat ex semine Abrahæ, scilicet Christus, per quem ventura erat benedictio in omnes gentes &c. Hoc vere est interpretari Apostolico more Scripturas. vid. B. *Lutherus Comm. ad Gal. To. IV. Jen. Lat. f. 93. confer Hyperii Topic. Theol. p. 106. seqq.*

5. Sic Paulus Rom. VII. 7. sqq. Legem divinam de *concupiscentia* egregie explicat. Inter alia diserte ostendit, concupiscentiam non tantum pugnare contra sextum & septimum præceptum, sicut verba videntur sonare in Decalogo, sed contra totam legem, v. 22. 23. vid. fuse id demonstrantem B. *Chemnit. LL. Theol. P. II. f. m. 96. 97. ubi tandem addit: Et vel ex hoc uno exemplo intelligi potest, quale fuerit donum interpretationis in Apostolis.*

6. Similiter Gal. IV. Paulus ludit vocabulo *Agar*: quod cum homonymum sit, & significet ancillam Abrahæ, & montem Sina, egregie Apostolus transtulit ad servitutem, quam nobis creat lex. conf. de *Melchisedeco*, Ebr. VII. & per integram fere Epistolam de Sacerdotio Levitico, atque Sacrificiis.

7. Et locum, Esa. VIII. 18. Paulus tanto Spiritus S. acumine inspexit, ut perspicue doceat, Christum his verbis concionari, se humanæ carnis participem fore, Ebr. II. 13.

B. Brent. *Opp.* To. IV. f. 219. Sicut & Apostolus ibidem ex Ps. XXII. ubi Christus pius vocat fratres suos, probat, eum verum esse hominem, qui non erubescat, homines vocare suos fratres.

8. Sic Apostolus Hebr. IV. 5. respicit ad hoc, quod Gen. II. extat verbum *κατέπαυσεν*, observavit idem verbale in loco Psalmi, qui habet: *σι introibunt εις την κατάπαυσιν μου*. Unde concludit, in utroque loco de una eademque agi requie aeterna, non tantum ipsius DEI, sed nostra etiam apud DEum. Ita in collatione Scripturarum omnes circumstantiæ probe excutiendæ sunt; & identitas vel affinitas phrasium & verborum sine diligenti consideratione dimittendæ non sunt; notante B. Seb. Schmidio, *Comm. ad Hebr.* p. 475.

9. Addo adhuc ex B. *Luthero*, *Comm. ad Hof.* XIII. 14. Paulus, ait, pro excellenti sua cognitione, pulcherrimas & plenissimas consolationum consequentias ex hoc Prophetiæ loco necit: Si, inquit, mors amisit aculeum, sive potentiam suam, sequitur etiam peccatum per Christum expiatum, & nos ab eo liberatos esse. Ubi enim peccatum est, ibi mortem existere, necesse est. &c.

Ex merito adeo iudicavit *Megalander*, *Paulum* & *Johannem* esse Interpretes V. T. præstantissimos, propterea, quod longe altius, quam alii

alii, Mosen & Prophetas introspexerint: uti verba ejus allegat B. Hier. Besoldus, præfat: ad To. IV. in Genes. Lutheri. Et To. II. in Genes. f. 78. b. Paulum vocat optimum & doctissimum Mosis interpretem. conf. Mel. Explic. Ev. P. I. p. 618.

De cœtero, jucundum esse debet, observare, quomodo Apostolus ponderarit textus V. T. ut summos Articulos fidei nostræ Christianæ inde erueret; docente B. Lysero in *Abrab.* p. 246. Et B. Dorscheus notat, Apostolum omnes pene loquendi formulas divino artificio è V. T. collegisse in *Pentad.* p. 245.

XLV.

Paulus Apostolus varia Scriptura loca in unum congerit, indeque certam sententiam extruit

Vid. e. g. Rom. III. 10. seqq. I. Cor. XV. 54. 55. Rom. XV. 9-12. &c. Adducam B. Lutheri verba: S. Paulus thut solches nach seinem reichen Geist / daß er viel Sprüche auff einen Hauffen schmelzet / und geußt einen solchen Text daraus / den die ganze Schrift giebt / und der ganzen Schrift Meinung ist. To. VI. *Jen. Germ.* f. 287. b.

XLVI.

Apostolo in Allegatione dictorum V. T. frequens est METALEPSIS.

I.

Sic Gen. XV. 6. *השבת* reddit Paulus per *ἐλογιάθη*, Rom. IV. 3. ubi ridiculus est *Ribera*, quando scribit: est Hebræorum consuetudo, ut nonnunquam Præteritum Activum ponant pro Passivo.

2. Sic locum Esa. XXV. 8. *absorbebit mortem*, maluit Apostolus in *Passivo* exprimere, 1 Cor. XV. 54. Si enim Christus victor absorpsit mortem, quod dicit Fsaïas, sequitur utique, quod *mors sit absorpta in victoriam*, quod dicit Paulus.

3. Sic Ps. LXVIII. 19, in prima persona sermo est; Sed Paulus locum allegans, in tertia Persona eloquitur: *Adscendens in altum captivam duxit captivitatem, & dedit dona hominibus*, Eph. IV. 8.

Nimirum hæc libertas Spiritus sancti, verba Scripturæ non semper secundum sonum licet secundum sensum, adducere. conf. B. *Joh. Tarnov*, Comm. in *Proph. min.* p. m. 360. Edit. rec.

XLVII.

IDIOTISMI Paulini probe notandi sunt.

I.

Ita Paulus in sensu *παρήσσιας* vel sexagies utitur vocibus: *καυχᾶσθαι, καύχημα, καύχησις*.

2. De corruptione carnali, in oppositio-
ne ad Spiritum & gratiam vocem *caro* usur-
pat, Rom. VI. 29. c. VII. VIII.

3. Sic *πιστός ὁ λόγος*, est idiotismus Pau-
linus; & plura alia, de quibus mox sigil-
latim.

Recte adeo notat B. *Lutberus* noster: *Es hat*
ein iglicher Apostel seine eigene Weise zu reden /
wie auch ein iglicher Prophete. To. II. Altenb.
f. 432. a.

XLVIII.

*Character Pauli est affectus amoris te-
nerrimus.*

I.

Sic Rom. I. 10. f. semper in precibus meis rogo, ut
&c. desidero enim videre vos f.

2. *Sic I. Cor. IV. 14. 15. 16. Non, ut confun-*
dam vos, hæc scribo, sed ut filios meos charissimos
moneo. Nam si decem millia pædagogorum habeatis
in Christo. &c.

3. *Sic 2. Cor. II. 4. Ex multa anxietate & op-*
pressionem cordis scripsi vobis per multas lacrymas f.

4. *Similiter Gal. IV. 19. 20. Filioli mei, quos*
iterum parturio f.

5. *Et Phil I. 7. testatur, quod Philippen-*
ses in corde suo habeat. Hinc passim pastori, pa-
tri ac matri, nec non agricolæ & hortula-
no se comparat. confer in pr. I. Thess. II.
7. 8. II.

Ita

Ita Paulus Ministris Ecclesiæ exemplum præbet, ut plusquam maternis blandimentis auditores ad se alliciant.

XLIX.

Vicissim in objurgationibus gravitatem cum lenitate prudentissime temperat.

I.

Ita gravitas insignis verborum elucet ex Gal. III. 1. 2. 3. *o! stulti Galatæ, quis vos fascinavit &c. Lenitas apparet ex eo, quando c. IV. 12. pergit: Fratres, oro vos. Nulla me injuria affecistis, conf. v. 19.*

2. Sic gravitas in reprehensione est, 1. Cor. III. 3. *Ahuc carnales estis, v. 17. Si quis templum DEI perdit, perdet ipsum DEUS, conf. c. V. 1. sq. Lenitas apparet ex eo, quod quasi iterum placatus, dulcibus eos affatur verbis, 1. Cor. IV. 21. c. VI. 11.*

Ita omnino prudentia opus est in officio Epanorthotico. conf. B. Glass. Philol. S.p.m. 243.

L.

Compellationibus novis Apostolus tum uti solet, quando novum quid vult proponere.

Sic Rom. X. 1. Gal. III. 1. c. VI. 1. Eph. IV. 1. 1. Cor. X. 1. c. XV. 1. 1. Thess. IV. 1. c. V. 1. & saepe aliàs.

LI.

LI.

Similiter phrasis : γνωρίζω δὲ ὑμῖν, à Paulo usurpari solet, quando prolixius aliquid narrare, docere, probare vult.

I.

Sic Gal. I. II. q. d. Notum autem vobis facio, & gestu Apostolatu sumta, quod Evangelium à me prædicatum non sit secundum hominem.

2. Sic & I Cor. XII. 3. c. XV. I. 2. Cor. VIII. I. B. Seb. Schmid. ad Galat. p. 26. f.

Facit utraque observatio ad materias, à Paulo tractatas, eò melius distinguendas.

LII.

Lapsus styli ex alio in aliud apud Paulum usitatus est.

I.

Sic statim in salutatione miro artificio ex alio in aliud labitur.

2. Sic maxima pars Epistolæ ad Romanos inter se cohæret. Primum in Exordio docet, se cupere Romanos docere. Adfert rationem à præstantia Evangelii, & ejus justitiæ, quam ut ostendat omnibus esse necessariam, omnes coarguit peccati, primum Ethnicos, postea Judæos, &c. Quæ rerum
fen-

sententiarumque perpetua connexio miraculo per integra XI. capita cohaeret.

3. Sic Eph. III. quasi per circulum redit in eandem propositionem. Cum enim v. 2. dixisset, *siquidem audivistis dispensationem gratiae DEI, datam mihi erga vos*; post multa addit, v. 7. *per Evangelium, cujus factus sum Minister*. Hic principalis propositio erat, iussum se esse, gentes docere Evangelium: ex ea per varias propositiones labitur, donec tandem eodem revertatur.

Vid. pluribus *Matth. Flacius Clav. Script. P. II. f. m. 321. sq. & conf. supra, Enth. XXXV.*

LIII.

Paulus in Epistolis suis saepe TESTATUR, ad indicandum fervorem.

Loca sunt: Rom. XII. 1. Eph. IV. 17. 2. Thess. II. 1. I. Tim. V. 21. adde I. Thess. II. 12. c. IV. 1. c. V. 12. 14.

LIV.

Paulus ad Corinthios, Romanos, Galatas, Ephesios &c. scribens, tantum GRATIAM & PACEM apprecatur: *Quando vero ad Timotheum & Titum scribit, MISERICORDIAM* expresse addit.

Ἐκθεσις.

Judicat autem cum *Chrystostomo Theophylactus*, vocem ἐλεος ex charitatis vehementia quadam in

in voto additam; vel quia diabolus vehementius in Ministrum armatur, Scilicet voce χάρις designatur gratia, quæ fons & origo omnium bonorum, eaque majoris emphaseos causa per ἐλεος misericordiam exprimitur, miseriam nostram gratiose & cum commiserationis affectu respicientem, conf. B. Balduin. Comm. in Epp. Paul. f. 1252, a. & B. Quistorp. ad Tim. p. 9. in.

LV.

Quoties Paulus sui meminit Apostolatus, toties simul recordatur mirandæ conversionis suæ.

Apparet hoc ex Col. l. 1. 1. Tim. l. 1. Tit. l. 1.

LVI.

Solenne divino Doctori est, egregiam aliquam Evangelii sententiam his verbis prædicare:

πιστὸς ὁ λόγος.

1.

Sic doctrinam de salutari Filii DEI incarnatione ita confirmat: Fidelis sermo, & omni acceptione dignus, quod Christus JESUS venit in hunc mundum, ut peccatores salvos faciat. 1. Tim. l. 15.

2. Sic promissio pietatis, quæ de præsentis & futura vita extat, πιστὸς ὁ λόγος est. 1. Tim. IV. 9

3. Rursum, quæ de Ministerio verbi, de effusione Spiritus S. de gratia Servatoris, & justitia

justitia ipsaque salute aeterna suppetunt doctrinae, ἡ πίστις καὶ λόγος nomine commendantur, 1. Tim. III. 1. 2. Tim. II. 11. Tit. III. 7. conf. B. D. Neumann. Programm. Acad. p. 55. 56.

Militat autem haec formula adversus dubitationem Pontificiam

LVII.

Apostolus voces, à Scriptoribus Ethnicis usurpatas, adhibet, & ad usum Sacrum transfert.

I.

Sic Eph. V. 8. *Estis lux in Domino.* Ephesi enim Dianam, ceu DEam ut nativitatis corporalis ita & Spiritualis, sive ΦωσΦόραν, celebrabant. Ostendit igitur Apostolus h. l. quomodo ad veram lucem pertingant.

2. Sic ἐπιφάνειαν de adventu Christi primo & ultimo adhibet Apostolus, Tit. II. 11. 13. cum hanc vocem de sua Deorum apparitione usurparent Scriptores profani, vid. Jac. Gotofred. in *Sacr. Exercitt.* p. 104. f.

3. Similiter ἀναζωπυρεῖν vocabulum Platonium est: quo D. Paulus de excitandis donis utitur 2. Tim. I. 6. Unde colligit *Sculzet*: Comm. ad h. l. Apostolum perlegendis Poëtarum ac Philosophorum scriptis maximam impendisse operam.

4. Ita Rom. VI. 23. continuatur metaphora, à militia desumpta in qua invenitur

ὁ ψώνιος,

ὀψώνιον, stipendium, quia olim necessaria ad victum dividebantur militibus, & χάρισμα, quod militi ex liberalitate donabatur. Sicut itaque mortem stipendio; ita vitam æt: donativo militari hic confert Apostolus.

5. Ita Col. II. 15. ipsum *triumphandi* verbum habetur, cum ritu triumphali, apud Romanos quondam usitato, ostentationes publicæ probrosæque.

6. Huc etiam referri potest vox στοιχεῖον, Gal. IV. 9. &c. quæ à Platone primum usurpata, & significat *elementa*. h. e. corpora prima atque simplicissima, ex quibus reliqua componuntur. conf. & Phil. Melancton Explicat. Ev. P. I. p. 586. sq.

Hujusmodi itaque voces sunt velut vasa aurea & argentea, ex Ægypto ablata, atque in usum Sacrum destinata.

LVIII.

Character Pauli est, in modo scribendi PARENTHETICO, quem partim Pauli affectus, partim rei substratæ amplitudo subministrat.

I.

Sic Rom. I. 1-7. c. II. 12. ubi verba ultima: *Per legem judicabitur, cohærent cum v. 16. in die, quando s.*

2. Sic Hebr. III. 7-12. ita ut diò v. 7. init. refe-

Kk

ren-

rendum fit ad βλέπειε, v. 13. reliquis Parenthesi inclusis.

3. Similiter Parenthesis: *Gratia* salvati estis. conf. & supra de *Hyperbatis*, Enth. XXXVII.

LIX.

Per CARNEM & SANGUINEM apud Paulum homo sibi relictus indicatur.

I.

Sic I. Cor. XV. 50. carni & sanguini denegatur hæreditas regni cœlorum. Sicut & Matth. XVI. 17. detrahitur ipsi à Christo ἀποκάλυψις cœlestis de se veritatis.

2. Sic Gal. I. 16. per σάρκα καὶ αἷμα nihil aliud intelligitur, quam Φρόνημα τῆς σαρκὸς, Rom. VIII. 6. 7.

3. Eadem ratio est σαρκὸς καὶ αἵματος, Eph. VI. 12. nam & ibi intelligitur vetus Adam. Cum enim dicitur, non esse nobis pugnam, adversus carnem & sanguinem, suppleendum est, scilicet *tantum*. Nam & omnino adversus carnem nobis pugnandum esse, patet ex Gal. V, 17. B. *Dorisch*: Comm. posth. in Ep. ad *Hebr.* p. 129 seq.

4. Nota vero, ad locum Hebr. II. 14. adversus Socinianos vindicandum, B. *Calovius* Regulam ita format: Caro & Sanguis nupiam in Scriptura Sacra notat solam infirmitatem, sed vel ipsam humanam naturam per se, vel prout eadem peccato est

COR-

corrupta, aut corruptibilis. *Bibl. Ill. N. T.*
 To. II. f. 1192. a.

LX.

*Elegantia Paulina est, sumtis ex V. T. cultus
 phrasibus, suadere & cohortari.*

I.

Ita Rom. XII. 1. adhortatur Apostolus, ut
 sistamus corpora nostra in Sacrificium vivum, qui
 sit cultus rationalis. Vox παρασησαι de rebus
 Sacris, quæ DEO consecrabantur, usurpatur.
 Ita de consecratione primogenitorum, Luc.
 II. 22. confer de Ecclesia, Eph. V. 27. Re-
 spectum ita ad morem pristinum; quamdiu
 altare erat & tabernaculum, omnis oblatio
 sacra ante tentorium & altare fisti debebat.
 Vid. *Wilhelm. Momma* in Ep. ad Rom. p. 543.

2. Ita *Sacrificia labiorum* poscit, Ebr. XII. 15.
 atque *eleemosynas*, ceu *Sacrificia*, DEO pla-
 centia, vult distribui. v. 16.

3. Ita I. Cor V. 7. ad novitatem vitæ ad-
 hortatur, hac loquendi formula usus: *Expur-
 gate vetus fermentum &c.*

4. Ita mortificationem carnis suadet, facta
 mentione *circumcisionis sine manu*, quæ est
 renovatio, Col. II. 11.

Nimirum Apostolus cultum N. T. verbis
 ex V. T. petitis describit, adeoque osten-
 dit, Christum in Mose, Ecclesiam Christia-
 nam in Synagoga, & N. T. in Veteri adum-

bratum fuisse: id quod Harmoniam utriusque foederis mirifice confirmat.

LXI.

Dictio Paulina: εἰδότες, ἢ οἰδαίε, non tam interrogantis, quam urgentis, convincentis & praesupponentis, est, haec notissima esse.

I.

Vide de priori loca: Col. III. 24. Eph. V. 5. 2. de posteriori: Rom. VI. 3. 16. I Cor. III. 16. c. V. 6. c. VI. 9. 19. c. IX. 13. 24.

LXII.

Paulinum est, vocem ενεργειῶσαι non nisi in ACTIVA significatione adhibere.

I.

Sic 2. Cor. I. 6. de salute, in nobis operante, 2. Cor. IV. 12. de morte, in nobis agente, usurpatur.
 2. Sic. Eph. I. 11. de DEO, omnia operante secundum consilium voluntatis suae. conf. & Col. I. 29.
 3. Sic de Anti-Christo, Mysterium iniquitatis jam operatur. 2. Thess. II. 7. adde Rom. VII. 5. Eph. III. 20. I Thess. II. 13.
 4. Vindicatur hinc locus Gal. V. 6. ubi fides dicitur per charitatem ενεργουμένην, sensu non passivo, ut Pontificii volunt, sed activo, ut Analogia fidei requirit.

LXIII.

LXIII.

Verbo λογίζομαι Paulus crebro utitur, ad certitudinem rei indicandam.

I.

Sic de justificatione per fidem, sine bonis operibus: λογίζομεθα εἶναι, colligimus igitur, velut *Arithmeticus* ex dato numero summam colligit &c.

2. Sic de excellentia gloriæ cœlestis: λογίζομαι, quod non dignæ sint passiones hujus temporis, ad futuram gloriam, in nobis revelandam. Rom. VIII. 18.

3. Sic Rom. VI. 11. monet suos, λογίζεσθε, colligite ut boni Logici, vos esse mortuos peccato, vivere autem DEO in Jesu Christo.

4. Sic Ebr. XI. 19. de firma fide Abrahæ adhibetur. conf. & 2 Cor. XI. 5.

LXIV.

Verbum ἐνερίσκειν Apostolus ἐμφατικῶς usurpat, vel pro judiciali convictione, vel pro operosa consecutione.

Prob. prius:

I.

Sic Gal. II. 17. Apostolus dicit - *inveniens* εἶναι nos peccatores, i.e. judicialiter convincens.

2. Sic 2 Cor. V. 3. ait, nos studere debere spiritualibus indumentis, *ne nudi inveniamur*, scilicet in iudicio divino, ad quod depositis corporis exuviis proficiscendum est.

K k 3

3. Sicut

3. Sicut & Act. XIII. 28. Paulus dicit, Judæos nullam causam mortis in Christo invenisse, scilicet judicialiter, vel quod in judicio posset subsistere. conf. & c. XXIII. 9.

Prob. Posterius.

I.

Sic Rom. IV. 1. dicitur, Abrahamum operando non invenisse aliquid secundum carnem.

2. Sic Hebr. XII. 17. de Esavo dicitur, quod cum lacrymis quaesiverit, ut parens revocaret, quam Jacobo impertitus fuerat, benedictionem, nec tamen invenit, h. e. fufis illis precibus & operosis lacrymis consecutus fuerit.

Ex dictis illustratur locus Hebr. IX. 12. ubi Christus dicitur εὐρόμεναι αἰωνίαν λύτρωσιν. Quo Participio Apostolus innuit, quod hæc λύτρωσις sit *judiciale obtentum*, & redemptio talis, quæ in rigoroso diviño judicio evicta est & comprobata; quodque eadem *operosa sit & laboriosa*, quæ continet in se τὰς ὁδῖνας τῆ θανάτου, Act. II. 24. conf. Hebr. V. 7. Esa. XLIII. 24. B. Dorsch. Comm. ad Hebr. p. 498. seq.

LXV.

Paulo frequens est, voces phrasæque, ex AGONISTICA veterum desumptas, adhibere.

Ita loquitur de stadio, 1 Cor. IX. 24. Conf. Rom. IX. 16. ubi de *currente sermo*.

de

de πανοπλία Eph. VI. 12. seqq. 1 Theff.
V. 8.

de ἐγκρασία Athletarum, 1. Cor.
IX. 25.

de contusione, 1. Cor. IX. 26.

de manibus remissis. Hebr. XII. 12

de præmio & brabæo, 1 Cor. IX, 24.

de corona, 2 Tim. IV. 8.

de subversione brabæi. Col. II. 18.

Vid. ex professo *Jac. Lydii Agonist. S. Zutph.*
1700. 12. conf. *Analecta Agonistica*, quæ ad
illustrationem locorum quorundam in Epi-
stolis Pauli dedit *Corn. Adami in Observatt. Theol.*
Philol. c. V. & Henr. Steph. Præf. in N. T.

Vult nimirum Apostolus docere hujus-
modi formulis, quomodo Christianorum
quilibet bonum stratotam Jesu Christi age-
re debeat, 2 Tim, II. 3.

LXVI.

*MORI PECCATO phrasis Paulina est, quæ di-
versimode usurpatur.*

I.

Sic idem est, ac valedicere & renunciare
peccato. Rom. VI. 2.

2. Ita significat, expiare ac tollere pecca-
tum, ubi Christus peccato mortuus dicitur.
Rom. VI. 10.

3. Est, deficere à bono, & perire, Eph. II.
1. 5. conf. *B. Balduin. ad h. l.*

K k 4

Ita-

Itaque phrasis hæc distincte omnino explicanda est.

LXVII.

SECUNDUM HOMINEM sive humanitus loqui se didicit Paulus, quando similitudinibus utitur.

Sic Rom. VI. 19. 1 Cor. IX. 8. Gal. III. 15. conf. B. Glass. Philol. S. p. m. 1275.

Atque hinc explicari potest locus 1 Cor. XV. 32. de *θηριομαχία* Pauli, ubi dicit, se Ephesi secundum hominem cum bestiis pugnasse, innuens hac formula, se figurate loqui. Si enim *θηριομαχία* Paulina proprie accipiatur, nimis palam Historia Romana coæva reclamaret, quæ civem Romanum negat bestiis objici potuisse; & martyrum patientia, qui bestiis objecti fuerunt, non cum iis concertarunt, vid. B. Danbauer. in *Hermen.* S. p. 261. Conf. tamen inferius p.

LXVIII.

Apostolo perquam familiare est, ubi datis variis adhortationibus singularem quandam adhuc annectere vult, ut hac formula utatur:

τὸ λοιπὸν.

I.

Sic 2 Cor. XIII. cum adhuc necessariam admonitionem subjungere vult, ait v. 11. *Quod reliquum est, fratres, gaudete &c.*

2. Sic ubi Ephesios ultimò ad fortitudinem spirituales vult excitare, addit Eph. VI. 10. *Quod*

Quod reliquum est, Fratres mei, confortamini in Domino.

3. Sic Epistolam ad Philippenses salutari adhortatione obfignaturus, ait: *Quod reliquum est, Fratres, quæ sunt vera, quæ honesta &c.* Phil. IV. 8. add: 1 Cor. VII. 29. 2. Thess. III. 1. B. Carpz. Conc. Funebr. To. IV. p. 179. seq.

LXIX.

Paulus, exaggerationis gratia sæpe adhibet particulas: μάλλον, πόσω μάλλον, πάλω μάλλον.

1.

Ita Rom. VIII. 34. ut ostendat, doctrinā de Resurrectione Christi, esse unam ex præcipuis Christianæ Religionis, asserit: Christus est, qui mortuus, μάλλον, magis vero, qui & resurrexit.

2. Ita Hebr. IX. 13, 14. *Si sanguis taurorum & hircorum, quanto magis, πόσω μάλλον, sanguis Christi &c.* ubi summam infert præcellentiam, & hoc quidem loco, quia per interrogationem format illationem, quasi dicat: Quis vel intellectu suo assequi potest, vel verbis effari, quantum excedat hic sanguis Christi? Nemo certe id potest, cum infinita sit distantia. Tantus enim est excessus, ut ceremonialia vix umbræ esse possint; exponente B. Seb. Schmidio Comm. ad Hebr. p. 1004.

3. Similiter & Hebr. X. 29. per interrogationem: *Quanto, putatis, pejore dignus erit pœna, qui &c.*

Kk 5

4. Loca

4. Loca hujusmodi alia sunt: Rom. V. 9. 10. 15. 17. c. XI. 12. 24. 2 Cor. III. 9. 11. Hebr. XII. 9. 25.

LXX.

Paulinum est, mysteria divina verbis ἀυξητικῶν, sive vim augendi habentibus, declarare.

I.

Sic Rom. V. 20. ubi abundavit peccatum, ὑπερ-επερίσσευσεν plusquam abundavit gratia.

2. Sic Rom. VIII. 37. In hoc ὑπερνικῶμεν, supra quam vincimus.

3. Sic 2. Thess. I. 3. Fidem Thessalonicensium deprædicat, quod ὑπεργυῖται, magis magisque crescit.

4. Adde Phil. II. 9. Eph. I. 19. 1 Cor. IX. 14. c. III. 10. 2 Cor. IV. 17. 1 Tim. 14.

Sane nihil tam magnifice de mysteriis divinis prædicari potest, quin excellentia ejus & magnitudo id superet. Confer supra de *styli Paulini vehementia.*

LXXI.

Paulinum est, unico exemplo aliquando efficere Apodixin universalem.

I.

Sic exemplo *Abrahami* probat dogma de justificatione, per solam fidem consequenda. Rom. IV. 1. 2. 3. coll. v. 23. 24. Conf. B. Aeg. Hunn. Opp. T. I. fol. 605.

2. Sic

2. Sic *Abelis* exemplo demonstrat, opera nostra non nisi per fidem DEO placere. Hebr. XI. 4.

3. Sic suo ipsius exemplo demonstrat, atrocissimos peccatores veniam peccatorum nancisci posse. 1 Tim. I. 15. 16.

4. Sic, quod ad Josuam dictum est, Jos. I. 5. id omnibus piis accommodat Paulus, Hebr. XIII. 5.

Nimirum ubi exemplum aliquod dogmate & regula universali nititur, rectissime ab uno exemplo ad thesin universalem colligimus.

LXXII.

Paulus interdum absolute pronuntiat, quæ non nisi secundum quid intelligit.

I.

Sic 1 Cor. IX. 22. *omnibus factus sum omnia, scilicet per Evangelium, ut quosdam convertam.*

2. Sic 1 Cor. XIII. 7. *Charitas omnia suffert, scilicet de jure.*

3. Sic 2 Cor. X. 23. *Omnia mihi licent, scilicet quæ conducunt ac ædificant.*

Ufus Exegeticus est, ut sententias Pauli pro substrata materia explicemus.

LXXIII.

LXXIII.

PARADOXA apud Paulum obvia sunt.

I.

Sic 2 Cor. VI. 8. 9. 10. *ut seductores, sed veri, ut ignoti, attamen agniti, ut morientes, & ecce vivimus &c. conf. &c. IV. 8.*

2. Sic Paradoxon est, *quando infirmitate laboro, tum potens sum. 2 Cor. XII. 10.*

3. Sic B. Lutherus ad Gal. II. 20. *velut paradoxon notat, ac phrasin plane insolentem & inauditam, ubi Paulus ait: Vivo, non vivo. Mortuus sum, non mortuus sum. Peccator sum, non sum peccator. Legem habeo, non habeo legem. Si enim in causa justificationis discernis Personam Christi & tuam, es in lege, manes in ea, & in te, non in Christo vivis, quod est, damnari à lege, & mortuum esse coram DEO.*

Ita fides conciliat contradictoria.

LXXIV.

ANTITHESES apud Paulum frequenter occurrunt.

I.

Ita solennis est Apostolo & perquam usitata Antithesis, qua legem & promissionem, similiter opera legis & fidem, nec non gratiam & opera, gratiam item & mercedem inter se contendit, & in actu justificationis sic determinat, & ἀντιδιηρημένως opponit, ut

si iustitia dicatur esse ex lege, protinus inferat, non esse ex promissione; si ex operibus legis, tum non per fidem Jesu Christi: Si per gratiam, tum non ex operibus, Rom. XI. Eph. II. Rursum, si sit gratia, jam non esse mercedem. Rom. IV. Si sit donum DEI, tum non esse stipendium B. O. Rom. VI. conf. Gal. III. B. Æg. Hunn. Opp. Tom. IV. f. 420. Ubi simul notes observationem *Melanchthonis*: "Hanc sibi laudem proprie vindicat Paulus, quod gratiæ originem ac propagationem, adeoque peccati & Legis vim, excusit, quos potissimum locos ab eo requires." Tom. I. *Declamatt.* p. m. 17.

2. Ita Paulus delectatur Antithesi, inter primum & secundum *Adamum*, ubi ille peccatum introduxit, hic peccatum expiandum in se suscepit. Rom. V. 12. &c. 1 Cor. XV. 21. 22. 45. Hæc summa est Religionis Christianæ, per unum sub peccatum venundati sumus, per alterum à peccato redempti.

3. Sic & frequens apud Paulum est antithesis inter *carnem* & *spiritum*, Rom. VIII. 4. sqq. Gal. III. 3. c. V. 16. &c. ubi per *carnem* humanæ naturæ corruptio, per *spiritum* autem regeneratio, per Spiritum sanctum facta, intelligitur.

4. Uti & eodem sensu inter hominem *externum*, & *internum*, 2 Cor. IV. 16. *veterem* & *novum*, Eph. IV. 22. 23. 24. Col. III. 9. 10. discernit. Nimirum in renatis Scriptura
duos

duos homines nominat ac describit non substantia differentes, sed qualitatibus distinctos. Ubi homo vetus sive exterior significat naturam hominis, quatenus nondum est plene renovata, sed adhuc retinet congenitas ex Adamo sordes peccati: novus autem homo sive interior dicitur eadem hominis natura, quatenus est renovata per Spiritum sanctum, accensa in mente nova agnitionis luce, novis sanctisque cupiditatibus ac motionibus excitatis in voluntate. vid. B. Rung. *Dispp.* in Epp. Pauli ad Rom. & Corinth. p. 691. seq.

5. Similiter *legem literæ, & legem fidei*, Rom. III. 27. aut *Spiritus*, Rom. VIII. 2. add. Gal. II. 19. item *literam & spiritum*, 2 Cor. III. 6. inter se opponit. Manifeste, ait B. Lutherus, duplicem legem tangit, una est spiritus & fidei, qua vivitur DEO, victis peccatis, impletaque lege: altera lex literæ & operum, qua vivitur peccato, nunquam impleta lege, sed simulata impletione. Per Legem enim suscitatur odium legis, sed per fidem infunditur dilectio legis &c. vide locum prolixum apud B. Dannbauer. *Hodof.* p. 494. &c. edit. recent: Id: Lutherus noster Comm. ad Gal. II. ait: Est hæc suavissima phrasis & consolationis plenissima, cum in Scripturis, præcipue in Paulo, opponitur Lex Legi, peccatum peccato, mors morti, captivitas captivitati, diabolus diabolo, infernus inferno, al-

tare

tare altari, agnus agno, pascha paschati &c. Rom. VIII. *de peccato damnavit peccatum* &c. Eph. IV. *captivam duxit captivitatem*, I Cor. XV. Hof. XIII. *Mors, ero mors tua*, sic hic dicit, *se per legem mortuum legi*, q. d. Lex Mosi accusat & damnat me, contra illam legem accusatricem & damnatricem habeo aliam legem, quæ est gratia & libertas &c.

6. Item Antithesin amat inter *tenebras & lucem*. vide supra, Enth. XX. ut & inter *spiritum servitutis atque adoptionis*, Rom. VIII. 15.

LXXV.

Modus loquendi per ἀνακοινωνίῳ sive κοινότητι, Paulo Apostolo perquam familiaris est.

I.

Sic Gal. III. 23. s. c. IV. 3. est *κοινωνίῳ*, qua Paulus, ob indivisam communionem mysticam Ecclesiæ ante & post adventum Christi, haud aliter loquitur ac si ipse quoque, imo & ceteri Christiani, olim fuerint sub lege conclusi, conf. c. V. 25. 26. quemadmodum & Petrus, conversis Gentilibus scribens & à pristinis flagitiis, quibus sub Gentilismo fuerint dediti, ad vitæ sanctimoniam illos revocans, sermonem ita conformat, ac si ipse quoque olim sub Ethnicismo vixerit, & in iisdem hæserit flagitiis I Pet. IV. 3. notante B. Æg. Hunnio, Opp. Tom. IV. f. 417. b. seq. a.

2. Sic

2. Sic Eph. II. 1. 2. 3. quod de *Ephesius* dixerat, fuisse illos quandoque satanae mancipia; id quia odiosum aliquo modo videri poterat, D. *Paulus* *κοινωνήσας* sive communicationis schemate emollit, id ipsum in suam quoque personam conferens, imo in universam gentem suam: docens perspicue, nihilo meliores esse Judaeos Ethnicis, si communem perversitatem naturae spectes. *Idem* f. 528. a. conf. 1 Cor. XI. 31.

3. Sic illustre & plane singulare ejusmodi *κοινωνίας* exemplum habetur 1 Thess. IV. 17. *Nos, qui vivemus, non praeveniemus eos, qui dormiunt.* Ubi ita format orationem, ac si ipse quoque superstes futurus sit in novissimo die. Sed fit istud per communicationis figuram, idque propter unitatem mysticam, quae est omnium Christianorum inter sese, propter quam id, quod uni evenit membro, ad reliqua etiam suo modo pertinere judicatur. *Idem*, f. 717. conf. 1 Cor. XV. 51. Hinc male adeo *Grotius* infert, Apostolos finem mundi quasi de proximo expectasse, quod est contra 2 Thess. II. 2. 3. 2 Pet. I. 15. III. 9. conf. *B. Dannh. Herm.* S. p. 281. & *B. Quistorp.* Comm. in 1. Thess. p. 43.

4. Hinc *Paulus* ipse 1 Cor. IV. 6. asseverat, se per *μεταχρηματισμὸν* sibi ipsi interdum aliquid tribuere propter Ecclesiam. Cave autem per similem metaschematismum intellexeris locum Rom. VII. quasi *Paulus* de se,

sub

sub peccatum venundato, non ἀποπροσώπως, sed tantum μνημονῶς loquatur. vid. fufius B. Dannh. l. c:

LXXVI.

Mos Apostoli Pauli est, statum præteritum ac præsentem inter se conjungere.

I.

Sic I Cor. VI. 10. 11. Et tales nonnulli fuistis: sed abluti estis, sed sanctificati estis &c.

2. Sic I Cor. XII. 2. 3. admonet, quod olim ad idola muta abierint, nunc vero Jesum in Spiritu sancto Dominum vocare possint.

3. Sic Gal. IV. 3. 4. Nos, cum essemus infantes, eramus sub-elementa mundi captivati: Ubi autem venit plenitudo temporis &c.

4. Similiter Ephesius in memoriam revocat, quod fuerint olim sine Christo, abalienati à Politia Israëlitis &c. nunc vero in Christo, & qui aliquando procul, jam prope facti fuerint in sanguine Christi. Eph. II. 12. 13. conf. v. 5.

5. Et Eph. V. 8. felicitatem eorum hoc modo deprædicat: Eratis aliquando tenebræ, nunc vero lux in Domino. conf. huc. I. Pet. II. 9. 10. 25.

Monemur, eos, qui ex laqueis diaboli resipuerunt, non debere suæ ante conversionem miseræ oblivisci, ut recordatione pristini status se coram DEO humiliare discant: deinde, ut pro conversionis immenso beneficio pia vota laudis & gratiarum actionis solvant Domino: Tertio, ut exci-

L I

ten-

tentur ad vivendum porro digne DEO & Evangelio ipsius.

LXXVII.

*Historiarum atque Antiquitatum profanarum
notitia in scriptis Paulinis interpretandis
perquam necessaria est.*

I.

Sic I Cor. IX. 24-27. ex antiqua Historia explicandum est. Namque continetur ibi universa Veterum Agonistica, & certamina Athletica, de quibus scripsit *Petr. Faber*. Quem admodum & Eph. VI. 13. sqq. describitur *παρρησια* Christiana, eodem prorsus modo, quo apud *Homerum* armantur, cum in duellum congrederentur Menelaus & Pares, *Iliad.* III. v. 336. quasi hæc omnia essent expressa ex *Homero*. Vnde apparet, Paulum fuisse peritum Historiæ secularis, & Autorum profanorum. Conf. supra p. 496.

2. Ita I Cor. IX. 9. allegoria petitur ex ritibus & antiquo more. Ut enim sensus melius constet, ritus Veterum respiciendus est in triturandis frumentis, in quo negotio equis & bobus utebantur: & qui erant avariores atque ad rem attentiores, alligabant animalis ori capistrum, ne posset inter triturandum carpere fruges. De istis avaris legi potest *Cato de Rustica*, c. 54. & conf. proverbium:

bium: Βῆς ἐπὶ σωρῶ, bos super acervum, in Adag. *Erasmi*. Add. *Ælian*. L. IV. *Histor. Anim.* c. 24. Hoc sane iniquum erat, idemque jam applicatur ab Apostolo.

3. Ita disquiritur de verbis, 1. *Cor.* XV. 32. Num *Ἰηριμαχία* sit proprie, an tropice intelligenda? Nam *Ἰηριμαχεῖν* dicuntur & illi, qui cum hominibus feris litigant & contendunt, quique sunt instar bestiarum. Qui sensum Metaphor: amplectuntur, urgent privilegia Civium Romanorum, qualis etiam Paulus, qui non debebant servili huiusmodi supplicio affici. Et hæc est sententia B. *Dannhaueri* in *Hermen*. S. p. 261. Sed hæc ratio nondum urgens est, quia *Historia* aliud ostendit, atque hoc supplicium frequentari coepit sub Imperatoribus Romanis, sub quibus peccabatur quotidie contra Leges, civibus Rom. antea latas. *Leg. Claudii & Neronis* vita apud *Sveton.* & *Cassium*. Nam *Caligula* etiam honestissimos viros ad bestias damnavit.

4. Ita *Phil.* II. 17. elegans occurrit exemplum, pertinens ad historiam & antiquos ritus. In Græco habetur verbum *σπένδομαι*, *libor*. Hic respiciendum ad ritus in Sacrificiis, tum apud Judæos, tum apud Gentiles, usurpatos. Videtur enim Paulus ad utrosque respexisse. De Hebræis vid. *Num.* XV. 5. & XXV. 7. ubi libamen constabat effusione

L I 2

vini:

vini: Gentiles libamina sua diis offerebant sanguine humano, quod vero DEO erat execrabile, conf. Ps. XVI. 4. Ufui enim erat, ut hostiis affunderent sanguinem humanum. Quando igitur Paulus ait: *Ego libor super hostia* &c. instituit quandam comparationem, dum fidem & pietatem Philippensium comparat cum hostia, & suum sanguinem, per martyrium effusum, cum libamine, per quod libamen fides Philippensium tanquam hostia perficiebatur & absolvebatur, quando confirmabat illo martyrio suos auditores. Verbum idem repetit 2. Tim. IV. 6. quæ Epistola ab omnibus eruditis habetur pro ultima, quam scripsit Paulus, cum ejus vitæ finis instaret, quem & hic denuntiat. Quæ ita inter se comparata facile declarant præsentem locum, quod instet vitæ ejus finis, & quod ipse violenter sit moriturus, & futurus sanguinem suum per martyrium pro causa fidei Christianæ, quo ipso Auditores suos sit confirmaturus. Pluribus hoc dictum executus est ex antiquitate *Tho. Gatakerus* in *Cinno*, p. 218. Hæc *B. Stolbergius* in *Colleg. Hermen. MSto.*

5. Similiter ex *Historia suppetit Col. III. II.* de controversa maxime *Barbari & Scythæ* oppositione, ex *Historia philologice* indicanda. Initio solus religionis respectus Ἐθνη contra Judæum ponit. Circumcisio vero & præputium a priori hoc distinguitur, ut
suam

suam habeat peculiarem *Χέσιω*, sicut & cœtera. Non enim omnis Gentilis habebat præputium, nec soli circumcidebantur Judæi: Ægyptios enim, Æthiopas & Colchos circumcidisse præputia, *Herodotus* testatur. Maxima vero hic superest difficultas, quo jure, & quo respectu hic Barbaro opponatur Scytha? Verum, si Historicos conferamus, res illico plana erit. Hi enim Scythas cultus, morum & ingeniorum ratione è Barbaris eximunt. Vid. *Herodot.* in *Melpom.*, *Ju-stin.* L. II. *Augustin.* de *Civit. DEI*, L. VIII. c. 9. & *Salmas.* *Osfieg.* p. 369. Id. *B. Stolberg.* in *Disp.* *Quid in recessu habeat Philologia*, anno 1674. *Wittebergæ* habita.

LXXVII.

Vocula Πᾶς, OMNIS, Apostolo in opere salutis frequentata, non de omnis generis hominibus; sed de singulis, accipienda est.

Prob.

1.

[Ita Rom. XI. 32. omnes & singulos omnino homines intelligi, constat a) quia Apostolus loquitur de omnibus illis, quos Deus per Scripturam legis conclusit sub peccatum, & quos propter peccatum reos esse at. damnationis, arguit. Atqui hoc de omnibus &

L1 3

singu-

singulis hominibus, nemine excepto, affirmandum, coll. Rom. III, & V. b) ab absurdo idem colligitur. Quod si enim dictum hoc agat tantum de Electis, ut volunt *Calviniani*, sequeretur, solos tantum Electos esse peccatores. Conf. B. *Feurborn*. Opp. p. 1065. sq. B. *Meisner*. in *Anthropolog.* Dec. II. p. m. 66.

2. Ita 2 Cor. V. 15. dicitur, quod unus pro omnibus mortuus sit. Si jam quæras, quinam per omnes intelligantur? Responsio suppetit ex v. 10. illos nempe innui, qui olim coram tribunali Christi manifestandi, i. e. omnes sine exceptione homines.

3. Sic & 1 Tim. II. 4. 6. Ubi in toto contextu sermo est de iis omnibus, pro quibus Paulus vult orari. Quo sensu ergo v. 1. sumitur vox *omnes*, in eo sensu etiam debet sumi v. 4. & 6. In poster. enim versiculis redditur ratio, cur pro omnibus debeamus orare, nempe quia Deus vult omnes salvos fieri. Vid. B. *Taufrev*. in *Dispp. de Absol. Decreto*, p. 107. sqq. ex edit. B. D. *Löscheri*: & B. *Feurborn*. Opp. *Theol.* p. 185. sq. 1193. sqq. Confer 1 Tim. IV. 10.

4. Similiter Tit. II. 11. ubi 1) habetur argumenti Pædeutico - Epanorthotici ratio, quia gratia illuxit omnibus hominibus. Jam vero non solos Electos, sed promiscue omnes homines, etiam reprobos, hortatur Apostolus. Ergo etiam ad hos pertinet argumentum hoc, à gratia DEI illucescente desumtum.

tum. 2) τὸ illuxisse oppositas simul innuit tenebras. Arguo: Qui fuerunt in tenebris, illis illuxit gratia. Atqui non solum electi, sed promiscue omnes & singuli homines fuerunt in tenebris. Ergo.

5. Nec aliter Hebr. II. 9. accipiendum, ubi Christus *pro omnibus mortem gustasse* dicitur. Et v. 15. specialius describuntur illi, pro quibus Christus mortem gustavit, eosque redemit, qui nempe perpetuæ servitutis rei erant, i.e. uno verbo, peccatores. Vindicias loci hujus adversus Calvino-Reformatos reperies apud B. Ittig. in Opusc. p. 116-128.

Denique notari potest Regula, in Exegesi horum locorum egregium plane usum habens, quam subministrat Flacius in Clave Script. S. advoc. *Omnis, ubi ita: Omnis in concionibus Legalibus & promissionibus Evangelicis omnino debet universaliter accipi.*

LXXIX.

DICO VERO, est formula, Paulo usitata, quoties, quod dixerat, uberius declarat inculcatque.

Prob.

I.

Sic Rom. XV. 8. incipit dilucidare, quod Christus homines, tam è Judæis, quam è Gentilibus, suscepit in gratiam, h. m. *DICO VERO J. C. Ministrum circumcisionis factum, &c.*

Ll 4

2, Sic

2. Sic Gal. IV. 1. de minorennitate, fidelium V. I. pergens: *DICO VERO, quamdiu haeres infans est s.* Conf. Gal. V. 16. Eph. V. 32.

3. Dilucidius alibi sic effert: *Dico vero hoc, ut: 1 Cor. I. 12. Gal. III. 17. Col. II. 4.*

LXXX.

Frequens haec est Pauli admonitio, qua omnia PROBARE jubet.

Prob.

I.

Sic Rom. XII. 2. vult, probare Romanos, *quoniam DEI voluntas sit bona, placens & perfecta.*

2. Sic Eph. V. 10. *PROBANTES, quid sit acceptum Domino.*

3. Sic Phil. I. 10. vult, ipsos *PROBARE* praestantia, quae differunt à vilibus: ad discretionem boni & mali.

4. Sic 1 Theff. V. 21. *Omnia PROBATE, quod bonum est, retinete. Quemadmodum & Phil. IV. 8. velut in fascem & summam colligit ea simul omnia, quae probanda atque deligenda monet:*

LXXXI.

Solenne hoc est Apostolo, ut in omnibus fere Epistolis, se DEI VOLUNTATE VOCATUM, asserat.

Explicatio.

Idque non solum ideo fecit, ut divinam hinc suis scriptis auctoritatem conciliet; sed

sed & propterea quoque eum fecisse verifi-
mille est, ut tum seipsum stimularet ad of-
ficiu[m] suu[m] strenue obeundum, non enim
potest non fideliter, quæ sibi commissa sunt,
exequi, qui recordatur, Deum velle, ut
id, quod ipsi injunxit, agat: tum ut omni-
bus Ecclesiæ Ministris exemplum præberet,
qui & ipsi, sibi DEI voluntate docendi par-
tes commissas, easque fideliter obeundas
esse, recordentur. B. *Quistorp.* Comm. in po-
ster. ad Timoth. p. 161.

LXXXII.

*Distinctæ apud Apostolum phrasæ sunt: Vivere
in carne: Esse carnalem: In carne esse,
aut secundum eam ambulare.*

Prob.

I.

Ita Apostolus de seipso: *Quod nunc VIVO IN
CARNE, in fide vivo Filii DEI, Gal. II. 20.*
conf. Phil. I. 22. Ubi in carne vivere signi-
ficat, in humanis agere.

2. Ita Apostolus, se *carnalem esse*, asserit,
Rom. VII. 14. Conf. I Cor. III. 1. Ubi not.
quod *carnalis* sit a. *ex toto*, qui peccato servit,
eique plane mancipatus est. b. *ex parte*, qui
peccati vim quidem sentit, ei tamen non ob-
temperat, sed reluctatur. Posteriori sensu
Apostoli sermo accipiendus. Atque hanc
quidem differentiam ipse nobis monstrat, 2.

LI 5

Cor.

Cor. X. 3. ubi utrumque conjungit, & ait: *In carne ambulantes, non secundum carnem militamus.* B. Weller. in Ep. ad Rom. p. 432.

3. Ita *in carne esse*, Rom. VII. 5. VIII. 5. 8. &c. est, esse in operibus carnis, & juxta affectus carnis vivere. Vid. Bart. Westhemeri libr. Tropporum, col. 365. sq. Conf. de phrasi, *secundum carnem ambulare*, Enth. sequens, n. 2.)

LXXXIII.

Particula κατὰ σάρκα vario sensu in scriptis Paulinis adhibetur.

Prob.

I.

Ita sunt Domini *SECUNDUM CARNEM*, Eph. VI. 5. Col. III. 22. i. e. quoad res externas, & quæ corporea attinent. Et 2 Cor. V. 16. Apostolus ait, *Christum secundum carnem se non nosse*, i. e. se non gloriari de Christo ex carnali quodam judicio aut affectu, propterea scilicet, quod sit ipsius consanguineus: & si omnino aliquando istas carnis prærogativas in Christo attendisset, non se tamen eas amplius attendere, sed potius eò respicere, ut in Christo possit fieri nova creatura, depositis carnalibus affectibus. Prouti explicat B. Dorscheus, Comm. posthumo in *Epist. ad Hebr.* p. 132.

2. Ita *SECUNDUM CARNEM ambulare, militari* Rom. VIII. 4. 2 Cor. X. 2. 3. *sapientes SECUNDUM CAR-*

CARNEM, 1 Cor. I. 26. SECUNDUM CARNEM
deliberare, 2 Cor. I. 17. semper vitiositatem
 naturæ involvit, & originis vitiosæ qualita-
 tem, quam sequimur, exprimit.

3. Ita Christus dicitur *genitus ex semine Da-
 vidis SECUNDUM CARNEM*, Rom. I. 3. *Esse ex
 Patribus*, τὸ κατὰ σάρκα, c. IX. 5. Ubi ortus se-
 cundum H. N. intelligitur, divinæque origini
 opponitur. Vid. B. Jac. Weller. Annot. in Ep.
 ad Rom. p. 20. 21.

LXXXIV.

*D. Paulus frequenter usurpat ἀντιπροσποσάν,
 qua tacitis occurrit objectionibus.*

I.

Sic Rom. I. 18. cum dixisset: *Revelatur ira DEI
 de celo super omnem impietatem & injustitiam
 hominum, veritatem in injustitia detinentium; &
 vidisset, sibi objici posse: Unde vero gen-
 tiles veritatem DEI cognoverunt? subinfert,
 v. 19. de notitia DEI insita: Quia notitia DEI
 manifesta est in ipsis.*

2. Sic Rom. VIII. 16. 17. dixerat, Roma-
 nos esse *DEI filios, & vitæ æternæ heredes*. Po-
 tuissent autem illi objicere: Tu quidem scri-
 bis, nos esse filios DEI & heredes ejus; nos
 vero nihil aliud videmus & experimur nisi va-
 rias afflictiones, pericula, atque ipsam mor-
 tem. Hinc sequitur *Occupatio*, qua objectio-
 nem eorum antevertit: *Siquidem simul cum eo
 patimur &c v. 18.*

3. Sic

3. Sic 2 Tim. II. 19. Ubi solatio contra scandala seductorum objici potuisset: Cur vero DEUS scandala ista non præcavit? Annon defectus iste multorum à fide Gloriam ejus imminuit? Tacitæ huic objectioni Paulus occurrit v. 20. *In magna domo non solum sunt vasa aurea & argentea s. conf. 1 Cor. I. 8. & B. Hunn.*

LXXXV.

PARONOMASIA in scriptis Paulinis frequens est.

I.

Sic Rom. I. 31. ponit ἀσυνέτης, ἀσυνδέτης, c. III. 26. vocum δικαίον καὶ δικαιοσύνη elegantis paronomasia est. Et c. XII. 3. jucunda vocum allusio occurrit: ὑπερφρονεῖν, φρονεῖν, & σωφρονεῖν. Quid vero in tota Latinitate est, quo vel adumbrari hæc elegantia possit? quærit *Henr. Stephanus*, præfat. in. N. T.

2. Sic 2. Cor. IV. 8. ἀπορῆμοι, sed non ἐξαπορῆμοι.

3. Sic & Phil. III. 3. sermonem suum condidit hoc sale gratiæ, quando καταλομήν in morem Paronomasiæ opponit τῇ περιουσίᾳ.

4. Similiter Hebr. V. 8. Christus ἐμάθε, ἀφ' ὧν ἔπαθε. conf. & Act. VIII. 30. ἀραγε γινώσκεις, ἢ ἀναγινώσκεις; Vid. *Alex: Morus* in *Notis ad loca Novi Fœderis*, p. 173. ex Edit. Dn. D. *Fabricii*, & adde 2. Theff. III. 11. *Nihil agentes; sed inaniter satagentes.*

5. Quo & referas, quod Paulus 1 Cor. XI.

31. 32. delectatus fuit paronomasia verbo-
rum forensium, κρίνειν, διακρίνειν & κατακρί-
νειν. Ubi per verbum κρίνειν intelligit
pœnas temporarias, quia mox per παιδεύειν
illud interpretatur. κατακρίνειν com-
plectitur ultimas & æternas pœnas damna-
torum. διακρίνειν h. l. notat, excussa securi-
tate in naturam & vitam suam inquirere.
B. Chemnitius noster, in Exam. Concil. Trident.
fol. m. 401. a.

LXXXVI.

*Paulus saepe effectum rei tribuit, qui ta-
men illi non per se, sed per occasio-
nem saltem convenit.*

I.

Ita lex iram OPERARI dicitur, Rom. IV. 15.
Quod legi competit non per se, sed per ac-
cidens. Sicut & 2 Cor. IV. 17. Afflictio tempo-
raria æternum gloria pondus κατεργάζεται, operari
dicitur, ubi hoc verbum de nudo antece-
dente & occasione accipias, necesse est. conf.
Rom. V. 3. Afflictio κατεργάζεται operatur pa-
tientiam.

2. Ita Apostolus c. VII. 11. ait: Peccatum,
occasione accepta, seduxit me, & occidit.

3. Ita 2. Cor. II. 16. Evangelium dicitur im-
piis esse odor mortis, ad mortem, i. e. per acci-
dens ipsis cedere ad æternam damnationem.
Conf. B. Höpfer. de Justificat. p. 104.

LXXXVII.

LXXXVII.

*Distinguit Apostolus inter Regnum Christi
& Patris.*

Prob.

I.

Ita impiōs dicit *Regnum DEI non hereditatu-
ros. I Cor. VI. 9. & 10.*

2. Ita I Cor. XV. 24. *Christus Regnum SUUM
dcitur traditurus Patri.*

3. Ita Eph. V. 5. expresse distinguit inter
Regnum CHRISTI ET DEI.

Intelligitur autem per *Regnum Christi* status
Ecclesiæ militantis; per *Regnum DEI & Patris*
status Ecclesiæ triumphantis. Adeoque u-
num ab altero non reipsa, sed modo saltem
differt. Vid. B. Waltherum in *Harmön, Bibl. p.m.*
1182.

LXXXIIX.

*Formula jurandi, Paulo usitata est: TE-
STIS EST MIHI DEUS.*

§. I.

Sic Phil. I. 8. I Thess. II. 5. Et 2 Cor. I. 23. ait:
Testem invoco DEum super animam meam.

§. 2. Ita licitum est, rem seriam interdum
confirmare juramento. B. Bald. Comm. in
Epp. Pauli, f. 1132. b.

LXXXIX.

LXXXIX.

Particula *EV* *apud Paulum* *sepius nota*
causae impellentis & meritoriae est.

Prob.

I.

Ita dicimur justificari per redemptionem, qua est *IN*
Christo Jesu, Rom. III. 24.

2. Ita poculum coenale est *novum Testamen-*
tum in Sanguine Christi 1 Cor. XI. 25. sensus :
Hoc poculum, juxta Christi institutum a
nobis haustum, est N. T. per & propter san-
guinem Christi. Per bibitionem enim ex
poculo benedicto, N. T. effuso Christi san-
guine in cruce stabilitum, ex parte nostra
confirmatur atque obsignatur. Vide phrasin
hanc percommode explicantem B. Mentze-
rum To. III. Gissensi, Disp. VI. §. 89. seqq.

3. Ita Paulus asserit, 2 Cor. V. 21. quod *Chri-*
stus pro nobis peccatum factus, sacrificium expia-
torium pro peccato, *ut nos redderemur justitia*
DEI IN ipso; En! causam meritoriam.

4. Ita dicimur *electi IN Christo*, ante *jaeta*
mundi fundamenta, Eph. I. 4. 2 Tim. I. 9. Quo
ipso Apostolus Christum, ut causam Electio-
nis nostrae meritoriam diserte celebrat. Ad-
deloca: Eph. I. 6. II. 10. V. 8.

XC.

XC.

Τὰ ἄνω apud Paulum sumuntur non τωμαῖως
aut corporaliter ; sed ἐξοχικῶς &
spiritualiter.

Prob.

I.

Ita τὰ ἄνω, quæ quærenda, quæ curanda, Col.
III. 1. 2. vocat ea, quæ sunt sancta & pre-
tiosa, & ad vitam supernam, gloriosam &
coelestem directa, etiam si in terris habeantur,
qualia sunt, quæ v. 10. seqq. adducit
Apostolus. Idque patet ex *oppositione*, ubi per
τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, intelligit non simpliciter, quæ
in terra sunt: alioquin nec sacramenta, quæ
in terris administrantur, nec verbi prædica-
tio, quæ in terris fit, nec Charismata Spiritus
S. quæ per Verbum & Sacramenta conferun-
tur, imo nec Regnum ipsum gratiæ, quod
in terris atque inter nos est, Luc. XVII. 21.
quærenda à nobis, aut curanda essent; sed
ea, quæ in terra sunt, nominat fornicationem,
impuritatem s. v. 5. 8. 9. Adeoque *terrestria*
& *superna* h. l. inter se opponuntur, non
quoad differentiam loci, sed quoad differen-
tiam dignitatis & turpitudinis.

2. Ita l. c. Christus dicitur esse *IN SUPER-*
NIS, *ad Dextram DEI sedens*. Hanc vero
non esse locum in supernis, inde patet, quia
fuit ab æterno, cum locus adhuc nullus esset:
&

& manebit in æternum, quando locus nullus erit. Ac proinde illud *ἄνω* non locum aliquem supernum designat; sed indicat potius τὸ *ἄνω* *Majestatis*, ut Joh. III. 3. XIX. 11. Jac. I. 17. accipitur.

3. Eodem sensu *Ecclesia*, in his terris militans, dicitur *ἄνω*, *sursum existens*, Gal. IV. 26. non ratione loci, sed *originis*, fatente *Paræo*.

4. Similiter τῆς *ἄνω κλήσεως*, *SUPERNÆ* *vocationis DEI* in C. J. meminit Apostolus, Phil. III. 14. Vid. B. Rappolt. *Opp. Theol.* To. I. pag. 755. sq. & conf. de phrasi opposita, ἐπὶ τῆς *γῆς*, B. Dorsch. *Comm.* in IV. *Evang.* p. 677.

XCI.

Maximos fidei Articulos per occasionem inculcat Apostolus.

I.

Ita I Cor. X. & XI. cum *idolothytorum* esus prohiberetur, digressio fit in Articulum de *Cæna Dominica*, qui diligenter ibi pertractatur.

2. Ita occasione falsi dogmatis, resurrectionem, in Scripturis notatam, jam esse factam, Apostolus de hoc arduo doctrinæ Christianæ capite ex professo disserit. I Cor. XV.

3. Similiter I Thess. IV. 13. luctum expellens Paulus, agit de futura resurrectione.

Ut intelligamus ita, quam utilis sit doctrina cœlestis!

XCII.

Titulus divinus, ubi DEUS dicitur DEUS PACIS, solum à Paulo usurpatur.

Loca occurrunt Rom. XV. 33. c. XVI. 20. I Thess. V. 23. 2 Thess. III. 16. Hebr. XIII. 20.

Scilicet Paulus in Epistolis suis pacem cum DEO sæpe deprædicat, adeoque eam à DEO ipso originem ducere, monstrat.

XCIII.

Paulus raro Patris meminit, sine mentione Filii.

Observatio hæc, *Megalandri* est: Paulus frequenter solet conjungere Jesum Christum cum Deo Patre, ut scilicet nos doceat Christianam religionem, quæ incipit non à summo, ut omnes aliæ religiones, sed ab imo. Jubet nos adscendere per scalam Jacob, cui Deus ipse innititur, cujus pedes tangunt ipsam terram, juxta caput Jacob. Paulus optando gratiam & pacem, non à Patre solum, sed etiam à Jesu Christo, hoc docet, ut abstinemus à speculatione divinitatis: Nemo enim Deum novit, sed ut Christum audiamus, qui est in sinu Patris, & revelat nobis ipsius voluntatem. To. IV. *Jen. Lat.* f. 12. Conf. supra *Ensb.* XIII.

XCIV.

XCIV.

Apud Paulum πλετον respectu Attributorum
divinorum celebratur.

I.

Ita Rom. II. 4. πλετον bonitatis, & tole-
rantia, & longanimitatis divinae depræ-
dicat.

2. Ita Rom. XI. 33. πλετον sapientia & co-
gnitionis divinae admiratur.

3. Ita Eph. II. 7. excellentem πλετον gra-
tia divinae in Christo asserit. adde c. I. 7.

Hoc ipso scilicet inexhaustam horum attri-
butorum in Deo abundantiam nobis ante
oculos sistit Apostolus.

XCV.

Paulus de charitate DEI ut plurimum in sensu
PASSIVO loquitur, qua nos à DEO
diligimur.

I.

Sic Rom. VIII. 39. asseverat, nihil nos separa-
re posse ab amore DEI, qui est in Christo Jesu,
Domino nostro: ubi non loquitur de dilectione,
qua nos Deum diligimus, nec vult, ut in
calamitatibus eam intueamur, quæ admo-
dum est imperfecta, languida & lubrica;
sed de dilectione, qua ipse dilexit nos, coll.
V. 37.

Mm 2

2. Sic

2. Sic 2 Cor. XIII. 13. *apprecatur suis charitatem DEI, qua ipsos complectatur.* add. Rom. V. 5.

3. Sic Ephesios optat *in charitate radicos atque fundatos*, Eph. III. 18. ubi itidem de charitate DEI, qua dilexit nos Deus, non qua diligimus nos Deum, sermo est, quia DEI dilectio fundamentum & radix est vitæ & salutis nostræ, Joh. III. 16. & Joh. III. 16. c. IV. 10. ideo *in Christo ædificati dicuntur & firmati in fide*, Col. II. 7. Petit igitur Apostolus, *ut radicemur & fundemur in charitate DEI*, ut magis magisque eam experiamur, ac de ea certiores reddamur. Nostra dilectio hic intelligi nequit: hæc enim non est *fundamentum & radix salutis nostræ*, sed est *fructus fidei salvificæ & justitiæ*: at fructibus male tribuitur nomen *radicis & fundamenti*. Ita locum hunc vindicat B. Calov. ad Matth. VII. To. I. Bibl. Illustr. N. T. f. 248. a.

4. Hæc observatio, verba *Megalandri* sunt, admodum necessaria est in Sacris literis, quando vocabula *active*, quando *passive* sumenda sint, quia totus sermo mutatur secundum activam, aut passivam significationem, ut Rom. III. *Omnes peccaverunt, & egent gloria DEI. Sic justitia DEI.* Secundum Latinam Grammaticam & Græcam *justitia DEI* intelligitur, qua ipse justus est. Sed hæc expositio obscura est, & infert caliginem universo Textui Scripturæ sanctæ. Sin *passive* accipi-

cipitur, tum est salus & consolatio nostra, significat enim justitiam DEI, qua ego justificor divina misericordia. Olim ego, cum legendum & orandum esset illud Psalmi: In justitia tua libera me, totus exhorrescebam, & ex toto corde vocem illam oderam: Ne me liberares, cogitabam, tua justitia, qua tu justus es, active. Passive igitur accipienda est justitia, qua ego justificor &c. Comm. in Genes. To. IV. fol. 101. a. confer To. III. f. 67. b.

XCVI.

Paulus à VOLUNTATE DIVINA argumeta ducit padevtica.

I.

Ita in genere monet, ut probemus, quæ sit voluntas DEI bona. Rom. XII. 2.

2. Ita sigillatim ad sanctificationem atque castitatem adhortatur, hoc usus argumento, quod hæc sit voluntas DEI. 1 Thess. IV. 3.

3. Similiter gratiarum actionem poscit in omnibus, quia hæc sit voluntas DEI in Christo Jesu. 1 Thess. V. 18.

Sancte itaque vivendum nobis est, ni voluntati ipsius DEI palam obluetari velimus.

XCVII.

Paulus à FIDELITATE DEI sepe argumenta desumit consolatoria.

Mm 3

I. Sic

I.

Sic I Cor. I. 8. 9. *DEus confirmabit vos usque ad finem: FIDELIS est DEus, per quem vocati estis.*

2. Sic I. Cor. X. 13. *FIDELIS est Dominus, qui non sinit nos tentari supra vires &c.*

3. Sic I Thess. V. 24. *FIDELIS est DEus, qui vocavit vos, qui & efficiet.*

4. Et 2 Thess. III. 2. 3. *Non omnium est fides, sed FIDELIS est DEus, qui stabiliet & custodiet vos à malo.* adde 2 Tim. II. 13. Hebr. X. 23.

Quoties itaque angimur de perseverantia in bono usque ad finem, semper ad fidelitatem DEI, & promissionum ipsius veritatem immotam respicere meminerimus, vid. B. Eg. Hunn. Opp. To. IV. f. 727. b.

XCVIII.

Mos D. Pauli est, cum DEI mentionem facit, variis & amplissimis uti Epithetis, ut ineffabilem divinae Majestatis splendorem vel aliquatenus delineet.

§ I.

Apparet hoc imprimis ex I Tim. VI. 15. 16. *Beatus & solus potens, Rex Regum. &c. conf. I Tim. I. 17. Eph. I. 17. & alias.*

§. 2. Annotavit hunc Pauli morem D. Chrysostomus, rationem addens, Homil. III. de incomprehensibili DEI natura, To. V. Si enim, inquit, memoria hominis justici cum laudibus cele-

celebranda est, multo magis, quando mentionem DEI optimi maximi facimus, oportet Eum multis nominibus exornare &c.

§ 3. Referas huc morem Pauli, quod, mentione DEI facta, *δοξολογίαν* interdum subnectat, ut Gal. I. 5. Hebr. XIII. 21. &c.

§. 4. Ad eundem modum, ubi Apostolus Christi mentionem injicit, ad explicationem Majestatis Ejus sæpius digreditur, e. g. Col. II. 3. Hebr. I. 1, 2. seqq. &c.

XCIX.

Paulus, ubi de præcipuis Operibus S. S. TRINITATIS ad extra loquitur, subinde eam Divinitatis Personam præponit, quæ in isto opere primas tenet.

I.

Sic in opere Creationis Patri primum locum relinquit, Rom. XI. 36.

2. Sic in opere Redemptionis Christum primo loco ponit, 2 Cor. XIII. 13. *Gratia Domini nostri Jesu Christi, & charitas DEI, salutaris illa, quæ à gratia Christi, velut effectus à suo principio distinguitur, & communicatio Spiritus sancti, sit cum omnibus vobis.* Hinc distinguendum inter ordinem Personarum Deitatis, quem inter sese tenent; & ordinem, quo nos ad DEum venimus, & beneficiorum Ejus participes red-

dimur. Posteriori modo Christus cum suo merito est præponendus. Cordate B. *Baldwin.* Comm. ad h. l. p. 672. Ideo, inquit, Christum primo loco ponit, quia auctor & consummator fidei & salutis nostræ est. Hebr. XIII. 2. Idem & l. c. Canonem nostrum format.

3. Sic in Opere *Sanctificationis* primum locum Spiritus sancto tribuit, mentio autem Patris & Filii subsequitur, Rom. VIII. 11. Eph. III. 16. 17.

Vel ex his judicium ferri poterit, Personas divinitatis & æqualis Gloriæ, & æternæ Majestatis esse, conf. B. *Georg. Mæbii Theol. Canon.* can. LI.

C.

Apostolus nomina Salvatoris: JESUS CHRISTUS, libenter conjungere solet.

§. 1.

Scilicet nomen *Jesu* est ex *Hebraeorum* lingua, *Christi* ex lingua *Græca*, apud *Gentiles* usitata; adeoque hac combinatione innuere vult *Apostolus*, ipsum & *Judæorum*, & *Gentilium* Salvatorem esse. conf. Gal. III. 28.

§. 2. Et notandum est, quod ordo horum nominum in scriptis *Pauli* variet; ita ut plerumque nomen *Jesu* antecedit: idque eade causa, quia *Judæi* prius, quam *Gentiles*, ad regnum *Messia* vocandi erant. Vicissim, quia

quia Gentiles vocationi divinæ præ Judæis obtemperabant, hinc nomen Græcum *Christus* nomini *Jesu* interdum præponitur. e. g. Hebr. III. 1. &c. conf. B. Waltheri Homil. in Ep. ad Hebr., fol. 71.

CI.

Nomen σωτήρος non Filio solum, sed & Patri à Paulo tribuitur.

I.

Quia Apostolus Tit. III. 4. prædicat bonitatem *Salvatoris nostri, DEI*. Ubi DEum Patrem intelligi, vel inde aperte constat, quod iste DEus, qui v. 4. dicitur *Salvator noster*, luculente discernitur à *Spiritu sancto*, v. 5. & à *Jesu Christo*, Salvatore nostro v. 6. conf. 2. Tim. I. 9.

2. Quia, ut DEus Pater est origo SS. Trinitatis; ita quoque fons est omnis nostræ salutis & beatitudinis. Cur ergo & DEO Patri nomen *Salvatoris* non competeret? Qui emphatice inquit: *Salvabo eos in Jehova (Christo) DEO suo*. Hof. I. 7. E. DEus Pater nos salvat per Filium suum, in Spiritu sancto.

3. Quia *salvatio nostri* est opus divinum ad extra, toti Trinitati competens, tametsi salvo ordine & discrimine divinarum Personarum, salvoque agendi modo distincto. vid. B. Feurborn. *Opp. Theol.* p. 679.

CII.

Paulus Christum ut πρωτότοκον in scriptis suis frequenter celebrat.

I.

Ita dicitur πρωτότοκος inter multos fratres, Rom. VIII. 29. quia primas ille in imagine habet, ut reliqui omnes ipsi & per ipsum conformes fieri debeant.

2. Ita Col. I. 15. Christus dicitur πρωτότοκος omnis creaturæ: quod primas habeat præ omnibus creaturis, ante quas omnes fuit, & quæ omnes per ipsum & in ipsum creatæ sunt. conf. Hebr. I. 6. πρωτότοκος dicitur, verba B. Dannhaueri sunt, quasi prior omni creatura & genitura, τὸ πρῶτον comparative capiendo, uti notat Er. Schmid. ad Luc. p. 493. Non enim est comparatio Filii DEI, inter creaturas considerati, quasi & ipse creatura esset, ut Ariani contenderunt, sed ante creaturas geniti & existentis, vid. v. 16 & 17. In Hodof. p. 245. edit. recent. conf. de h. l. suprap. 36. sqq.

3. Ita est πρωτότοκος ex mortuis. Col. I. 18. quia ipse propria, non aliena virtute resurrexit, & nemo resurgit, nisi per ipsum: conf. Apoc. I. 5.

Sane non videtur ulla nominis πρωτότοκος in Christo melior ratio reddi posse, quam illa est Apostoli, Col. I. 18. ita ut dicamus, πρωτότοκον esse τέκνον πρωτεύοντα, Filium, qui pri-

primas tenet & excellit, vid. B. Seb. Schmid.
Comm. in Epist ad Hebr. p. 76. seq.

CIII.

ἐπιφάνεια apud Paulum non Patri, sed
Christo solum adscribitur.

§. I.

Confirmatur hic Canon ex Tit. II. 12. 13. 2
Thess. II. 8. 1 Tim. VI. 14. 2 Tim. I. 10.
c. IV. 8. & urgetur contra Socinianos, ne-
gantes, Christum Tit. II. 12. 13. dici DEUM
magnum. Insulse! Non enim adventum Pa-
tris, sed Christi Salvatoris præstolamur. B.
Casp. Finck. Cent. III. can. XLII. conf. B. Calov.
Bibl. Illustr. N. T. To. II. f. 1069. b.

§ 2. Observat autem Chrysostomus, Christi ἐπι-
φάνειαν esse duplicem, atq; Adventum Domi-
ni vel priorem vel posteriorem semper signi-
ficare. conf. Casaubon. Exercitatt. ad Baron. p. 138
b. & Suicer. in Thesaurop. p. 1198. Atq; ex data hac
Regula vindicatur locus 2 Thess. II. 8. con-
tra hodiernos Chiliaſtas. Cum enim Domi-
nus ibi Anti-Christum dicitur aboliturus ἢ
ἐπιφάνεια Ἰησὺς παρρησίας αὐτοῦ, non gloriosus
quidam isque intermedius Christi Adven-
tus hic fingendus est; sed cum ἐπιφάνεια
semper notet alterutrum Christi adventum,
per locorum congeriem; vel priorem oportet
h. l. denotari, vel posteriorem. At ve-

ro

ro de adventu primo non agi, res ipsa loquitur. E. de adventu ultimo.

CIV.

Περιποίησις Ecclesiae semper Christo, nunquam autem Patri aut Spiritui sancto, à Paulo tribuitur.

I.

Ita ex Christo & à Christo dicitur esse ἀπολύτρωσις ἡς περιποιήσεως. Eph. I. 14.

2. Sic 1 Thess. V. 9. περιποίησις dicitur esse per Dominum nostrum Jesum Christum.

3. Sic 2 Thes. II. 14. dicitur περιποίησις gloriae Christi, efficienter.

4. Hinc itaque vindicatur contra Socinianos locus Act. XX. 28. ubi enim dicitur à Paulo, quod Ecclesiam Deus περιποιήσασθαι, acquisiverit per proprium sanguinem (proprietate scilicet personali talem,) Christum hic tanquam verum & æternum Deum celebrari necesse est, quippe cui περιποίησις in Scripturis appropriatur. Vid. B. Dorscheus in Pentadec. p. 203. qui idem etiam de ἀγοράζεν atque ἀπολύειν l. c. probat.

CV.

Solenne Paulo est, ut omne id, quod Christus vita & morte pro nobis prestitit, voce SANGUINIS complectatur.

§ I.

Sic Rom. III. 25. c. V. 9. Eph. I. 7. Col. I. 14. Ebr.

Hebr. X. 19. & in locis aliis: ubi per sanguinem Christi intelligendum est totum Christi meritum, obedientia activa & passiva. conf. B.D. Neumannii Disp. de *Emundat. sanguinis Christi*, p. 10.

§. 2. Si jam quæras: Quare sanguini Christi redemptionem nostram assignet Spiritus sanctus? fit illud I. quia *effusio sanguinis*, tanquam aliquid in sensus nostros incurrens, facilius cognoscitur, quam animæ cruciatus. 2. Sanguinis effusio fuit ultimus passionis actus, quo totum nostræ redemptionis opus qs. completum & coronatum est. Hebr. IX. 22. 3. Præfigurata erat *redemptio* Christi in animalium sacrificiis. 4. In effusione sanguinis Christi *fructus* passionis Ejus magis nobis innotescit. Uti enim sanguis Abelis clamitat ad Deum, & vindictam efflagitat; ita vicissim Spiritus S. sanguinem Jesu Christi ob oculos ponit, ut cogites, perpetua voce illum non vindictam, sed misericordiam & remissionem peccatorum flagitare, Hebr. XII. 24. Quæ sunt rationes B. Steph. Klotzii, Tract. de *Dolor. An. Christi*, p. 331. seq.

CVI.

Apostolus Christum vix nominat, quin simul meriti Ejus mentionem faciat.

I.

Dicto sua constat veritas, ex Rom. V. Gal. I. 3, 4. Eph. I. 7. Col. I. 13. &c. I Thess. I. 10. c.V.

c. V. 9. 10. 1 Tim. II. 6. Tit. II. 13. 14. In quibus atque aliis locis mentione Salvatoris facta, ad meritum Ejus prædicandum digreditur.

2. Ita enim proprium Apostolorum munus est, Christi gloriam & beneficium illustrare, atque per hoc afflictas conscientias erigere & consolari, docente B. *Luthero*, Tom. IV. *Jen. Lat.* f. 94. 4.

3. Simul hic observes, quod Paulus, ubi beneficia spiritualia DEI erga nos celebrat, Christi Ejusque meriti simul injiciat mentionem, ut: Rom. IV. 25. 1 Cor. I. 30. Gal. I. 4. 5. Eph. I. 3. Col. I. 12. 1 Tim. II. 5. 2 Tim. I. 9. 10. &c. indicio, quod beneficia spiritualia, non nisi in Christo Salvatore, nobis obtingant.

CVII.

κατάργησις Christo duplex à Paulo tribuitur, una moralis & ACQUISITORIA, altera realis & applicatoria.

I.

Ita de *κατάργησει* acquisitoria loquitur Apostolus Ebr. II. 14. quod Christus carnis & sanguinis particeps factus, ut per mortem *κατάργησεν* eum, qui potestatem mortis habet. Sic, ubi de *κατάργησει* & νόμος sermo est, ut: Col. II. 14. Eph. II. 14. 15. item, cum peccatum in Christum translatum, & nobis justitia acquisita dicitur. 2 Cor. V.

2. Ita

2. Ita κατάργησις applicatoria ad officium Christi Regium potissimum spectat, & est contritio satanae sub pedes nostros, de qua Rom. XVI. 20. quæ non est ea, de qua Gen. III. 15. sed ejus fructus & applicatio. Hæc κατάργησις describitur 1 Cor. XV. 24. 25. 26. quæ est successiva, & in certo quodam ordine constituta. Et ad hanc pertinet etiam illa θείσις inimicorum Christi omnium sub pedes, ib. v. 25.

3. Est enim omnino etiam duplex θείσις inimicorum sub pedes Christi, uti duplex κατάργησις eorum: Et quidem una moralis, judicialis, plenaria, consummata, in statu Exinanitionis Christi, in quo totaliter contrivit caput serpentis, altera actualis, applicatoria, successiva, ad finem usque seculi durans, adeoque ad statum Exaltationis potissimum spectans: de qua Psaltes & Apostolus I. c. vide accurate hæc docentem B. Dorscheum, in Comm. posthumo ad Hebr. p. 156. &c.

CVIII.

Habet hoc in more Apostolus, ut, cum in studio Parænetico versatur, ex actibus EXINANITIONIS ET EXALTATIONIS Christi ducat rationes.

I.

Ita Rom. VI. 4. sepultura meminit, atque in hunc modum colligit: Sicut sepultura Christi obsignaculum & argumentum erat mortis

tis

tis exantlatæ, ita & Baptismus vobis collatus fuit, velut obfignaculum ad mortem peccati declarandam, coll. 2 Cor. V. 15. 16.

2. Simile argumentum promit ibidem ab *actu resurrectionis*: Christus est excitatus à mortuis, ut vitam gloriosam ingrederetur, nec peccatum ullum jus amplius in illum obtineret. Ergo & vos excitatos veluti à mortuis, *in novitate vitæ ambulare decet.*

3. Ita ad *humilitatis* studium excitat, Christum proponens in exemplum, qui formam servi assumpsit, seque usque ad mortem crucis *exinanivit*, postea super omnia à Patre *exaltatus*. Phil. II. 4. 5. &c. conf. loca alia, huc pertinentia, Gal. II. 20. c. V. 24. Col. II. 12. 13. &c. & B. D. Neumann. Disp. de Peccato sub spe veniæ commisso, p. 7.

CIX.

Styli Paulini character est, conformitatem Christianorum, tanquam membrorum & corporis mystici, cum Christo capite suo, SECUNDUM UTRUMQUE STATUM cum Emphasi declarare.

I.

Ita quoad *statum Exinanitionis*: Rom. VI. 6. *Vetus noster homo una crucifixus est, ut aboleatur corpus peccati.*

2. Similiter Rom. VIII. 17, *Sumus cohæredes Christi*

Christi ; si quidem una patimur , ut & simul glorificemur. conf. Gal. II. 20. 2 Cor. IV. 10.

3. Ita quoad statum Exaltationis , Eph. II. 5. 6. Vivificavit nos una cum Christo , & una excitavit , ac considerare fecit in supra cœlestibus.

4. Sic & Phil. III. 21. Qui transformabit corpus humiliationis nostrum , ut fiat conforme corpori gloriæ Ejus. Adde Rom. VI. 5. c. VIII. 17.

Hæc nempe salutaris illa Christianorum cum Christo conformitas est, quod si una moriuntur cum Christo , simul etiam cum ipso aliquando vivent. 2 Tim. II. 11.

CX.

Resurrectio Christi Patri ut plurimum à Paulo tribuitur.

I.

Vide loca evidentiâ , Rom. VI. 4. Resurrexit Christus per gloriam Patris , i. e. per gloriosam DEI Patris potentiam. Rom. VIII. 11. 1 Cor. VI. 14. 2 Cor. XIII. 4. Eph. I. 20. Col. II. 12. Hebr. XIII. 20.

2. Prægnantes vero hujus locutionis rationes suppetunt. Pater nempe Christum resuscitasse in Scripturis legitur : 1. quia Pater est fons divinitatis , quam ab æterno communicavit Filio per generationem. Quoniam ergo Christus resurrexit virtute Patris sibi communicata, inde resuscitatio Patri plerumque

Na

ad-

adscribitur. 2. Ut Filius à Patre dicitur in mortem traditus, Rom. VIII. 32. & tamen seipsum pro nobis tradidit, Gal. II. 20. ita & ex mortuis à Patre suscitatus legitur, ut tamen ipse à resurrectione non sit excludendus, 3. Inprimis autem Spiritus sanctus hac loquendi forma de sufficientia meriti, & satisfactionis, per Christum DEO Patri præstitæ, nos confirmare voluit. Cum enim Pater tam gloriose ex mortuis reduxit Pontificem illum, qui morte sua pro peccatis nostris litaverat; evidentissimo & certissimo pignore testatus est & obsignavit, se sacrificio mortis Christi omnino perfectissimeque placatum esse. Id quod uberius declarari potest exemplo sponsoris, ex carcere liberati, ex quo colligitur, creditori esse plene satisfactum. vid. B. Gerhardi *Disputt. Theol.* pag. 1416. seq. Conf. B. Chemnit. *LL. Theol.* P. I. f. m. 67. a.

§. 3. Absit vero, ut ideo negemus, Christum seipsum suscitasse, propriaque virtute resurrexisse; quod foret contra Jo. X. 18. Sane nullum alias discrimen erit inter Christi & nostram resurrectionem, nam & nos DEUS excitabit ex pulvere terræ. Alios Christus ex morte suo nutu, voce, manu suscitavit, & seipsum suscitare non potuit? Qui mortem vicit, à morte non resurget? Num victoria illa solius Deitatis est? Annon vicit Leo de Tribu Juda? Ap. V. 5. Quare Humanitas à victoria illa excludi non potest. Re-

Reversa anima ad corpus naturali illud vita vivificavit, à quo δ λόγος, qui ipsa vita est, personali unione nunquam discessit. Verba B. Menzeri sunt, *Opp. To. I. p. 424.*

CXI.

*Pregnantissima de Divinitate Spiritus sancti
Testimonia in Scriptis Paulinis appri-
me observes.*

I.

Ita cum Ps. XCV. Jehova de se affirmat: *In deserto tentaverunt Me Patres vestri;* hoc teste Apostolo Spiritus sanctus ipse loquitur, & se à Patribus tentatum confirmat. Hebr. III. 7. 8. 9. Unde sequitur, Spiritum sanctum esse illum *Jehovam*, qui se tentatum ab Israëlitarum populo conqueritur.

2. Ita Paulus testatur, *Spiritum omnia scrutari, etiam Profunditates DEI.* I Cor. II. 10. 11. Ubi Spiritui sancto ita assignatur vis scrutandi omnia, ut ne quidem abyssi profunditatesque DEitatis fugiant ipsius notitiam; sed illas ipse sic cognitas, sic intime perspectas habeat, ut cujusque hominis anima seu spiritus propriarum cogitationum suarum conscius esse consuevit. Atque hujus argumenti evidentia mirabiliter elucet per hanc comparisonem: Nosse corda omnium hominum est DEI solius, 1. Reg. VIII. Si ergo, quod Spiritus DEI corda hominum scruta-

Nu 2

tur,

tur, DEUS esse cognoscitur, ex Salomonis testimonio; nonne incomparabiliter evidentius asserendæ Deitatis ipsius argumentum fuerit, quod ipsius DEI cor atque abysfi patent illius notitiæ? B. Æg. Hunn. Opp. To. I. f. 123.

3. Ita I Cor. III. 16. *An nescitis, quod templum DEI estis, & Spiritus DEI habitat in vobis?* Nam si Christiani propterea sunt templum DEI, quia Spiritus S. in illis habitat, utique DEUS ille sit, necesse est, cuius templum prædicantur esse fideles. Vide egregiam Apodixin apud B. Calov. To. II. Bibl. Illustr. N. T. Fol. 279. b.

4. Similiter I Cor. XII. 6. II. ut ante enumerationem donorum inquit: *DEUS esse, qui efficiat omnia in omnibus;* Sic enumerationem illam claudens, subjicit, *hec omnia effici ab uno eodemque illo Spiritu.* Plura loca cumulare superfedeo.

CXII.

Ubi apud Paulum nomen Angelorum absolute ponitur, bonos intelligas.

I.

Sic Hebr. I. 7. 13.

2. Sic Hebr. II. 16. *Non sane Angelos assumit &c. confer v. 7. 9.*

3. Sic Col. II. 18. *de humilitate & cultu Angelorum loquitur.*

4. Nec obstat I Cor. VI. 3. *Nonne scitis, quod Angelos iudicaturi simus?* Nam vocabulum

An-

Angeli hic absolute poni, vix concedi debet: circumstantiæ enim Textus facile indicant, quales Angeli h. l. intelligantur, nempe Angeli, iudicio divino obnoxii, & Angeli *κοσμος*, v. 2. qui & *κοσμοκράτορες*, Eph. VI. 12. Angeli, autores litigiorum & dissidiorum; notante B. Dorscheo Comm. ad Hebr. p. 133.

Alias B. Seb. Schmid. in *Mysterio pietatis* observat, ubi Paulus in *Epistola ad Hebræos Angelorum* meminit, eosque cum Christo confert, semper eum bonos intelligere.

CXIII.

Δόξα apud Paulum peculiari ratione Imaginem divinam notat.

I.

Sic Rom. III. 23. *Caremus gloria DEI*, quæ gloria nulla est alia, nisi iustitiæ & sanctitatis, quippe quæ in iudicio divino requiritur.

2. Sic I Cor. XI. 6. 7. Vir dicitur *imago & gloria DEI*. *Δόξα* enim significat imaginem, figuram, similitudinem. Hunc significatum inter alia ei attribuit Phavorinus, scribens: *Δόξα, εἰκασμός*. Pariter Lxx Interpretes nomen *הַמַּוֶּטֶן*, quæ imaginem notat, transferunt *δόξα*, Num. XII. 8. & Pf. XVII. 15, juxta B. Saubert. in *Opp. posth.* p. 126.

3. Sic 2 Cor. III. 18. dicimur *transformari de gloria in gloriam*; ubi Flacius *δόξαν* accipit pro imagine. Et sane, verba B. Seb. Schmidii sunt, *Tract. de Imag: DEI*, p. 286. seq. non errat

quoad rem, i. quod δόξα sit ipsa res, in qua imago consistit, ut apparet ex verbis, τὴν αὐτὴν εἰκόνα, quippe quibus manifeste docetur, quod transformatio de gloria in gloriam fiat juxta imaginem, & ut habeamus imaginem, adeoque gloria sit res imaginis, in nobis renovata.

CXIV.

Paulus, quando in genere & universaliter de peccato loquitur, in singulari indefinite nominat ἐμαρτίαν.

Sic Rom. III. 9. c. V. 12. 13. 20. 21. Ebr. IX. 26. & aliàs usurpatur, ac tota moles peccati omniumque vitiorum intelligitur. conf. B. Chemnit. Harm. Ev. c. XXII.

CXV.

Apostolus Paulus ubi congenitam hominis corruptionem innuere vult, ut plurimum ἢ voὸς meminit

1.

Sic Eph. IV. 17. in vanitate ἢ voὸς αὐτῶν, mentis suæ.

2. Sic 1. Tim. VI. 5. loquitur de hominibus, corruptis mente, τὸν ὄψιν.

3. Sic Tit. I. 15. polluta est eorum & MENS, & conscientia.

4. Hinc & Rom. XII. 2. de renovatione mentis sermo est; & Eph. IV. 23. dicimur renovari Spiritu mentis. Quod si igitur fideles renovari mente oportet, quis dubitet, eosdem mente

te

te depravatos fuisse? Adde, quod Paulus alias *menti* tribuat pollutionem, corruptionem, vanitatem.

CXVI.

Paulus in Articulo de Peccato & Libero Arbitrio crebro utitur vocabulis universalibus.

Ut: *Omnes declinaverunt. Non est justus quisquam. Non est, qui faciat bonum, ne unus quidem. Omnes unius delicto peccatores & damnati sunt.* vid. B. Lutherus, contra Erasm. Tom. III. Jen. Lat. f. 232. a.

CXVII.

Usitatum Apostolo est, in descriptione peccatorum uti substantialibus vocabulis.

I.

Ita corruptionem humanam *carnem* nominat, Rom. VIII. 7. Gal. V. 17. &c. ut ostendat, malum originale humanæ naturæ intime infixum esse.

2. Ità eodem sensu *veteris hominis* meminit, Eph. IV. 22. Col. III. 9. non quod ille à *novo* homine quoad substantiam diversus sit, sed vitiosas qualitates, homini per naturam inhaerentes, intelligit. Vid. B. Rungius ad Rom. p. 119. &c. & B. Schmid. de Imag. DEI, p. 246. seqq.

3. Ita Rom. VI. 6. de *corpore peccati* sermo est, non quasi peccatum originis pro substantia hominis habendum sit; sed *corporis* vox h. l. non peccatum seorsim, sed subjectum una cum inhaerente vitio comprehendit.

Nn 4

dit.

dit. Et quando dicitur *aboleri corpus peccati*, sensus ne utiquam est cum *Fanaticis*, quasi peccatum originale prorsus annihilari possit; quin potius sensus est, *corpus peccati*, sive peccato obnoxium, secundum quid abolendum, peccatumque quoad dominium suum esse coerendum, sicut ibidem explicat Apostolus. Conf. B. Æg. Hunn. Opp. To. IV. f. 675. b.

4. Sic Col. II. 11. per *corpus* originalem concupiscentiam intelligit, & quod alibi *σῶμα τῆς σαρκὸς* vocat, Rom. VII. 24. Non quasi substantiale aliquid sit; sed per metaphoram, quia habet se ad actualia peccata, veluti corpus ad membra, per eaque efficax est, Col. III. 5. Gal. V. 19. *Exuitur* vero hoc corpus, non quoad inhærentiam & radicem, sed quoad dominium, cum resistitur pravis motibus concupiscentiæ, prohibeturque, ne peccatum dominetur in mortali nostro corpore, Rom. VI. 12. quod alibi est, veterem hominem exuere. Col. III. 9. crucifigere, Rom. VI. 6. Gai. V. 24. docente B. Rappolto, Opp. Theol. To. I. p. 746.

CXVIII.

Verbum ἄγρευ, ubi de actione DEI gratiosa usurpatur, semper media salutis, Verbum & Sacramenta, includit.

Vid. loca: Rom. VIII. 14. Gal. V. 18. 1 Thess. IV. 14. Ebr. II. 10. & conf. B. D. Neumann Disp. de Tempore gratiæ divinæ, p. 38.

CXIX

CXIX.

Quando apud Paulum χρηστότης de DEO usurpatur, semper notat gratiam salutarem, qua omnes ex æquo in Filio complectitur.

I.

Ita Apostolus Rom. II. 4. πλεον χρηστότητι & divina celebrat.

2. Ita deprædicat excellentes divitias gratiæ divinæ ἐν χρηστότητι, in bonitate super nos in Christo Jesu. Eph. II. 7.

3. Ideoque cum Φιλανθρωπία istam vocem συνονίμως conjungit, quando apparuisse dicit χρηστότητα καὶ Φιλανθρωπιαν Salvatoris nostri. Tit. III. 4.

4. Atque hoc sensu opponitur justitiæ DEI vindicatrici, ecce χρηστότητα καὶ ἀπόστομιαν τῷ Θεῷ. Rom. XI. 22. conf. B. Hülsem. Vindice. p. 79.

CXX.

VOCATIO non tam simplex, quam CONJUNCTA apud Paulum innuitur, quarum illa ratione gratiæ oblatæ, hæc ratione gratiæ acceptatæ sic appellatur.

I.

Ita Rom. VIII. 30. Quos vocavit, hos etiam justificavit, quos justificavit, eos & glorificavit. Unde colligunt Calviniani, solos Electos à DEO serio & efficaciter esse vocatos. Sed enim

Nn 5

vero

vero discrimen hic diligenter observandum est, quod Paulus ipse monstrat, v. 128. ubi de vocatis secundum propositum loquitur. Propositum autem DEI eo dirigitur, ut, qui Evangelium audit, in Christum credit, & in fide usque ad finem vitæ perseverat, salvus fiat. Est igitur 1. *vocatio generalis* omnium hominum quæ fit per Evangelium, ut est in Parabola, Matth. XXII. 2. Est *vocatio secundum propositum*, cum non tantum vocantur homines, sed etiam vocationi illi obtemperant, & ad nuptias Regis cœlestis comparent. 2. Tim. I. 9. Et ita recte dicitur, quod illi tantum, qui vocati sunt secundum propositum, sint electi, & quod justificentur & glorificentur. B. Mentzer. *Opp. Theol.* To. II. p. 869. a.

2. Ita Corinthios appellat *vocatos sanctos*, 1 Cor. I. 2. i. e. tales, qui vocationem amplexi sunt, conf. v. 26.

3. Hoc sensu Hebræos vocat μέσος κλήσεως ἐπιφανής, Hebr. III, 1.

4. Similiter Ebr. IX. 15. *Ut promissionem accipiant vocati eterne hereditatis.* Aliter accipitur Matth. XX. 16. c. XXII. 14. *Multi vocati, pauci Electi*: intelligitur enim vocatio simplex, sive ἐν πλάτει dicta, h. e. tantum respectu DEI vocantis; non complexa, seu specialis, quia homines ingrati vocationem illam divinam contempserunt. conf. Luc. XIV. 24. & To. II. *Giess. Disp.* IX. § 48. B. *Hunn.* *Opp.* To. I. col. 804. CXXI.

CXXI.

Duplex CHRISTI INDUITIO apud Paulum
memoratur, altera LEGALIS, altera
EVANGELICA.

I.

Ita Gal. III. 27. in Baptismo Christum induimus,
ubi meritum Ejus fide apprehendimus.
Agit nempe Apostolus de illo effectu Bapti-
smi, quo fides nobis datur, & per fidem ve-
stimur Christi justitia. vid. B. Dorsch. Pentad.
p 181. &c.

2. Ita Apostolus jubet induere Dominum JE-
sum, Rom. XIII. 14. Quod de imitatione Christi
dictum esse, patet tum ex v. 12. ubi Apосто-
lus jubet induere arma seu habitum lucis, &
abjicere opera tenebrarum, quæ v. 13. enu-
merat; tum ex verbis reliquis v. 14. Et in
hoc sensu æquipollet phrasibus aliis Paulinis,
quibus hortatur induere novum hominem, i. e.
novam vitæ rationem inire: & induere vi-
scera misericordiae &c. Col. III. 10. 12. vid. B.
Höpfner. de Justificat. p. 85.

Nimirum, induimus Christum vel per fi-
dem, ratione meriti, in regeneratione; vel per
vitam, ratione exempli, in renovatione.

Præclare docet B. Lutherus: Induere Chri-
stum, dupliciter intelligitur, Legaliter &
Evangelice: Legaliter, cum imitamur exem-
plum Christi, juxta normam Legis divinæ,
Rom. XIII. 14. Evangelice autem induere
Christum non est imitationis, sed nativita-
tis & creationis novæ. To. IV. Jen. Lat. f. 115.

CXXII.

CXXII.

Dignum est observatione , PETRUM & JOHANNEM in scriptis suis, non perinde, ut PAULUM, usurpare Vocabulum JUSTIFICATIONIS; quod adeo in hac doctrina PAULO fere proprium est.

§ I.

Fecerunt hoc sine dubio Petrus & Johannes, non ideo, quod improbarent formam verborum Pauli; sed ut eandem doctrinam per alia Synonyma, magis nota repeterent, atque ipsa collatione monstrarent veram significationem in disputatione Pauli,

§ 2. Ita 1 Joh. I. 9. *Fidelis & justus est, ut remittat peccata;* ubi manifestum est, quod voluerit exprimere illam sententiam, Rom. III. 26. *ut sit ipse justus & justificans &c.* Item: *Translati sumus à morte ad vitam,* 1 Joh. III. 14. cui simile est illud Col. I. 13. *Transtulit nos liberatos à potestate tenebrarum in Regnum Filii sui.* 1 Joh. II. 12. *Remittuntur vobis peccata propter Nomen Ejus;* Paulus idem dicit, 1 Cor. VI. 11. *Justificati in Nomine Christi.* Ac peculiaris phrasis est, ubi Johannes asserit, *sanguinem Christi nos emundare ab omni peccato,* 1 Joh. I. 7. idemque Paulus asserit, Rom. V. 9. *justificati sanguine ipsius.*

§ 3. Similiter Petrus Act. II. 38. dicit: *Baptizetur unusquisque in remissionem peccatorum. Quæ*

ver-

verba conferantur ad locum de Baptismo. Tit. III. 5. Sic Act. III. 19. ait Petrus: *Ut deleantur peccata vestra: & Paulus dicit Chirographum, Col. II. 14. & alludit sine dubio ad processum judiciale. Sic Act. X. 43. Petrus ait: Huic omnes Prophetae testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per Nomen Ejus omnes, qui credunt in eum, estque explicatio ejus, quod Rom. III. 21. Paulus dicit: Justitia DEI, testificata à Lege & Prophetis &c.*

§. 5. Diligenter autem considerandum est, quare Paulus in explicatione hujus Articuli tantopere delectetur verbo forensi *Justificationis*; cum reliquorum Apostolorum vocabula Synonyma, ut: *Salvare, remittere peccata &c.* videantur notiora esse. Nimirum homines profani, securi & Epicurei existimant, leve & perfunctorium quid esse justificationem peccatoris, ideo de peccato non admodum sunt solliciti, aut reconciliationem cum DEO serio expetunt. Proprietas autem verbi *justificare* ostendit, quam gravis & seria actio coram judicio DEI sit justificatio peccatoris. Mens item humana, Pharisæica persuasionem inflata, facile potest concipere persuasionem, imo fiduciam justitiæ propriæ qualemcunque. Sed quando sub imagine judicii, examinis & tribunalis divini, per processum, ut sic dicam, judiciale, doctrina Justificationis proponitur: concidunt, evanescent & prosternuntur Pharisæicæ

rifaicæ illæ persuasiones &c. Vid. qui de his omnibus graviter atque erudite disserit, B. Chemnit. LL. Theol. P. II. f. m. 251. 253. & in Exam. Concil. Trident. P. I. f. m. 132.

CXXIII.

Vocabula Paulina: Δικαίωμα, Δικαιοσύνη, Δικαιοσύνη, in Articulo de Justificatione obvia, accurate inter se discernenda sunt.

I.

Sic Δικαίωμα, cum DEO Legislatori & Judici, aut Legi tribuitur, ut Rom. I. 32. c. VIII. 3. est Jus illud, quod DEus per Legem à nobis exigit, ut perfectam omnibus modis Legi divinæ obedientiam præstemus. Ex quo jure Legis sequitur sententia ejus aut absolutoria, aut damnatoria: Vicissim, quando Christo tribuitur, Rom. V. 16. 18. est ipsa Christi satisfactio, Legi præstita, aut plenissima illa Christi obedientia, activa & passiva. ib. v. 19. Sicut & Aristoteles To. II. Opp. L. V. pag. 38. Δικαίωμα exponit per τὸ ἐπ' ἀνέρθωμα τῆ ἀδικήματος, correctionem injuriæ, sive satisfactionem: ut adeo satisfactionis vocabulum, frustra cavillantibus Socinianis, ἔηλως in Scripturis extet.

2. Sic Δικαιοσύνη jam DEI justitiam vindicativam, cui pro hominibus satisfaciendum fuit; jam Christi justitiam, nobis imputandam, significat, Rom. III. 25. 26. Quem duplicem respe-

respectum l. c. aperte confirmat, variatio partim Pronominis *reciproci*, αὐτῶν, & *relativi*, αὐτῶν; partim particularum, εἰς, causam *finale* justificationis, & πρὸς, *formalem* pulcre insinuantium: ut & illius *justitiae* & *gratiae* admirabilis complexus in membro ultimo, simul vocum δικαίον καὶ δικαιοσύνη eleganti paronomasia. Breviter: δικαιοσύνη est meriti Christi, morte acquisiti, per fidem applicatio. Unde & Apostolus Rom. V. 17. cum addito δωρεὰν τῆς δικαιοσύνης domum illius *justitiae* appellat, quam accepimus per fidem.

3. Sic δικαίωσις est actus DEI nos justificantis, sive ipsa à peccatis absolutio & imputatio *justitiae* Christi. Δικαίωμα est causa *justificationis* *meritoria*; δικαίωσις vero illius *effectus*: Δικαίωμα *secundi*, δικαίωσις vero *tertii* *Articuli* beneficium est.

Nota: δικαίωμα, δικαίωσις, δικαιοσύνη, Rom. V. 16. 17. 18. distincte occurrunt. vid B. Steph. Clotz: *Tract. de Dolor. An. Christi*, p. 240. seq. conf. B. Balzb. Meisner. *Anthropol. Disp. XXIV.* §. 10.

CXXIV.

Paulus solet ADAMUM adducere, quando de nostra corruptione agit; ABRAHAMUM vero in exemplum justificationis gratuite allegat.

Prob. prius ex Rom. V. & I. Cor. XV. Posterius

sterius autem ex Rom. IV. Gal. III. conf.
 B. Polyc. Lyser. in *Abrah.* p. 163.

CXXV.

*FIDES apud Paulum LEGALIBUS Phrasibus
 enuntiari solet*

I.

Ita Evangelium *Lex* vocatur, & quidem,
 melioris sensus ergo, dicitur cum appo-
 to, *Lex fidei*, Rom. III. 27. Sicut & *Lex liber-*
tatis appellatur, Jac. I. 25.

2. Ita & Hebr. VIII. 10. Dominus *Legem*
dare dicitur *in mentem hominum*: ad quem lo-
 cum B. Seb. Schmid. p. 858. Non alienum est
 ab Apostolo nostro, ut per νόμον *Legem* do-
 ctrinam salutis intelligat, &c.

3. Ita phrasi consueta fides ipsa *obedientia*
 vocatur, qua obedimus verbo Evangelii,
 Rom. I. 5. c. VI. 17. 2 Cor. IX. 23. c. X. 5. 2 Thess.
 II. 13. conf. Joh. VI. 29. 40. I Joh. III. 23. I Pet.
 I. 2. & B. Calov. To. II. in N. T. fol. 23. a.

4. Similiter fides *opus* dicitur, ratione ef-
 fectiæ suæ, non relationis & officii, quod in
 justificationis negotio habet. Sic I Thess.
 I. 3. Sic Hebr. VI. 10. ubi Apostolus in singu-
 lari loquitur, ut κατ' ἐξοχήν unum fidei o-
 pus significaret, & cum labore dilectionis
 conjungit. conf. Joh. VI. 28. 29. Sicut & Jac.
 II. per ἔργα reale & solidum quid intelli-
 gitur, quod opponitur λόγῳ; uno verbo, ἔρ-
 γον

γον πίστεως, seu realitas fidei, externæ fidei
 professioni contradistincta. Ad hunc mo-
 dum & B. Fechtius in pecul. Disp. explicat
 Rom. II. 7. *Secundum perseverantiam boni operis*,
 i. e. fidei, quæ est opus DEI, Joh. VI. 29.
 adeoque bonum. Cur enim Ap. alias muta-
 ret numerum plur. immediate antece-
 dentem, in singul. ἔργα? Et opponitur h. l.
 fides finaliter perseverans τῇ ἀπιστία, v. 8.
 tanquam causa vitæ æt: Consonat scopus
 totius Epistolæ, qui est, remove opera ab
 efficientia salutis, & hanc soli fidei transcri-
 bere, c. III. 28.

CXXVI.

Paulinum est, Fidei πληροφορίαν tribuere.

Vide Rom. IV. 21. Col. II. 2. Hebr. VI. 11.
 c. X. 22. & sæpe alias de πληροφορία Pau-
 lus loquitur.

Vocatur autem πληροφορία fidei, quæ ex
 certitudine verbi & promissionis gignit in
 animo firmam & immotam persuasionem,
 ut voluntas toto animo feratur in illud, quod
 cognitio in verbo monstravit.

Et huc convenit Etymologia τῆ πληροφο-
 ρεΐναι, plenis velis ferri. B. Chemn. LL. Theol.
 P. II. f. m. 265.

Uusus est *Elencticus*, adversus dubitationem
Pontificiam.

CXXVII.

*Paulus TIMORIS & TREMORIS meminit,
ubi nullus diffidentiae locus est.*

I.

Sic 1 Cor. II. 3. *Ego in TIMORE, & TREMORE*
multo fui apud vos, ubi suam humilitatem &
modestiam opponit fastui Pseudoprophe-
tarum. Certe Paulum cum servili metu,
trepidatione & diffidentia, cum Corinthiis
versatum fuisse, nulli fit verisimile, qui
Paulum ex Paulo novit.

2. Sic 2 Cor. VII. 15. *tanquam cum TIMORE*
& TREMORE recepistis illum, scil. Titum, i. e.
summa cum reverentia: Alias nec recreas-
sent Titum, nec Paulo hoc nomine placuis-
sent.

3. Sic Eph. VI. 5. *servi, obedite Dominis ve-*
stris cum TIMORE & TREMORE. Atqui servi-
tus, quæ cum perpetua trepidatione & dif-
fidencia conjuncta est, illiberalis est & Apo-
stoli commendatione indigna.

4. Ita & Phil. II. 12. *sumitur: Operamini sa-*
lutem vestram cum TIMORE & TREMORE, i. e.
cum Majestatis divinæ reverentia, & solici-
ta peccati cautela.

Nimirum phrasis illa, *ἐν φόβῳ καὶ τρόμῳ*
quinquies in Bibliis occurrit, semel in vete-
ri, Ps. II. & quater in novo foedere, & qui-
dem tantum apud Paulum, II. cc. Omnibus-
que istis locis ita usurpatur, ut superbiam,
car-

carnalem securitatem, & præsumptionem
excludat: animi demissionem, reverentiam,
humilitatem & modestiam, non vero servi-
lem metum, diffidentiam & trepidationem
significet: vid. *Sixt. ab Amama in Antibarb. Bibl.*
L. III. p. 701.

Adeoque in hac phrasi nullum dubita-
tioni suæ præsidium *Pontificii* inveniunt.

CXXVIII.

*Diversa apud Paulum phrasēs est: NOS
IN CHRISTO, & CHRISTUS
IN NOBIS.*

§. I.

Est non unius generis ista unio, quæ Chri-
sto cum fidelibus intercedit, hinc alte-
ra ab altera probe distinguenda est: Nimi-
rum datur unio & *relativa*, & *mystica*; illa a-
ctum ipsum justificationis ingreditur, hæc
ad statum atque renovationem spectat. Fi-
des enim nos jungit cum Christo non solum
unione mystica, quæ est *Sanctificationis*, qua inha-
bitat Christus, sed & *unione relativa*, qua Chri-
stus noster est, & nos in Christo. Quæ qui-
dem distinguuntur, non *temporis*, sed *ordinis*
saltem *prioritate*. conf. B. Kænig: in *Theol. Po-*
sit. Acroam. §. 577.

§. 2. Ita Apostolus dicit, *nos esse in Christo.*
I Cor. I. 30. Phil. III. 9. 2. Cor. V. 17. &c. ubi
unio spectatur ratione virtutis & beneficio-
rum, quippe Christus suæ justitiæ fideles fa-

cit participes, in qua coram throno divino comparent. confer huc B. *Pol. Lyser.* in *Isaaco*, p. 133.

§. 3. Vicissim ubi Paulus asserit, *Christum esse in nobis*, Rom. VIII. 10. 1 Cor. XIV. 25. 2 Cor. XIII. 5. Eph. III. 17. Col. I. 27. *mysticam* Christi cum fidelibus *unionem* indigitat. Sicut *Johannes* utramque unionem sæpius inter se conjungit, ut, Joh. XIV. 20. c. XV. 4. 1 Joh. III. 24. c. IV. 13. 17. quibus in locis prius in Christo esse dicimur, & tum Christus in nobis, propter ordinem, in hac unione observandum.

§. 4. Nulla hic contradictio temere fingenda est. Sicut enim non repugnat, vitæ manere in palmitæ, & palmitem rursus in vitæ, diverso tamen respectu; Ita nec repugnabit, Christum esse in nobis certo, & nos in illo certo respectu esse. Distingue inter Christum *ut merentem*, in officio suo Sacerdotali constitutum, ubi nos in ipso dicimur esse per fidem; & inter Christum, *ut dispensatorem* beneficiorum, nobis à se partorum, ubi intime nobis eadem communicat, per modum inhabitantis & residentis in cordibus nostris, B. *Dorschei* verba sunt in *Pentatec.* p. 602.

§. 5. Maxime vero necessarium est, hæc phrasæ & loquendi formulas curatius distinguere; cum alias *mystica* unio cum *relativa* illa confundatur, quod fit à *Novatoribus*, qui hinc

hinc in crassissimos delabuntur errores, ut vel præferant unionem justificationi, vel ipsam justificationem pro effectu unionis mysticæ venditare non erubescant. Atque hinc etiam oritur abusus phraseos: *Ego sum Christus*; quam B. Lutherus adhibens, non ad unionem mysticam respexit, sed potius ad justificationem, i. e. Christi justitia, victoria, vita, est mea. vid. B. Pfeiffer: in *Der ger. Sache* / p. 212. seq. & in *Sceptic. Tripart. P.* ll. c. 10. De cætero confer: pluribus de distincta hac phrasi, Dn. D. Loscherus in *Decim. Evang. P. V.* p. 195. seqq. & Dn. D. Stoltze, in *Schediasm. de duplici unione.*

CXXIX.

Paulus unionem & communionem fidelium cum Christo elegantibus figuris adumbrat.

I.

Ita unionem hanc depingit per unionem *capitis & membrorum*, Rom. XII. 1 Cor. XII. Eph. I. & IV.

2. Ita picturam desumit ab *architectura*, 1 Cor. III. Eph. II. 19. 20.

3. Sic unionem hanc sub imagine *conjugii* proponit. 1 Cor. VI. 17. 2 Cor. XI. 2. Eph. V. 23. seqq.

4. Similiter à *plantis & arboribus* similitudinem mutuatur, Rom. VI. 5.

CXXX.

Paulus utitur voce υιοθεσίας, ut filiationem Christi à nostra distinguat.

Ita observat D. Augustinus, de consensu Evang. L. II. c. 3.

CXXXI.

Apostolus, adhortaturus ad dilectionem proximi, frequenter argumentum desumit à COMMUNIONE MEMBRORUM.

I.

Sic I Cor. XII. 26. 27. *Si patitur unum membrum, omnia membra compatiuntur. &c.*

2. Sic iter loquitur, de eodem corpore atque membris, Eph. IV. 4. 16. & 25. ad suadendam charitatem mutuam.

CXXXII.

Aurea Lutheri Regula est: Apostolus de Lege, quatenus est doctrina DEI, loquitur honorifice; contemptim vero, quatenus opponitur Evangelio.

I.

Sic, quando Lex per se consideratur, ut doctrina à DEO promulgata, honorificis titulis ornatur, dicitur *Lex sancta, mandatum sanctum & bonum*, Rom. VII. 12. *mandatum, quod ad vitam*, v. 10. *Lex bona*; I Tim. I. 8. conf. Act. VII. 38. ubi dicitur *sermo vivus*.

2. Sic, quando in Articulo justificationis & in collatione cum doctrina Evangelii, itemque respe-

respectu naturæ nostræ corruptæ consideratur, ibi velut contemptim & ignominiose de Lege Apostolus loquitur: vocat enim *padagogum* & *carcerem concludentem*, Gal. III. 23. 24. *jugum servitutis*, Gal. V. 1. *operationem iræ ac mortis*, Rom. IV. 15. c. VII. 5. *infirmam & egena elementa mundi*, Gal. IV. 9. *ministerium mortis & condemnationis, literam occidentem*, 2 Cor. III. 6. 7. & 9. *Chirographum, nobis contrarium*, Col. II. 14. *Testamentum generans in servitutem*, Gal. IV. 24. conf. Hebr. VII. 18. 19. Rom. VIII. 3.

Vid. B. Lutherus To. IV. Jen. Lat. f. 149. & B. Gerhard. Loc. de Lege, § 5.

CXXXIII.

Paulus aliter de morte Christi, aliter de morte fidelium loquitur.

1.

Ita Christum esse *mortuum*, expresse ait, Rom. VI. 10.

2. At fideles *dormientes* introducit, 1 Theff. IV. 13. Utrumque discrimen simul occurrit ib. v. 14. ubi Christum *mortuum*, fideles autem *dormientes* asserit.

Theophylacti hæc observatio est ad 1 Theff. IV. 14. & *Gregorii XII. Moral. 5.* Illum nempe, quem jam resurrexisse noverant, eis mortuum insinuare non dubitat; eos vero, qui necdum resurrexerant, ut spem resurrectionis insinuet, non mortuos, sed *dormientes* vocat.

Præterea Christi mors vere talis erat, velut peccati stipendium, ea vero in fidelibus mu-

tata in suavem somnum. Egregie *Megalan-*
der: St. Paulus heisset unsern Tod nicht einen Tod/
 sondern einen Schlaff/ und Christus Tod heisset er ei-
 nen rechten Tod / damit gibt er dem Tode Christi eine
 solche treffliche Macht / daß wir dagegen unsern Tod
 sollen für einen Schlaff achten. Tom. V. Altenb.
 fol. 973. b.

CXXXIV.

Paulus aliter de PRÆSENTIA Christi GRATIO-
Sa, aliter de GLORIOSA, loquitur.

I.

Sic, ubi dicit, Christum *apud nos, aut in nobis esse,*
 Gal. II. 8. 10. Eph. III. 17. descriptio est
 præsentia Christi apud nos *gratiosa*, in hac
 vita.

2. At, cum nos dicimur *esse cum Christo*, ut
 2 Cor. V. 8. Phil. I. 23. 1 Theff. IV. 17. descri-
 ptio est *gloriosa* præsentia in coelis.

3. Idem discrimen in *Johanne* observat B.
Glasius, Explicat. c. XVII. Joh. ubi p. 179. ita:
 Superius paulo, v. 23. dixerat Christus, *se esse in*
piis & electis, quæ est præsentia gratiosa in hac
 vita; nunc precatur v. 24. *ut pii sint secum,*
ubi ipse est, quæ est præsentia gloriosa in altera
 vita.

Discrimen phraseos ita insinuat B. *Dorisch:*
Pentad. p. 599. "Nota: Deus *nobiscum esse* in
 hac vita, nos *cum ipso fore* in altera idicimur,
 quia advena cum suo hospitore esse, & qui
venit ad alium, cum eo, ad quem venit, esse di-
 citur, non contra. Deus vero ad nos viato-
 res

res venit, nos demum ad ipsum per felicem
 μετάβασιw ἐκ τῆς θανάτου εἰς ζωὴν venturi
 sumus. „

Confunduntur hæc ex hypothefi *Calviniana*,
 Affirma enim, fide nos adscendere in cœlum,
 ibique Christum contemplari atque intueri:
 non inde sequitur, Christum nobiscum esse,
 sed potius nos esse cum Christo. conf. *To. V.*
Giess. Disp. VII. § 72. 73. Vid. & To. III. Disp.
IX. § 63. sq.

CXXXV.

*Apostolus abrogatas LEGES MOSAICAS duplici
 adhuc modo allegat.*

I.

Sic genus ipsum, quod in ceremonialibus
 & judicialibus naturale & morale est, ad
 doctrinam proponit, ut: *Qui altari serviunt,
 de altari vivunt. Ergo justum est, ut, qui Evange-
 lio serviunt, de Evangelio vivant. 1. Cor. IX. 13. 14.*
 Qua ratione autem Ministris prospiciendum
 sit de victu, liberum relinquit. Ita ex illa
 Lege: *Bovi trituranti non obligabis os,* Paulus su-
 mit genus, quod est naturale, seu morale:
Dignus est operarius mercede sua. 1 Tim. V. 18.

2. Sic ceremonias Mosaicas allegorice in-
 terpretatur, ut hostias & sacrificia, *Rom.*
XII. 1. Hebr. XIII. 11. 12. 15. Pascha, 1 Cor. V. 7.
circumcisionem, Rom. II. 25, 26, 27. Phil. III. 5.
conf. de Sacerdotio, 1 Pet. II, 9. B. Chemnit. LL.
Theol. P. II. f. m. 15. a. 18. a.

CXXXVI.

*Observandum, quod Apostolo Paulo τὰ ἐπιχρᾶντα
sint omnia illa, quæ nobis à Christo
obveniunt.*

I.

Sic Eph. I. 3. c. II. 6.

2. Sic Hebr. III. 1. *vocatio supracælestis* vocatur, in oppositione, ratione umbræ & corporis, Hebr. X. 1. quia cœlestia sub V. T. figuris involuta erant, in N. T. revelata & præsentia sistuntur.

3. Sic Hebr. VIII. 5. *typi & figuræ V. T.* vocantur *umbra supracælestium*, h. e. eorum, quæ in N. T. in Christo exhibentur & dantur. Explicante B. Seb. Schmidio in Ep. ad Hebr. p. 307. sq.

CXXXVII.

*Quando apud Paulum præter ANIMAM vox
SPIRITUS occurrit, vel ἐξηνήλικως illa, pro na-
tura anime, vel ἐνεργηλικως, pro donis spiritua-
libus, vel denique παρασάλικως, pro inha-
bitatione Spiritus S. est accipienda.*

I.

Sic Hebr. IV. 12. *Sermo DEI* pertingit usque ad *divisionem anime & spiritus*, per ἐξήγησις, qua anima per spiritum describitur, intelligatur. conf. Esa. XXVI. 9. Luc. I. 46

2. Sic I. Thess. V. 23. *integer sit spiritus & anima & corpus*, I. Cor. II. 12. *Non accepimus spiritum mundi, sed Spiritum, qui ex DEO est, quis non*

non intelligit, dona Spiritus S. gratiosa indigitari!

3. Sic Rom. VIII. 18. *Spiritus testatur cum Spiritu nostro, quod simus filii DEI*, conf. 1. Cor. III. 16. non tertia pars hominis essentialis, prout Fanatici contendunt, sed gratiosa Spiritus S. inhabitatio denotatur. B. D. Neumann, Theol. Aphorist. p. 294.

CXXXVIII.

Apostolo Paulo solenne est, per FUTURUM SE-CULUM tempus N. T. indigitare.

I.

Sic Deus ἐν τοῖς αἰῶσι τοῖς ἐπερχομένοις dicitur ostendere eminentem opulentiam gratiæ suæ; quæ sane luculenta N. T. descriptio est.

2. Sic Ebr. II. 5. asserit, Deum orbem futurum, τὴν οὐκ ἐκλήθη τὴν μέλλουσαν, non subjecisse Angelis. Quo loco V. & N. T. status inter se contenditur, quod licet in regno gratiæ N. T. Angeli ut πνεύματα λειτουργικά versentur, tamen nec expectandas amplius apparitiones Angelorum, vel revelationes eorum admittendas esse.

3. Sic per virtutes seculi futuri, Hebr. VI. 5. commode intelligas virtutes & miracula seculi Evangelici, quippe quæ & cum καλῶ ῥήματι τοῦ Θεοῦ, seu Verbo Evangelii, conjungebantur, & obduratos vel maxime convincebant.

Nimirum Paulus, quasi intra divortium utriusque Fœderis constitutus, suum illud, quod degebat ævum, præsens, quod vero in-
'seque-

sequebatur, futurum appellabat; Sicut Judæi inter עולם הזה & עולם הבא distinguebant, vid. B. D. Neumanni Programm. p. 180. &c. Hinc & B. Seb. Schmid. ad Hebr. III. 5. observat: In Epistola ad Hebræos futura notant tempora Christi.

CXXXIX.

VETUSTAS & NOVITAS apud Paulum non tam de tempore, quam bonitate, utilitate & firmitate, usurpatur.

I.

Ita *vetus* homo est, qui corruptus est & malus, si vel natus sit recentissime; *novus* autem homo est, qui incorruptus & bonus, si vel Methusalah sit senior. Col. III. 9. 10.

2. Eodem modo *Vetus Testamentum* est, quod ad Justificationem nihil potest aut prodest; *Novum*, quod potens & utile; ideo Apostolus vocat *vetus* γηράσκον, & propinquum evanescentiæ. Hebr. VIII. 13. conf. 2 Cor. V. 17. B. Schmid. Comm. ad Hebr. p. 885.

CXL.

In Epistola ad HEBRÆOS vocabulum μέλλων sumitur pro eo, quod optimum atque perfectissimum est.

I.

Hoc modo μέλλουσα οικουμένη, c. II. 5. dicitur, & c. VI. 5. μέλλων αἰών, qui jam est, invisibilis autem nobis est, cœlestis & perfectissimus, Eph. I 21. ubi opponitur ἡ αἰώνι τῆτι

Ἰσθω, h. e. caduco & perituro. conf. tamen
Entb. CXXXVIII.

2. Sic *Isaac* dicitur *benedixisse Jacobo* περι μελ-
 λόντων, *Hebr.* XI. 20. quia *precipuorum bonorum*,
 h. e. primatus in Sacerdotio & regno, uti ap-
 pellatur *Gen.* XLIX. 3. ipsi potestatem dedit.

3. Sic & c. XIII. 14. μελλουσα πόλις καὶ μέ-
 νουσα, est illa ipsa *coelestis Hierosolyma*, de
 qua c. XII. 22. quæ μελλουσα dicitur, tum quia
 nobis per fidem *eventura* est, tum vero inpri-
 mis, quia *optima* est & *perfectissima*, *invisibilis* &
caelestis.

4. Sic & c. IX. 9. dicuntur μελλοντα αγαθα,
 non tam quia erant futura, sed inprimis quia
optima, *perfectissima*, & *per se id efficientia*, quæ
salus nostra requirit. *Juxta B. Dorsch. Comm.*
posth. in Ep. ad Hebr. p. 488.

CXLI.

*Paulus in Epistola ad HEBRÆOS frequentius
 nomine JESU utitur.*

Ἐκθεσις.

§. 1.

Scilicet, cum *Apostolus* in reliquis suis *Epi-*
stolis plerumque vel solo *Christi* nomine
 utatur, vel nomina *Jesu* & *Christi* conjun-
 gat; sæpius tamen in *ad Hebræos* Epistola so-
 lum *JESU* nomen ponit.

§. 2. Cum enim *Hebræi* ante converfio-
 nem suam acerrimi nominis hujus hostes
 fuerint, quemadmodum & ipse *Apostolus*,
 Act.

Act. XXVI. 9. ita partium suarum nuncesse
judicabat, Hebræos ad reverentiam hujus,
nominis tanto diligentius excitare. B. Ittig.
Exerc. Theol. ad Hebr. II. 9. c. II. §. 14. sive in
Opusc. var. p. 93.

CXLII.

*Hic est stylus Pauli, ut Aoristo ἔγραψα utatur
de iis, quæ eodem momento scripserat.*

Videloca 1 Cor. V. 11. 2 Cor. II. 3. 4. Gal. VI.
11. Atque, hoc modo explicandus locus,
1 Cor. V. 9. *Scripsi vobis in Epistola, non commisceri
cum scortis, ut adeo nihil in eo præsidii pro
Traditionibus, suis inveniant Papicola. confer
B. Schomeri Exeg. ad h. l.*

CXLIII.

*Particula διὰ in Epistolis Paulinis sæpe STATUM
denotare solet.*

I.

Ita Rom. IV. 11. sunt πιστεύοντες διὰ ἀκροβυστίας,
ie. credentes, qui sunt sub præputio, vel in
statu præputii. conf. & c. II. 27.

2. Ita οἱ διὰ προσφορᾶς, Hebr. X. 10. dicun-
tur, qui sunt sub victima, vel in hoc statu, ut
credant in victimam, Jesum Christum, ex-
plicante B. Seb. Schmidio Comm. ad Hebr. pag.
1062.

3. Ita mulier dicitur salvari διὰ τρυφονίας,
1 Tim. II. 15. non quasi liberorum genera-
tio

tio tanti sit coram DEO meriti, ut per eam contingat æterna salus, quæ Pontificiorum hic *ἡρεβλόης* est; sed sensus ex data Regula integer hic prodit: Mulier quidem obnoxia facta est seductioni satanæ, sed bene habet, non ideo omni spe salutis excidit, quin potius hoc ei Christus impetravit, ut in suo muliebri statu & opere *τεκνογονίας*, quantumvis id non sit ab omni labe peccati liberum, salvari tamen possit, si videlicet manserit in fide, & a quibus fides divelli nequit, virtutibus, dilectione videlicet proximi, sanctificatione & castitate. B. Walther. in Harmon. Bibl. ad h. l.

CXLIV.

PETRUS Epistolas suas præcipue Judæis, dehinc vero & aliis fidelibus, dedicavit.

I.

Quia, ut Paulo concreditum erat Evangelium præputii, sic Petro Evangelium circumcisionis, Gal. II. 5. 7.

2. Quia ipsos etiam peregrinos & advenas alloquitur, 1. Pet. II. 10.

3. Quia etiam compellat illos, qui æque pretiosam fidem sortiti fuerant, i. e. Gentiles, 2. Pet. III. 1.

Nunquam enim sic limitatum fuit Apostolorum officium, quin singulis patuerit totus terrarum orbis.

CXLV.

CXLV.

Solenne PETRO est, dictis & exemplis V. T. doctrinas suas confirmare.

I.

Sic Prophetas V. T. ut testes futuræ gratiæ allegat, 1. Pet. I. 10. 12.

2. Sic Christum, ut lapidem angularem Sionis, more Prophetico describit. 1 Pet. II. 6.

3. Sic passionem & mortem Christi ipsis *Esaie* verbis delineat, 1 Pet II. 21. 22. 23. conf. c. I. 19.

4. Sic Scripturam Propheticam cum lumine conferens, 2. Pet. I. 19. ad Ps. CXIX. 105, respicit.

5. Sic ex Ps. XXXIV. eximium pensum repetit. 1 Pet. III. 10. 11. 12.

6. Sic diluuium Noachicum, ut typum Baptismi adducit, 1. Pet. III. 20.

7. Sic exemplo Angelorum lapsorum, exemplo mundi antediluvianis, exemplo Sodomæ & Gomorræ, Lothi, Bileami, aut impios terret, aut solatur pius & erigit.

Idem in Epist. *Jude* occurrit, quæ tota est exhortatio, ut perseverent in fide, in vocatione & inchoata obedientia, sumta à comminatione pœnarum. vid. *Melanchthon*. Explic. Ev. P. IV. p. 246. conf. p. 470.

Hinc probe observat *Megalander*: St. Peter ist reich von Schrifften / greiffst weit um sich in der Schrift / To. II. Alt. f. 424. b. & f. 431. b. Er führet durch und durch immer einen Spruch in den andern.

den. Ita cum c. l. loquitur de sanguine adpersio-
nis. Es läuft / ait, auf das Gesetz Mosi, da hat es
S. Petrus hergezogen / und will uns den Mosen auf-
decken und in die Schrift führen. Ex. XXIV. l. c.

Nimirum Harmonia Prophetico-Apосто-
lica de identitate fidei & doctrinae nos certos
reddit.

CXLVI.

*PETRUS sub ipso revelationis statu Auditores
suos ad Scripturam Canonicam remittit.*

1.

Sic Evangelium, ultimis temporibus revela-
tum, commendat ceu pignus, in Ecclesia
perpetuo mansurum, 1 Pet. I. 12. 13. 24. 25.

2. Sic. 2 Pet. I. 19. 20. à revelatione illustri
Thaborica ad verbum Propheticum suos re-
vocat.

3. Sic contra futuros Empectas servare ju-
bet verbum, à Prophetis & Apostolis revela-
tum, 2 Pet. III. 2.

Itaque nec alios Apostolos, nec aliud ver-
bum Apostolicum expectare debemus cum
Fanaticis. conf. Enth. XI.

CXLVII.

*Petrinum est, CHRISTUM appellare DOMINUM
& SERVATOREM NOSTRUM.*

1.

Vide loca, 2 Petr. I. 11. Cap. II. 20. c. III. 2. &
18. Scilicet omnes Apostoli in eo sunt, ut
Majestatem Christi divinam extollant, Chri-
stumque verum DEum esse ac Dominum no-
strum, demonstrant.

P p

CLIX.

CXLIIX.

*PETRUS per Articulum de RESURRECTIONE
CHRISTI fidem nostram imprimis confirmat.*

I.

Sic I Pet. I. 3. *Spem vite eterna per resurrectionem
Christi nobis datam, indigitat.*

2. Sic ib. v. 21. *Christum ideo resuscitatum esse
docet, ut credamus in ipsum & speremus.*

3. Sic I Pet. III. 21. *Baptismum nostrum va-
lidum esse docet per Resurrectionem Christi.*

Nimirum in hoc conspirat cum Paulo,
quod Resurrectionem Christi fulcrum & fun-
damentum fidei nostrae esse doceat.

CXLIX.

Petrinum est, vocationem Electionis nomine efferre.

I.

Sic I Pet. I. 1. *Electos peregrinos salutat.*

2. Sic per genus electum I Pet. II. 9. *haud du-
bie vocatos intelligit, quando quidem dicuntur
ibidem à tenebris vocati in admirabilem lucem.*

3. Sic I Pet. V. 13. *συνεκλεκτῆ, i. e. una vocata.*

4. Hinc 2 Pet. I. 10. *vocationem & electionem
ἐξηγητικῶς conjungit.*

Ufus est Elencticus aduersus Huberum, qui
Electionem universalem comminiscebatur,
his aliisque locis abusus.

CL.

Familiare est PETRO, Fidem salvificam appellare

ἐπίγνωσιν.

I.

Ita 2 Pet. I. 8. *Domini nostri J. C. ἐπίγνωσιν ap-
pellat*

pellat fidem, quippe de qua egerat v. 1. & 5.

2. Sic 2 Pet. II. 20. *qui effugerunt inquinamenta mundi* *καὶ ἐπιγνώσει Domini & Servatoris J. C.* itidem fidem intelligas, hæc enim à pollutionibus mundi aliena est.

3. Similiter 2 Pet. III. 18. *Crescite in Gratia & γνώσει Domini.* Nimirum præcipua fidei pars *ἐπιγνώσις* est, quæ proinde per Synecdochen sic appellatur. conf. Tit. I. 1. Id quod contra Pontificios notandum est.

CLI.

Hunc morem tenet Petrus Apostolus, ut egregiam adhortationem unam alteri semper annectat.

I.

1. Sic I Pet. V. 6. 7. adhortationi ad *humilitatem* factæ, aliam addit de *fiducia filiali*, in DEO ponenda.

2. Sic I Pet. II. 11. seqq. & multis locis aliis.

CLII.

Apud Petrum de TRIBUS PRETIOSIS sermo est.

I.

Sic loquitur de *pretioso Christi sanguine*, I. Pet. I. 19. Conf. B. Dorsch. in Pentad. p. 374.

2. Sic *pretiosarum promissionum* mentionem facit. ib. v. 4.

3. Similiter *pretiosam fidem* deprædicat, 2 Pet. I. 1.

Hæc scilicet *pretiosa* arcto nexu inter se coherent, ubi *fides* in *sanguine* Christi *remissionem* impetrat, vi *promissionum divinarum*.

CLIII.

PETRUS verbo προέβηθαι crebro in suis Epistolis, nullibi tamen frustra, eo utitur.

I.

Ita in bono sensu usurpat, qui est προέβηθαι profectus in caelum. 1 Pet. III. 22.

2. Ita in malo significato adhibet, 1 Pet. IV. 3. ubi introducit προεβηθαι εν ασελγειαις f. & 2 Pet. II. 10. προεβηθαι in concupiscentia pollutionis. it. c. III. 3. Empectas, secundum proprias suas conscientias προεβηθαι.

3. In his itaque locis cum verbum προέβηθαι non redundet, ergo nec 1 Pet. III. 19. pro superfluo praecise habendum erit, ubi Christus profectus praedicasse dicitur spiritibus, qui erant in carcere. Neque vero improprie & metaphoricè illud accipias pro perpeffione dolorum infernalium in profundissima exinanitione, sed proprie, ut notet motum realem de loco, ex sepulcro videlicet in π̄g damnatorum, seu infernum, pro statu & conditione corporis Christi glorificati. vid. B. Quensted. System. P. III. f. 374. b.

CLIV.

JACOBUS Apostolus in doctrina de IUSTIFICATIONE per fidem Paulo neutiquam contradicit.

I.

Quia uterque Christianismum pro scopo habet: Paulus magis fundamentum urget, & fidem inculcat, contra Phariseos atque hypocritas: Jacobus vero magis studium sanctimoniae urget, ceu fidei testimonium, contra

Epi-

Epicuræos & irrogenitos. Ad hunc modum egregie notat B. Chemnit. quod primo tempore prædicationis Apostolorum opponebantur disputationes de disciplina Legis; sed cum hac ratione non posset præpediri cursus Evangelii, diabolus Epicureismum excitavit in Ecclesia. Et hinc reperitur talis differentia in scriptis Apostolorum: quod priores Epistolæ contra persuasionem de Justitia Legis pugnant; posteriores vero urgent fructus pœnitentiæ, & refutant Epicuræas opiniones de licentia vitæ. *To. II. LL. Theol. f. m. 238. a.*

2. Quia *Fides* apud *Paulum* notat fiducialem meriti Christi apprehensionem; apud *Jacobum* vero externam fidei professionem significat, ut apparet ex *Jac. II. 14.* ubi quis dicit, *se habere fidem.* *conf. v. 18.*

3. Q. *Paulus* affirmat, *justificari* hominem coram Deo, i. e. à peccatis absolvi, & in gratiam recipi, non operando, sed credendo, exemplo *Abrahami*; *Rom. IV.* apud *Jacobum* autem fides & opera simul *justificant*, i. e. non sola professio fidei, verum etiam opera illi conformia arguunt & *declarant*, hominem vere justificatum, *c. II. 24.* Ut adeo *justificari* apud *Jacobum* idem sit, ac declarari sive demonstrari justum, quod facile colligitur ex scopo, & tota disputationis serie.

4. Adeoque non implicat diversa ejusdem testimonii ex *Gen. XV. 6.* applicatio: *Credidit Abraham DEO, &c.* Nam D. *Paulus Rom. IV. 3.*

ex verbis illis infert, Abrahamum esse iustificatum fide sine operibus. Jacobus autem, c. II. 23. non ex ipsis verbis argumentatur, sed ex eorundem *complemento*, i. e. ex consequente arguit antecedens: *Impleta est Scriptura*, q. d. Ex hoc insigni facinore Abrahami apparuit verissimum fuisse, quod Scriptura 30. annis jam ante de Abrahamo testificata erat, *vere credidisse DEO, & hoc ei imputatum fuisse ad iustitiam*. Sicut & *Epist. ad Hebr.* argumentatur: Fidem Abrahami ex immolatione filii cum primis eluxisse, c. XI. 17. conf. Act. XIII. 32. 33. vid. ex professo B. Hülsem. in *Harmonia Apostolica SS. Pauli & Jacobi de Justificatione*, quæ Tractatui ejus de *Auxil. Grat.* subnexa est. B. Mentzer. To. V. Giess. Disp. XI & B. Höpfner: de *Justificat.* p. 1067 seqq.

CLV.

S. JACOBUS plurimis delectatur similibus.

Vide c. I. 6. 10. 11. 23. c. II. 26. c. III. 3. 4. 5. 7. 12. c. IV. 14. c. V. 7.

Adeo nec Spiritus S. elegantiam sermonis adspernatur.

CLVI.

JOHANNES in Epistolis suis Summam Christianismi de FIDE & CHARITATE unice inculcat.

Εκθεσις.

§. I.

Duæ nempe Christianismi partes sunt: *Fides & charitas*. Illam in Paradiso rapuit fatan, hanc in Caino. *Qui ab initio peccat,*

cat, aut mendacii, aut homicidii opus facit. Altero tollit fidem, altero charitatem, ex observatione B. Lutheri, Comm. posth. in 1 Joh. p. 154. Hæc causa est, cur summam Christianismi unice urserit Johannes.

§. 2. Ita enim κεφάλειον Epistolæ suæ indicat ipse, 1 Joh. III, 23. Ut credamus in Christum, & pie vivamus. Quoad fidem autem Deitatem Christi, & quoad pietatis officia charitatem proximi inprimis urget.

§. 3. Fidem nimirum & pietatem vitæ arcte inter se connectit Apostolus, ostenditq; argumenta, quæ ad zelum & constantiam in Fide impellunt, simul pietatis incentiva esse.

§. 4. Alias B. Lutherus in Collöq. Mensal. notat, Johannem, posteaquam Evangelium suum scripsisset de vera fidei natura ac proprietate, adactum fuisse, ad Epistolas suas de bonis operibus exarandas, propter eorum malitiam, qui Evangelio ad carnalem securitatem abutuntur.

CLVII.

Scopus vero, ad quem hæc collineant, est REGENE-
RATIO hominis, seu FILIATIO SPIRITUALIS.

Ἐκθεσις.

§. I.

Ex consilio enim Aristotelis aurea hæc regula probe tenenda est: De quocunque subjecto plurima, eaque essentialia prædicata, investigari possunt, illud præcipuum textus argumentum, adeoque pro scopo il-

P p 4

lius

lius cognoscendum est. Conf. poster. *Analyt.*
L. II. c. 13. §. 2.

§. 2. Hujus igitur Regulæ beneficio B. *Rap-
poltus* evincit, palmarium Epistolæ Joannæ
thema esse, ideam *Filii DEI*, sive *hominis re-
geniti* describere.

§. 3. Hunc nimirum prædicata, ut vocat
ipse, essentialia indicant. *Credere in Nomen
Filii DEI, purificare se, peccatum non committere,
exercere justitiam, non posse peccare, diligere fra-
trem, odio esse mundo, animam ponere pro fratri-
bus, non claudere viscera erga egenos.* Horum
coacervatio perfectam Filii DEI definitio-
nem gignit. vid *Comm.* ejus in I Joh. Ep. p. 4

CLVIII.

Scribendi modus Johanni est APHORISTICUS.

ΕΚΘΕΩΣ.

§ I.

Exponam rem verbis B. *Seb. Schmidii*: Jo-
hannes, ait, certos habet Aphorismos,
quorum singulis suam statim, & nonnun-
quam satis prolixam subjungit ΕΚΘΕΩΣ, qua
modo ex iis doctrinæ per bonam conse-
quentiam eliciuntur; modo verba aut res
amplius exponuntur aut probantur.

§. 2. E. G. post Exord. Ep. prioris I. Aphor. est
v. 5. DEUS lux est, & tenebræ in ipso nullæ sunt.
Huic Aphorismo amplius expositionis ergo
v. 6. & 7. duas addit doctrinas, unde vult ta-
cite concludere: Ergo ambulemus in luce,
sicut ipse in luce est, ut veritatem faciamus,
&

& veram communionem habeamus in ipso inter nos. &c.

§. 3. Non absimilis igitur hæc Epistola est *Ecclesiastæ Salomonis*, in quo etiam varii Aphorismi de vanitate mundi inveniuntur, quorum singuli suas habent ulteriores & uberiores expositiones, interpositis quoque Aphoristicis sententiis aliis. vid. Comm. in 1 Joh. p. 6. Conf. B. *Æg. Humm. Opp. T. IV. fol. 992 b.*

CLIX.

Johannes DEMONSTRATIONIBUS

frequenter utitur.

§. I.

Ita nunc observationem mandatorum DEI, seu studium novæ obedientiæ, ex virtute & efficacia veræ agnitionis Christi, tanquam effectum ex sua causa urget c. II. 3. 4. Nunc dilectionem DEI ex dilectione proximi, tanquam causam ex effectu suo concludit. c. IV. 20. 21.

§. 2. Hinc & sæpissime utitur Apostolus verbo *cognoscendi*, ἐν τῇ αὐτῇ γινώσκόμεν. ut: c. II. 3. 5. c. III. 16. 24. c. IV. 2. 13. c. V. 2.

§. 3. Neutiquam igitur has inanes repetitiones dixeris, sed dialecticas conclusiones, quibus aliud ex alio deducit.

CLX.

Johannes pleraque ex oratione Christi ultima in suas Epistolas, primam præsertim, redegit.

§. I.

Est hæc observatio B. Gerbardi, *Harm. Ev. c. CLXXX. fin.* quæ ex ipsa collatione facile corroborari posset.

§. 2.

§ 2. Hoc ipso vero tum valedictorium sermonem Christi, tum προαγώνιον orationem singulariter nobis commendare voluit.

CLXI.

Oratio Johannis licet sit melliflua, ut ex Evangelico affectu profluens, simul tamen gravior est, & non raro fulminans.

Ἐκθεσις.

§. I.

Ità Oratio melle dulcior est, I Joh. II. 1. 2. Paracletum habemus apud Patrem, J. C. justum, & ipse propitiatio est. c. III. 1. Videte, qualem dilectionem dedit nobis Pater, ut liberi DEI vocemur, &c.

§. 2. Interim & dicta duriuscula immiscet, ut c. I. 6. 8. Mentimur, & non facimus veritatem. c. III. 8. Qui facit peccatum, ex diabolo est. c. IV. 3. Omnis Spiritus, qui non confitetur, Jesum Christum in carne venisse, ex DEo non est.

§. 3. Notes hic, ex 2. Ep. v. 6. 7. quod DEus imperet per Johannem *amorem*, imperet *odium*: hoc erga Anti-Christos, illum erga proximum, cum primis vero οἰκεῖς τῆς πίστεως. Ita præceptum de Christiana charitate non adversatur præcepto de observanda verbi divini veritate, ut egregie notat B. Sonntag. in *Hecdec.* p. 43.

§. 4. Ostendit Canon, in docendo verbum duriusculum, ceu medicinam amaram, inspergendum esse, ad eo majorem attentionem atque cautelam excitandam.

CLXII.

CLXII.

Solenne est Johanni Apostolo, Auditores suos
FILIOLOS vocare.

EX JE 15.

Rationem hanc reddit B. Hildebrand. in *Antiqq. S.* p. 179. Paulus & reliqui Apostoli Auditores suos *fratres* appellant: hi enim scripserunt, tanquam ad coætaneos: Johannes autem *Filiolos* compellat, ut qui in extrema senectute scripsit.

CLXIII.

Johannes identidem repetit voces hypocritarum, in *inani de Christianismo persuasione acquiescentium.*

Prob.

I.

Ita c. I. ter: *εὐὸν εἰρωμεν*, si dixerimus, quod communionem habemus cum ipso, &c.

2. Ita c. II. 4. *Qui dicit: Cognovi ipsum, & precepta ejus non servat.* &c. conf. v. 6. 9.

3. Similiter c. IV. 20. *si quis dixerit: Amo DEUM, & fratrem suum odio habet, mendax est.*

Et ex hoc idiotismo stylum Johannis facile agnoscas.

CLXIV.

Est hic mos Johanni, ut ex postremo verbo aliquo novam captet dicendi materiam.

Prob.

I.

Ita ex iis, quæ de Renascentia ex DEO in fine cap. II. pr. Ep. admonuerat, inæstimabilem divinæ adoptionis honorem deducit, & ad

& ad institutum de vitæ sanctitate, nova obedientia & Christiana charitate sectanda, applicat. Observante B. Rappolto, Opp. p. 253. fin.

2. Ita hucreferas 1 Joh. I. 3. *Quod vidimus & audivimus* (illud vero jam præcellerat,) *annunciamus vobis.* Ubi B. Seb. Schmid. Mos est Scripturæ Sacræ, ut, quando iis, quæ dicta sunt, novam aliquam circumstantiam addere vult, ex dictis aliquid reassumat, cui novam hanc circumstantiam annectit. p. 62.

CLXV.

Demonstrandi vis apud Johannem sæpe acuitur loquendi genere universali, voce πᾶς expresso.

Prob.

I.

1 Joh. II. 16. *OMNE, quod est in mundo, non est à Patre &c.*

2. Ib. v. 23. *OMNIS, qui negat Filium, nec Patrem habet, conf. & v. 29.*

3. 1 Joh. III. 3. 4. *OMNIS, qui habet spem hanc, purgat seipsum. OMNIS, qui facit peccatum, & iniquitatem facit. conf. & v. 6. 9. 10. 15.*

4. 1 Joh. IV. 2. 3. *OMNIS Spiritus, qui confitetur Jesum Christum in carne venisse, ex DEO est. & contra. Adde c. V. 1. 4. 18.*

Facit hæc particula ad Orationis *θεῖνον*, quæ in Versione Germanica sæpius omissa est.

CLXVI.

Evangelii hostes à Johanne ANTI-CHRISTI appellatione insigniuntur.

Ἐκδοσις.

Ἐκθεσις.

§. 1.

Distinctio hic tenenda inter Anti-Christum, *generaliter & determinate* sumtum, Quoties nempe Apostolus de tali Anti-Christo loquitur, qui jam jam suo *venerit* tempore, 1 Joh. IV. 3. 2. Ep. v. 7. toties ipsum de Hæresiarchis sui temporis, Cerintho, Ebione, & aliis Anti-Christi magni anteambulonibus, accipias. Quoties vero de tali agit, qui adhuc *sit venturus*, ut 1 Joh. II. 18. toties magnum istum τὸν ἀντικείμενον καὶ ἀνομον, de quo Paulus 2 Thess. II. indigitari existimes.

§. 2. Observes enim, quod prima Anti-Christianismi semina jamdum Johannis tempore sparsa fuerint. Unde ait 1 Ep. IV. 3. Hic est ille Spiritus *Anti-Christi*, quem audivistis *venturum esse, & jam nunc in mundo est.* Certe uno omnes Anti-Christi spiritu ferebantur. conf. B. Sonntag. in *Hecdec.* p. 45. sq.

CLXVII.

Ut suavis harmonia rerum ac phrasum inter Evangelium Johannis & primam ejus Epistolam datun: Ita quoque secundam & tertiam Epistolam prioris velut compendium dixeris.

Prob. Prius.

1.

Itacum Evangelium suum hac formula incipiat: ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος; Joh. I. 1., Similiter primam Epist. inchoat his verbis: ὁ ἦν ἀπ' ἀρχῆς, (nempe λόγος ζωῆς) 1 Joh. I. 1. ib. de λόγῳ dici-

dicitur: ἐν αὐτῷ ζωὴ ἦν, v. 4. & h. l. v. 2. dicitur: Et *vita* manifestata est, imo *vita* hæc erat apud Patrem, coll. Joh. I. 1. 2. confer de Ἐθεσάμεθα, Joh. I. 14.

2. Ità Præceptum de *Dilectione*, quod Christus apud Johannem tam sedulo inculcat; per totam Epistolam repetitur.

3. Ita Aphorismus Johanneus 1 Joh. IV. 9. *In hoc manifestata est dilectio DEI in nobis, quod Filium suum unigenitum misit DEUS in mundum, ut vivamus per ipsum;* cum Joh. III. 16. plane coincidit. Plura in præsentī non addo.

Prob. posterius.

Ex accurata Epistolarum collatione, quam instituit B. Sonntag. in *Heedec.* p. 7. 8. Unde non abs re censet Coccejus alicubi, Summam totius primæ Epistolæ & doctrinæ de Christo atque Anti-Christo repeti in secunda (& tertia.)

Est nempe hæc libertas Spiritus sancti, ut eandem, unius cum primis Amanuensis sacri phrasin, eandemque sententiam iteret.

Nec parum facit ad duarum posteriorum Epistolarum αὐθεντικῶν, cum ex harmonico φρασεολογίας Joannæ consensu appareat, has posteriores æque ac primam, unius parentis, divinitus inspirati, germanam esse sobolem.

CLXVIII.

Diversa apud Johannem, phrasin est: PECCATUM FACERE; ET PECCATUM HABERE.

I.

Ita *peccatum facere*, 1 Joh. III. 8. 9. deliberatum peccandi propositum includit, notatque, toto cordis affectu in malum ruere, nec ideo in renatum, quamdiu talis est, cadit. Egregie notat B. Seb. Schmid. stylus scripturæ hic est, ut de fidelibus non soleat dicere, quod *peccent*, quod *peccatum faciant*, nisi quando ex proposito, malitiose, contra conscientiam

entiam & ita peccant, ut peccato inhabitanti dominium permittant. Ita 1 Joh. III. 6. qui in Christo manet, *non peccat ipse*, scilicet volens, licet peccatum peccet & malum faciat in invito & nolente. in 1 Joh. Ep. p. 280.

2. Ita *Peccatum habere*, 1 Joh. I. 8. c. II. 1. significat, habere annatam peccandi, ad minimum venialiter, necessitatem; & fideles, quamdiu in mundo agunt, per infirmitatem labi posse. sic tamen, ut peccato non consentiant, sed cum gemitu illi reluctentur.

Hæc æquivocatione non animadversa, inextricabili difficultate tota Johannis Epistola involvitur. conf. B. Myl. in *Explicat. A. C. P.* I. p. 176. b.

CLXIX.

PURIFICATIO apud Johannem alia ad Articulum JUSTIFICATIONIS, alia ad SANCTIFICATIONIS Articulum pertinet.

1.

Ita cum 1 Joh. I. 7. dicimur *emundari à peccatis*, intelligitur purificatio, quæ ad Articulum *Justificationis* pertinet, & fit apprehensione expiationis Christi meritoria & remissione peccatorum nostrorum. 1. enim edocet hoc phrasia Textus: *Emundatio scilicet à peccato* in universa Scriptura nihil aliud denotat, quam *Justificationis actum*, conf. Jer. XXXIII. 8. c. IV. 14. Es. I. 16. 18. Pf. LI. 4. Tit. II. 14. Ebr. IX. 14. Ap. I. 5. c. VII. 14. 2. Constat ex contextu, hanc sanguinis emundationem esse causam meritoriam mysticæ credentium cum DEO unionis: At enim vero nemo hoc de sanctificatione asseveraverit: Ipsa enim renovatio unionis gratiam ordine naturæ insequitur.

2. Ita 1 Joh. III. 3. ubi pius *seipsum purificare dicitur*, purificationem intelligas, quæ ad Articulum *sanctificationis* spectat, & fit, cum à Spiritu S. renovante vetus homo exuitur & mortificatur, novusque induitur & creatur in nobis. conf. Apoc. XXII. 11.

Temere hæc confunduntur à *Papistis*, atque etiam à *Sanctulis* modernis, cum tamen accurate distinguenda sint. Aliud enim est *Justificatio*, aliud *Sanctificatio*: illa præcedit, hæc sequitur. vid. B. Calov. *Bibl. Illustr. N. T.* Tom. II. fol. 1593. b.

CLXX.

CLXX.

Johannes Renovationem nostram equidem ut infallibile γνώρισμα, neutiquam vero ut causam divine gratiae ac salutis, saepius deprædicat.

Prob.

1. Ita 1 Joh. II. 3. *Per hoc scimus, quod cognovimus eum, si præcepta illius observamus, i. e. ab obedientia nova, tanquam effectu, judicium fieri potest, num quis Christum vere ac salutari fide cognoverit.*

2. Ita 1 Joh. III. 14. *Nos scimus, quod translati sumus de morte ad vitam, quia diligimus fratres.* Ubi tenendum est contra Pontificiorum depravationem, quod Johannes charitatem nostram non ut causam assignet translationis ex morte in vitam: id enim soli charitati DEI, qua nos in Filio complexus, adscribendum est; sed potius ex dilectione proximi, velut ex adjuncto signo & velut fructu quodam fidei de fide ipsa, & ex hac deinde de salutari ista translatione certiores nos fieri vult: ut adeo particula *quia* hic non causalis sit, sed ratiocinativa. conf. v. 19. 22. & B. Aeg. Hunn. Opp. To. I. f. 615. sq. 619. sq.

3. Ita 1 Joh. IV. 12. *Si diligamus nos invicem, DEUS in nobis manet.* Ubi rursus nostra dilectio non constituitur causa gratiosæ habitationis DEI in nobis; sed ab effectu ad causam declarandam procedit Evangelista, q. d. ex hoc veluti signo colligi potest &c.

4. Ita in Filio DEI, JESU Christo sumus, scilicet per fidem, 1 Joh. V. 20. *Sed per observationem præceptorum cognoscimus, quod in ipso sumus.* 1 Joh. II. 5.

Μόνη τῶ Θεῶ ἡ Δόξα.

Errata quaedam Typographica.

Pag. 79. lin. 21. leg. *Deum.* p. 405. lin. 3. leg. *ad Christum venit.* ib. lin. 8. leg. *ipsos.* p. 478. XXII. 2. pro 1. 20. leg. 12. p. 510. in: pro *mira-* leg. *mirabili.* p. 520. LXVII. leg. *dicis.* ib. pon. p. 531. p. 522. 3. leg. *Spiritus* &c.